

Relationers betydning for voldsramte kvinders identitet imens de er på krisecenter

**En etnografisk undersøgelse af relationer og voldsramte kvinders identitet
på krisecenter, med udgangspunkt i semi-strukturerede
livsverdensinterviews**

Speciale af Line Maria Trangbæk Sander –

Studienummer 20131022

Institut for sociologi og socialt arbejde

Kandidaten i Socialt arbejde

Foråret 2016

Aalborg Universitet, København

Anslag: 239508

Vejleder: Nichlas Permin Berger

Abstract

This master's thesis examines relations influence on battered women's identity while they are at a women's shelter (from now referred to as "shelter"), and whether the fact that they all have been subjected to violence has a significance on their relations. About 29000 women are subjected to domestic violence each year. Approximately 7% of women who are subjected to domestic violence seek help at a shelter.

An annual report (2014) from Landsorganisationen af Kvindekrisecentre - LOKK shows that about 1/3 of the women in the shelters have had 2 or more accommodations.

I have an assumption that if the women at the shelters feel better about themselves while they are at the shelters, it can reduce the risk of being subjected to violence again and with that the risk of getting back to the shelter. Further, I had the assumption that the relations have an influence on the women's identities.

To examine this issue I have chosen to make an ethnographic study. The ethnographic study's science theoretical basis is phenomenological, but along the process it became more interpretive phenomenological or hermeneutical inspired. Reality is within phenomenology experiential, and it is therefore about how phenomena appear to us. The study's perspective is therefore a first-person perspective, where the women's experiences are crucial.

The ethnographic study consisted of both observation and semi-structured life-world interviews. I have made five semi-structured life-world interviews, which I subsequently analysed. To analyse the interviews I used different theories about self and identity. I have used George Herbert Mead's theory of the "generalized other", Erving Goffman's theory of stigma as well as his theory of impression management, Richard Jenkins' theory of individuals and groups and finally Axel Honneth's theory of recognition.

The main findings are that women are included in various relationships while they are at the shelter. They interact with one another, with the staff and with their children. It looks like the relations have a significant impact on how the women feel about themselves. When women enter into relationships they have the opportunity of getting recognition, giving them self-confidence, self-appreciation and self-esteem. Furthermore the relations contribute with handling of negative thoughts and difficult emotions by talking to others about them. The fact that all of the women were subjected to violence, has given them an experience that makes it easier to say things straight out to each other.

When the women feel better about themselves, they appear to have a positive attitude and greater hope for the future. Women who for various reasons sometimes, haven't had the chance to talk to someone experienced negative consequences because of the lack of relations. Relationships can thus have a major impact on women's identity while they are at the shelter.

In conclusion it seems that relationships has a positive effect on the women's identities which could have a preventive effect in terms of making the women more psychological robust that may have an importance on whether they're going to be subjected to violence again.

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1.....	6
1.0 Indledning.....	6
1.1 Generelt om krisecentrene og LOKK.....	7
1.2 Vold og voldsramte kvinder.....	9
1.3 Problemfelt.....	11
1.4 Problemformulering	11
1.5 Underspørgsmål.....	12
1.6 Litteraturgennemgang	12
1.7 Fremgangsmåde.....	15
Kapitel 2.....	16
2.0 Metodologi.....	16
2.1 Fortolkende fænomenologi - Fra fænomenologi til hermeneutik.....	16
2.2 Slutningsform – Abduktion.....	17
Kapitel 3.....	18
3.0 Metode.....	18
3.1 Metodeovervejelser	18
3.2 Etnografisk metode.....	19
3.3 Forskningsdesign.....	20
3.4 Om krisecentret	22
3.5 Observation	24
3.6 Semistruktureret livsverdensinterview	27
3.7 Interviewguide.....	29
3.8 Overvejelser omkring informanter og omfang.....	30
3.9 Udførelsen af interviews.....	31
3.10 Transskribering	32
3.11 Analysestrategi	33
3.12 Metodekritisk afsnit	34
Kapitel 4.....	35
4.0 Teori	35
4.1 Om selvet og identitet	35

4.2 Georg Herbert Mead - "Den generaliserende anden"	38
4.3 Erving Goffman - Normalitet og afvigelse	39
4.4 Richard Jenkins - Individ og Gruppe	40
4.5 Erving Goffman - Indtryksstyring	43
4.6 Axel Honneth - Behovet for anerkendelse	46
Kapitel 5	48
5.0 Analyse	48
5.1 Interview med Maria	48
5.2 Interview med Fie	56
5.3 Interview med Anna	66
5.4 Interview med Charlotte	78
5.5 Interview med Mille	87
Kapitel 6	99
6.0 Undersøgelsens delkonklusion	99
6.1 Undersøgelsens konklusion	100
Kapitel 7	102
7.0 Perspektivering - Erik Allardts behovsteori	102
Litteraturliste	104
Bilag	Fejl! Bogmærke er ikke defineret.
Bilag 1: Spørgeguide	Fejl! Bogmærke er ikke defineret.

Kapitel 1

1.0 Indledning

Dette speciale er en etnografisk undersøgelse af relationers betydning for voldsramte kvinders identitet imens de er på krisecenter. Det følgende tager udgangspunkt i oplysninger fra Landsorganisationen af Kvindekrisecentre, også betegnet LOKK (www.lokk.dk). Hvert år udsættes ca. 29.000 kvinder for partnervold. Af de kvinder der bliver udsat for vold er der 7 % af dem som kommer på et krisecenter. LOKK, laver statistik over voldsramte kvinder på krisecentre. I den nyeste årsrapport fra 2014 fra LOKK, og som er lavet i samarbejde med Socialstyrelsen, fremgår det at ca. 1/3 af de kvinder der kommer på krisecenter, tidligere i deres liv har haft to eller flere ophold på et krisecenter. Ifølge den 2020-plan den tidligere regering lavede på det sociale område, var der lavet en målsætning om at mængden af kvinder, men flere ophold på krisecenter skulle reduceres med mindst 30 procent, frem mod 2020. Det betyder at der højst må være ca. 25 % kvinder med gentagende ophold på krisecenter i 2020. Andelen af kvinder med gentagende ophold på krisecenter var i 2011, 36 %. Det er de følgende år faldet til 31 %, men der er ifølge rapporten ikke tale om et signifikant fald.

Ifølge rapporten, er der kvinder som kommer tilbage til krisecentrene. Kvinderne kommer tilbage, fordi de igen bliver udsat for vold. I halvdelen af tilfældene er det fordi de er vendt tilbage til partneren, der endnu en gang udsætter dem for vold. Resten af kvinderne bliver udsat for vold af en ny mand. Når kvinderne søger hjælp på et krisecenter får de tilbud om at modtage 4 timer hos en psykolog. Fælles for de kvinder med flere ophold på krisecentre, er at det kun er 18 % af kvinderne der benytter sig af dem. I forhold til efterværn, når kvinderne er kommet ud fra krisecenteret, er det også kun ca. 1/5 af kvinderne der benytter sig af det.

Der kan derfor være flere grunde til at kvinderne vender tilbage til krisecentrene og til mænd som udøver vold overfor dem. Der er lavet mange rapporter, med statistik i forhold til voldsramte kvinder, og skrevet mange beretninger omkring, kvindernes voldshistorier. Jeg synes ikke have stødt på litteratur, omkring hvordan kvinderne har det, imens de er på krisecentrene. Jeg er derfor, dette speciale, interesseret i at undersøge dette, med det formål at se om man yderligere kunne hjælpe kvinderne imens de er på krisecenteret. Jeg har en antagelse om, at hvis man kan hjælpe kvinderne yderligere imens de er på krisecenteret, vil det måske kunne have betydning i forhold til om kvinderne igen vil blive udsat for vold, og/eller kommer tilbage til krisecenteret. Hvad er det en institutionel ramme som et

krisecenter kan tilbyde, fremfor hvis kvinderne de var i en ny bolig alene? Hvilke muligheder har kvinderne for at bearbejde de ting de har været igennem, imens de er på krisecenteret? Det er spørgsmål, som disse der har vækket min nysgerrighed. Inden jeg kommer ind på hvilken problemstilling, jeg helt konkret har valgt undersøge vil jeg belyse lidt mere om emnet generelt. I det følgende afsnit vil jeg derfor kort give en historisk gennemgang om krisecentrene, hvordan de er opstået og frem til hvor de er i dag.

1.1 Generelt om krisecentrene og LOKK

I det følgende afsnit omhandlende en historisk gennemgang om krisecentrene, jeg tage udgangspunkt i et jubilæumsskrift, som er udgivet i forbindelse med LOKK's (Landsorganisationen af Kvindekrisecentre) 25 års jubilæum, d. 17. oktober 2012. (<http://www.lokk.dk>)

Krisecentrene tager sit udgangspunkt i 60'ernes kvindebevægelse. Her arbejdede kvinderne frivilligt imens de forsøgte at indsamle midler til at drive kvindehuse og krisecentre. (s.5) I slutningen af 70'erne blev de første kvindehuse oprettede i de større byer. Her kunne kvinderne komme og få råd og vejledning i forhold til deres situation. Man var i kvindebevægelsen optaget af, at kvindernes problemer skulle forstås og løses af kvinder, og man opfordrede derfor kvinderne til at gå i grupper og løse deres problemer. (s.9) Der opstod hurtigt et behov for at beskytte de kvinder der var udsat for vold, og som måtte flygte fra deres mænd. Til at starte med var der flere af de frivillige kvinder, der gav de voldsramte kvinder husly, men det var ikke en holdbar løsning i længden. (s. 9)

Som en del af det lokale kvindehus, åbnede det første krisecenter i 1978 i Ringsted. Kvindebevægelsen besatte Grevinde Danner Stiftelsen i København året efter. Den store medieomtale og landsindsamlingen, blev til en stor inspirationskilde for de øvrige kvindegrupper landet over. Danner, blev et symbol for fællesskabet og hvad kvinder kan klare når de står sammen. (s.10) Op gennem 80'erne blev der kæmpet lokalt for kvindernes kår. Der blev kæmpet lokalpolitisk, besat huse og taget imod voldsramte kvinder. Krisecentrene bredte sig og fra 1978-1987 blev der åbnet krisecentre rundt omkring i Danmark. (s.10)

Krisecentrene var organiseret i vagtgrupper. I udgangspunktet havde mænd ikke adgang på krisecentrene, fordi de voldsramte kvinder var bange for dem, og havde lettere ved at åbne sig overfor andre kvinder. Der var dog nogle enkelte mænd som var meget aktive i forbindelse med krisecentrene. Det delte vandene, men nogle steder begyndte man at acceptere mænd som en del af vagtgrupperne. (s.10) Krisecentrene kæmpede over en lang årrække med at få tingene til at hænge sammen økonomisk. Nogle centre blev endda lukningstruet. Med tiden blev centrene professionaliseret og der kom samtidig en erkendelse af vigtigheden af at kvinderne kunne få professionel rådgivning. (s.11) I takt med at der blev ansat mere og mere fagligt personale i form af pædagoger, socialrådgivere osv. ændrede de frivilliges rolle sig også. De frivillige er stadig i dag med til at opretholde centrene, hjælpe i forbindelse med vagter, men i dag er det de frivillige, som arrangerer udflugter og aktiviteter for kvinderne imens de er på krisecentrene. (s. 11)

Kvinderne der oprettede krisecentrene var pionere. De arbejdede på ukendt område og måtte selv udvikle deres arbejdsmetoder. De mødtes på landsseminarer, hvor de blev enige om grundprincipperne. Kvinderne skulle bl.a. sikres anonymitet, der skulle arbejdes ud fra princippet om hjælp til selvhjælp og man blev enige om at det offentlige skulle finansiere krisecentrene, da vold i familien er et problem som vedkommer hele samfundet. (s.13)

På det 8. landsseminar der blev afholdt, blev landsorganisationen dannet. De blev enige om forskellige vedtægter, og man døbte landorganisationen LOK - Landsorganisationen af Kvindekrisecentre. I 1992, ændrede man forkortelsen til LOKK. (s. 13)

Til at starte med havde man i LOKK en flad arbejdsstruktur, for at følge den tidligere ånd. Man oprettede arbejdsgrupper, som kunne varetage de forskellige områder, såsom lovgivning, økonomi, andre indsatser osv. I 1995 fik LOKK sin første bestyrelse, og det var i de følgende år bestyrelsen og arbejdsgrupperne, da varetog arbejdsopgaverne. Med tiden blev arbejdet mere og mere omfattende, og i 1997, fik man med hjælp fra Socialministeriets Tips og Lottopulje, mulighed for at etablere et sekretariat. (s.14) Med det veletablerede sekretariat, fik LOKK større muligheder for samarbejde med ministerier og styrelser, og de fik dermed også større indflydelse indenfor området. De fik bl.a. indflydelse på regeringens første handleplan til bekæmpelsen af mænds vold mod kvinder (2001-2004) (s.15.)

Jeg har nu givet en kort gennemgang af krisecentrenes historie, i det følgende afsnit vil jeg give nogle statistiske facts omkring voldsramte kvinder, samt redegøre for de forskellige

typer af vold kvinderne har været udsat for. Dette er for at give et bedre indblik i den målgruppe, som jeg i specialet vil undersøge.

1.2 Vold og voldsramte kvinder

Som tidligere nævnt i årsrapporten fra 2014, er der ca. 29.000 kvinder der årligt bliver udsat for vold. Dette er vel og mærke kvinder med dansk statsborgerskab, tallet ville derfor være væsentlig højere, hvis kvinder med et andet statsborgerskab end dansk blev talt med. Denne antagelse baseres ud fra at der af de 29.000 kvinder der bliver udsat for vold, er ca. 2000 kvinder, der kommer på krisecenter. Ifølge den tidligere nævnte årsrapport, havde 33% af kvinderne på krisecentret i 2014 et andet statsborgerskab end dansk. Hvis 33% af kvinderne på krisecenter har et andet statsborgerskab end dansk, er det også sandsynligt at tallet for voldsramte kvinder årligt, ville være højere, hvis kvinder med et andet statsborgerskab end dansk blev regnet med. Nogle kvinder har børn med, når de kommer på krisecenter og man mener at der sammen med de ca. 2000 kvinder på krisecentrene er ca. 2000 børn.

Når kvinderne ankommer til et krisecenter har de været udsat for vold. Før i tiden var vold en privatsag som foregik i hjemmet og blev derfor ikke betragtet som en kriminel handling, men i nyere tid er vold, blevet anerkendt som et mere samfundsmæssigt problem. (Danneskiold-Samsøe, m.fl., 2011:28) En oversat udgave af FN's definition på vold mod kvinder lyder således:

"Enhver kønsbaseret voldshandling, der resulterer i eller kan antages at resultere i fysiske, seksuelle eller psykologiske skader eller lidelser for kvinder, herunder trusler om sådanne handlinger, tvang eller vilkårlig frihedsberøvelse, hvad enten det sker offentligt eller privat."
(Danneskiold-Samsøe, m.fl.,2011:29)

Efterfølgende er økonomisk vold blevet tilføjet. Kvinderne udsættes som oftest for flere forskellige typer af vold. De forskellige typer af vold, beskriver LOKK (www.lokk.dk) således:

Den fysiske vold:

Her er der tale om slag, spark, skub, kast ind i materielle ting, kvælningsforsøg osv. Denne type vold er oftest den der tænkes på når man nævner vold. Den er mere håndgribelig og man kan fysisk se den, når der efterlades mærker.

Den seksuelle vold:

Denne type vold indebærer at være tvunget til seksuelle handlinger man ikke har lyst til. Det kan både være i forhold til voldsudøveren, eller at blive tvunget til seksuelle handlinger med andre, eller prostitution. Her kan der også være tale om voldtægt.

Den psykiske vold:

Den psykiske vold er den mest udbredte og det handler om at kontrollere og isolere. Det gøres ved at tale ned eller ydmyge, samt give trusler. Det kan være i andres påhør, f.eks. hvis der er børn involveret. Denne type vold kan være sværere at se for andre. I øvrigt er der aldrig fysisk vold, uden også psykisk vold.

Den økonomiske vold:

Her bliver økonomien kontrolleret. Voldsudøveren kan enten sætte kvinden i gæld, kontrollere pengene ved at inddrage dem, og dermed styrer kvindens adgang til pengene.

Den materielle vold:

Handler om ødelæggelse af kvindens ting. Det kan være personlige ejendele eller indbo. Det er velovervejet af voldsudøveren, som aldrig ødelægger sine egne ting.

Mange voldsudsatte bliver udsat for flere former for vold samtidig. Volden udvikles over tid og bliver ofte tiltagende i forhold til hyppighed og grovhed.

Jeg har nu givet en kort gennemgang af statistik, omkring voldsramte kvinder, samt redegjort for de forskellige typer af vold. I det følgende afsnit vil det blive redegjort for speciallets problemfelt.

1.3 Problemfelt

Tidligere beskrev ja, at jeg var motiveret og undrende i forhold til hvilke muligheder kvinderne har inden for de institutionelle rammer som krisecenteret sætter til rådighed. Man kan læse på f.eks. LOKK's hjemmeside, en masse tal og statistik i forhold til baggrund og sammensætning af kvinder på krisecentrene. Dette førte til en undren over hvordan kvinderne egentlig har det imens de er der?

Der er masse interessante problemstillinger man kunne undersøge. Der er forælderrollen, altså dét at være mor imens man er på krisecenter. Der er volden, hvilken betydning og hvor meget det fylder for kvinderne. Der kunne være fokus på det sociale arbejde, der bliver lavet på centret, og på hvilken måde det hjælper kvinderne videre.

Under min litteratursøgning, støttede jeg på enten på meget statistisk materiale på områder eller også mange personlige beretninger i forhold til kvindernes voldshistorie. Jeg blev derfor interesseret i kvinderne. Hvordan har de det? Hvad har de på hjerte? Min tanke er at der må være meget andet end kun den konkrete vold der fylder i deres bevidsthed.

Kvindernes erfaring og oplevelse er det interessante, men erfaring og oplevelse af hvad? Af relationerne på centret? Af at bo på et krisecenter? Af sig selv imens de er på krisecenteret?

Relationerne på krisecenteret og kvindernes forhold til dem selv, fandt jeg mest interessant ud fra antagelsen om, at hvis kvinderne får det bedre med sig selv imens de er på krisecenteret, så kan det være at risikoen for at de ikke bliver udsat for vold igen, er mindre. Yderligere har jeg en antagelse om at relationerne på krisecenteret har betydning for, hvordan kvinderne har det med dem selv.

Jeg har nu redegjort for det problemfelt, som dette speciale undersøger, i det næste afsnit vil jeg snævre yderligere ned til den konkrete problemstilling jeg har valgt at undersøge.

1.4 Problemformulering

Da jeg har en antagelse om at relationer, har betydning for hvordan kvinderne har det med sig selv, og at det kan have betydning for om de kommer tilbage til krisecenteret, har jeg valgt at undersøge følgende problemstilling:

*"Hvordan påvirkes kvindernes identitet af, at indgå i relationer, imens de er på krisecentret?
Og hvilken betydning har det for relationerne kvinderne imellem, at de alle har været udsat
for vold?"*

Der er flere elementer der skal undersøges, for at kunne besvare ovenstående problemstilling, jeg vil derfor i det følgende afsnit formulere mine arbejdsspørgsmål/underspørgsmål.

1.5 Underspørgsmål

For at kunne undersøge min problemstilling, har jeg formuleret nogle underspørgsmål, som skal fremme processen frem imod en konklusion på min problemstilling.

- Hvordan forstås identitet?
- Hvilke relationer indgår kvinderne i, når de er på krisecenteret?
- Hvilken betydning har relationer for identiteten?
- Hvilken betydning har det for kvindernes relation at de alle har været udsat for vold?
- Hvilken betydning har der for kvindernes identitet at de alle har været udsat for vold?

Jeg har nu fremsat nogle underspørgsmål til undersøgelsen af min problemstilling. I det følgende vil jeg lave en kort litteraturgennemgang af en udvalgt litteratur indenfor områder.

1.6 Litteraturgennemgang

Jeg har lavet en gennemgang af udvalgt litteratur, som kan benyttes til at danne sig overblik i forhold til målgruppen og til vold generelt. Yderligere skulle den udvalgte litteratur kunne

give et indblik i, hvilke emner indenfor voldsramte kvinder og vold der litteraturmæssigt er fokus på, hvorfor jeg har fundet en anden vinkel interessant til dette speciale. Af pladsmæssige årsager, har jeg blot skrevet hvilke temaer/emner bøgerne beskæftiger sig med.

<http://www.lokk.dk/>:

Generel viden, hjælp til voldsramte, hjælp til fagfolk, samt publikationer og rapporter til rådighed.

"Vold i parforhold - Den indre verden hos mishandlede kvinder" af Marianne Peterstrand-Nilsson:

Kvindernes perspektiv og tanker i et voldsramt forhold, bearbejdelsen når de er gået og det efterfølgende forløb.

"Kærligheden og den destruktive dans - om vold i parforholdet" af Dicte Susse Pedersen:

Teoretisk viden omkring vold, vold i hverdagen, konsekvenser af volden, kommunikation, overlevelsesstrategier, tilknytningsmønstre og behandling, med beretninger fra voldsramte kvinder.

"Familien betyder alt - Vold mod kvinder i etniske minoritetsfamilier" af Sofie Danneskiold, Yvonne Mørck og Bo Wagner Sørensen:

Vold mod kvinder af anden etnisk baggrund end dansk, generel voldsforståelse, voldsformerne, veje ud af volden, voldsudøvere og baglandet. Afslutningsvis kvindernes erfaringer med krisecentre og omvendt, samt efterværn.

"Det sker ikke for mig - Unges fortællinger om kærestevold" af Inger Glavind Bo:

Unge kvinders fortællinger om vold, de teoretiske og metodiske rammer, samt de centrale pointer og tværgående narrativer i kvindernes fortællinger.

"Køn og vold - Om voldsforskning i Danmark" af Videnscenter for Ligestilling:

Faktuel viden, vold, voldsramte kvinder, forebyggelse, seksuel vold, voldsudøveren, socialforskning, etnicitet og vold og handel med kvinder til prostitution.

"Kvinderummet - Dannerhuset som kvindepolitisk forum og krisecenter" af Britta M. Lindqvist, Kari Helene Partapuoli og Lea Holst Spenceley:

Dannerhusets opståen og udvikling. Vold, både fra kvindernes perspektiv, men også set i en politisk kontekst. Feminisme og fremtidsperspektiv.

"Den rette hjælp - til voldsramte kvinder" Af Pia Roving Clemmensen:

Volden generelt, definitioner, konsekvenserne, forståelse af vold set fra forskellige diskurser, fra kvindernes side, fra sagsbehandlerne side og afslutningsvis fra det øvrige samfund.

"På afstand af vold? - En undersøgelse af kvinders livssituation efter bruddet med en voldelig mand" af Edith Hansen:

Voldens konsekvenser for kvinderne, krisecentre, LOKK, fokus på kvindernes levekår, som enlige forsørgere, samt kvindernes fremtid.

"Frivillige på kvindekrisecentrene - Portræt af en kultur" af Kirsten Michaelsen:

Krisecentrene, frivillige på krisecentret, ledelse af krisecentre, samarbejde, vold og behandling, samt spørgsmålet om hvorfor man ønsker at være frivillig.

Som det fremgår at ovenstående litteraturgennemgang, er der en del litteratur om vold og voldsramte kvinder belyst fra flere forskellige vinkler og tidsperspektiver. Der lader ikke til at være særlig meget fokus på, hvordan kvinderne har det imens de er på krisecentre.

Litteraturen kan dog bidrage til en generel forståelse, som jeg har, kunne benytte i

undersøgelsen af min problemstilling. I det følgende afsnit vil jeg lave en kort gennemgang af opgaven.

1.7 Fremgangsmåde

I dette kapitel 1, har der været en introduktion til emnet, samt det problemfelt jeg ønsker at undersøge. Jeg har fremsat en problemstilling, samt underspørgsmål og afslutningsvis givet en gennemgang af udvalgt litteratur på området.

Kapitel 2 er et metodologisk afsnit, som vil redegøre for hvilken videnskabsteoretisk retning og slutningsform, der ligger bag det syn jeg har gået til min empiri og specialet med.

Kapitel 3 er det metodiske afsnit, hvor jeg vil redegøre for nogle af de overvejelser der ligger bag mit valg af metode. Hernæst er der et konkret afsnit, om den valgte metode, efterfulgt af det forskningsdesign jeg har valgt at benytte i forhold til specialet. Dernæst vil der være et afsnit omhandlende det krisecenter, hvor jeg har valgt at indsamle min empiri. Så er der metodisk detaljerede afsnit omkring, hvad jeg indenfor metoden helt konkret har valgt at bruge, hvordan jeg har brugt det, og hvordan jeg har behandlet min empiri.

Kapitel 4 er det teoretiske afsnit, hvor jeg først vil diskutere identitetsbegrebet, for efterfølgende at gennemgå mine valgte teorier, og hvorfor de er relevante at benytte i undersøgelsen af min problemstilling.

Kapitel 5 indeholder specialets analyse. Her tager jeg udgangspunkt i 5 interviews, som jeg en efter en, vil analysere med en kombination af mine valgte teorier.

Kapitel 6 indeholder specialets delkonklusioner, samt konklusion.

Kapitel 7 er specialets perspektivering, hvor jeg vil perspektivere til en velfærdsteori om behovstilfredsstillelse og normer for det gode liv.

Kapitel 2

2.0 Metodologi

I dette kapitel vil jeg gennemgå den videnskabsteoretiske retning jeg har valgt at benytte i forbindelse med indsamlingen af min empiri. Dernæst vil jeg kort redegøre for den slutningsform jeg har valgt at benytte, så det fremgår tydeligt, på hvilket grundlag jeg når frem til mine resultater.

2.1 Fortolkende fænomenologi - Fra fænomenologi til hermeneutik

Eftersom, at jeg har valgt at undersøge et emne jeg intet kendskab havde til, og at jeg ville benytte mig af etnografisk metode til undersøgelsen, var min videnskabsteoretiske tilgang fra starten fænomenologisk. Fænomenologi betyder "*læren om det, som viser sig for os*" (Juul, 2012:65) Indenfor fænomenologien, findes der ikke nogen objektiv virkelighed, men man tror på at virkeligheden er erfaringsbaseret. Fænomenologien handler derfor om hvordan fænomener fremtræder for os. Edmund Husserl, betragtes som fænomenologiens fader, og han mener at genstande er afgørende for bevidstheden. At man for at være bevidst, må være bevidst om noget. Dvs. Hvis man vil opnå objektiv erkendelse, skal det opnås ved indsigt i menneskers erfaringsverden, både subjektivt og intentionelt. (Juul, 2012:66-67) Hvis man skal arbejde fænomenologisk, er det nødvendigt at benytte sig af hvad Husserl beskriver som, fænomenologisk reduktion og epoché. Her sættes éns egne fordomme og viden i parentes, for så vidt muligt at kunne undersøge fra førstepersons-perspektivet. Man benytter sig derfor af den fænomenologiske epoché for at sikre sig at den viden man har, ikke står i vejen fra førstepersons-perspektivet. I praksis betyder det at data og tolkning adskilles. (Juul, 2012:67) Da jeg ikke havde nogen erfaring eller viden omkring voldsramte kvinder og krisecentre, begyndte jeg undersøgelsen fænomenologisk. Jeg valgte at observere fænomenologisk for at vha. Førstepersons-perspektivet, at opnå viden omkring kvindernes erfaringsverden. Jeg startede ud udelukkende fænomenologisk, og fokuserede også udelukkende på indsamling af data. Efter at have observeret i et stykke tid, samt at have læst mig ind på emnet, blev det vanskeligere at holde data og tolkning adskilt. Jeg havde ikke mulighed for under mine observationer at tage notater, hvilket gjorde en objektiv beskrivelse af fænomenerne meget

vanskelig. Yderligere skulle jeg også have en problemformulering at styre projektet efter, hvorfor det i sig selv ville forhindre den fænomenologiske epoché. Undervejs i dataindsamlingsprocessen, ændrede det sig derfor nærmere til et fortolkende fænomenologisk, eller i en mere hermeneutisk retning. Hermeneutikerne opfatter også fordomme som vigtig i forhold til erkendelse. Grunden til at jeg betragter min tilgang som fortolkende fænomenologisk og ikke hermeneutisk, er at jeg har forsøgt at have et åbent fokus, en mindre styrende og aktiv rolle, for så vidt muligt at sikre mig at det er kvindernes oplevelser og erfaringer der er det centrale. (Juul, 2012:76) Som Juul også skriver; "*Når formålet er at lære af det, der viser sig, når man går til sagen selv, bliver fremmede menneskers livsverdensnære erfaringer vigtigere end forskerens perspektiver og interesser.*" (Juul, 2012:76) Jeg har derfor forsøgt at arbejde mere fænomenologisk, end hermeneutisk, ved at lade min egen rolle fylde mindre, og lade fokus være på kvinderne.

2.2 Slutningsform – Abduktion

I dette afsnit vil jeg beskrive, hvilket slutningsform jeg har benyttet, for at kunne give en forståelse af, hvordan jeg kommer fra et punkt til et andet i min arbejdsproces.

Der findes 4 forskellige slutningsformer; induktion, deduktion, abduktion og retroduktion. I dette speciale har jeg valgt at gøre brug af abduktion. Abduktion handler om at fortolke og rekontekstualisere fænomener for at kunne forstå ting på en ny måde. (Danermark, m.fl., 2002:80) For at have mulighed for at kunne drage konklusioner på baggrund af individuel empirisk data, udviklede Charles S. Peirce slutningsformen abduktion. Fremgangsmåden i slutningsformen, starter med et empirisk fænomen, i dette tilfælde relationer blandt voldsramte kvinder på krisecenter. Dernæst relateres fænomenet til nogle teorier, hvor jeg har valgt at benytte forskellige teorier omhandlende identitet og selvet. Ved at relatere fænomenet til teorierne, vil jeg kunne opnå ny forståelse af fænomenet. (Danermark, m.fl., 2002:89-90) Den abduktive slutningsform er præget af antagelser. Antagelser om, i dette tilfælde, at relationerne iblandt kvinderne på krisecenteret har betydning for deres identitet. For at teste antagelsen benytter jeg forskellige teorier til at kunne tolke og rekontekstualisere antagelsen, for at nå frem til en viden om hvordan tingene måske er. For i modsætning til den deduktive slutningsform, giver abduktion ikke faktuelle resultater, men giver ny viden om et fænomen, som allerede eksisterer. Den viden der produceres er derfor en forståelse af fænomenet ud fra en bestemt kontekst. (Danermark, m.fl.2002:90-91) Derfor egner denne

slutningsform sig godt til at forklare fænomener i forhold til strukturer, relationer, mekanismer og kontekster, hvor man ikke direkte kan observere sig frem til en viden.

Jeg har i dette kapitel gennemgået hvilke metodologiske overvejelser der ligger til grund for min måde at arbejde på, samt hvorfor de er velegnet til undersøgelse af specialets problemstilling. I det følgende kapitel, vil metoden, samt overvejelser og valg i forhold til metode blive gennemgået.

Kapitel 3

3.0 Metode

I dette kapitel redegøres og argumenteres for de metodiske overvejelser og valg jeg har truffet i forbindelse med arbejdet med specialet. Jeg vil gennemgå min valgte metode, samt hvilke dele af metoden jeg har benyttet og hvorfor. Jeg vil præsentere mit forskningsdesign, så vil jeg redegøre for de etiske overvejelser jeg havde i forbindelse med indsamlingen af empiri. Afslutningsvis vil der være et metodekritisk afsnit.

3.1 Metodeovervejelser

Jeg har kort inden specialet arbejdet med etnografisk metode, da jeg havde det som valgfag. Her fik jeg øjnene op for at etnografisk metode er god til at undersøge grupper man ikke har så meget kendskab til, fordi den er så åben metodisk. Metoden er åben på den måde, at måden at indsamle empiri på dels er meget varieret, hvilket kan belyse gruppen fra mange forskellige sider, men samtidig er den også fleksibel. Flexibiliteten er en fordel i forhold til udsatte grupper, hvor man ikke altid kan komme til at lave formelle interviews. Der kan de uformelle samtaler inden for etnografien, være et brugbart værktøj i opnåelsen af ny viden. Da jeg valgte at ville beskæftige mig med voldsramte kvinder, lod det derfor til at være oplagt for mig at benytte mig af etnografisk metode. Dels kunne jeg med etnografiens observation i hverdagsmiljøer, få førstepersons-perspektiv af hvordan kvinderne har det på krisecenteret, men samtidig ville jeg også med uformelle samtaler og interviews, kunne høre hvordan kvinderne selv oplevede dét, at være på krisecenteret.

3.2 Etnografisk metode

I dette afsnit vil være en kort gennemgang af etnografisk metode, samt en teoretisk redegørelse af hvorfor etnografisk metode egner sig godt til at undersøge voldsramte kvinders relationer på et krisecenter. Der vil være fokus på hvilke muligheder metoden åbner op for, samt hvordan jeg har arbejdet ud fra metoden.

"Ethnography" is a method of social science research that investigates people's lives, actions, and beliefs within their everyday context. (Duneier m.fl., 2014:1-2)

Etnografi er altså en metode og social videnskab som undersøger menneskers liv, handlinger og overbevisninger i en hverdagskontekst. Som forsker eller etnograf er man interesseret i hvordan mennesker lever i deres eget miljø. For at undersøge dette, må etnografen lave feltstudier, hvor menneskene observeres ofte over længere tid i deres eget miljø. Indenfor metoden kan man også blive en aktiv del af miljøet, for dermed at få en bedre forståelse for, hvad menneskene oplever i det pågældende miljø (Duneier m.fl., 2014:2) Etnografen tilstræber derfor at opleve så vidt muligt, det samme som menneskene der undersøges, så etnografen, kan have en bedre forståelse for menneskenes situation. (Duneier m.fl., 2014:2) Forskeren som benytter etnografisk metode i sin undersøgelse, er derfor i høj grad selv et værktøj i selve undersøgelsen. For at have den bedste forståelse for, hvordan kvinderne på krisecentret har det, har jeg måtte observere over længere tid, for selv at få et indblik og en fornemmelse af hvad det vil sige at være på krisecentret. Indenfor etnografien, mener man at jeg ved at mærke på egen krop, hvordan det er at være på krisecentret, bedre vil kunne forstå kvinderne. Etnografisk forskning er derfor også en langsom proces, når man først skal opleve og komme ind i et nyt miljø (Duneier m.fl., 2014:3) Yderligere bliver processen også langsommere af, at man ofte støder på ventetider, gentagelser, misforståelser osv. (Eriksen, 2005:68) Det gør processen langsommere, men samtidig afspejler det også miljøet og kan dermed være en vigtig erfaring.

Når man selv som forsker er et af de vigtigste værktøjer i sin undersøgelse, kunne man frygte subjektiviteten kunne blive en hindring i undersøgelsen. Her mener Hastrup, at det er det eneste redskab hvormed vi kan bevæge os fra det manifesterede til det mere hypotetiske. At man i den reflektive proces, opnår en klarhed, som kan objektiviseres. (Hastrup, 1992:29)

Etnografisk metode egner sig godt til at opdage og undersøge nye områder. En af etnografiens store styrker er, at metoden hverken er afhængig af et forskningsdesign, eller en sådan problemformulering. (Duneier m.fl., 2014:3) Eriksen påpeger også at det ligger i feltarbejdets væsen at der er en vekselvirkningen imellem de erfaringer og det data, som man indsamler og så forskerens hypoteser og problemstillinger. Yderligere at hvis man vidste, hvad man ville frem til og også nåede frem til det, kunne man næsten være blevet hjemme (Eriksen, 2005:62) Når man arbejder etnografisk vil det også være den metodiske åbenhed der er den vigtigste, da det bidrager til at forhindre etnocentriske fejlslutninger. Det interessante er at erfare nye perspektiver, fremfor de velkendte. (Eriksen, 2005:82)

Netop dét at jeg ikke kendte til emnet var motivationen og drivet, som både gjorde emnet interessant at undersøge, men som også gjorde det vanskeligt at skulle fastsætte sig i problemstillinger. Dette vil jeg uddybe i afsnittet om forskningsdesign.

Etnografien åbner dermed op for at man kan tage ud og observere et sted, hvor man ingen viden har, men hvor man undervejs i processen, vil blive optaget af forskellige problemstillinger, som man ser opstå, fordi man selv befinder sig i det miljø man undersøger.

Etnografisk metode interagerer altid med den omkringlæggende samfundsmæssige struktur, hvilket i dette tilfælde er selve krisecentret og højere oppe endnu vores socialpolitiske bestemmelser. (Duneier m.fl., 2014:7) Jeg undersøgte derfor kvinderne i deres eget miljø, som her også er en institutionel kontekst. Mit valg af teorier, vil hovedsageligt være individorienteret, men enkelte teorier, vil drage paralleller til den samfundsmæssige struktur, hvorfor der dermed bliver taget hensyn til dette.

Det er nu kort blevet beskrevet, hvad etnografisk metode er, hvilke muligheder metoden giver, og hvorfor de muligheder er særligt relevante i forhold til at undersøge voldsramte kvinder på krisecenter. I det følgende vil være et afsnit om det konkrete forskningsdesign der blev benyttet i forbindelse med undersøgelsen.

3.3 Forskningsdesign

I det følgende afsnit vil jeg beskrive, hvilket forskningsdesign, jeg har valgt at benytte ved brugen af etnografisk metode. Afsnittet vil derfor også tage udgangspunkt i et kapitel,

Hammersley og Atkinson har skrevet i deres bog "Etnography: Principals in Practice. Third edition.", om forskningsdesign indenfor etnografisk metode.

Indenfor etnografien, er man typisk interesseret i at beskrive og forklare bestemte fænomener og udvikle teorier, fremfor at teste dem. (Hammersley og Atkinson, 2007:21) Dette stemmer godt overens med specialets formål og men abduktive slutningsform.

Jeg havde ingen kendskab til voldsramte kvinder, og måtte derfor læse lidt generelt om voldsramte kvinder, samt trække på en del af den viden jeg havde fået fra krisecentret, under det første møde med dem. Hammersley og Atkinson forklare, at man som en del af sit design kan undersøge ud fra hvad man har set af mangler og så senere sætte fokus på, hvad det interessante er (Hammersley og Atkinson, 2007:22) I min undersøgelse af emnet, handlede meget af litteraturen, som tidligere nævnt, om vold, enten ud fra beretninger eller ud fra faktuelle oplysninger. Mit fokus var derfor på krisecentret og kvinderne, og hvilke muligheder en sådan konstellation kan give kvinderne, fremfor at flytte et andet sted hen alene. Jeg tog derfor udgangspunkt i en manglen, jeg synes at have set. Jeg forsøgte at formulere problemformulering fra starten af processen, men måtte erfarer, at det ikke gav mening at låse sig fast på et spørgsmål, før jeg havde lidt mere kendskab til emnet og kvinderne. (Hammersley og Atkinson, 2007:24) Som Hammersley og Atkinson, er inde på, kan der være sværere at finde spørgsmålet, fremfor svarene, og at mulighederne på det sted man undersøger også har betydning for selve undersøgelsen. (Hammersley og Atkinson, 2007:24)

Mit forsknings design, var dermed til at starte med ret løst, men blev i takt med kendskab til emnet og kvinderne mere fast. Jeg ville gå ret klassisk etnografisk til værks ved at jeg, ville opnår et bedre kendskab til min målgruppe og vidste dermed også at jeg ville observere på krisecentret over en periode. Tanken var at jeg med observationerne ville få bedre kendskab til gruppen, og dermed også få øje for hvad der ville være interessant at undersøge.

Observationsperioden, vil blive beskrevet mere detaljeret i et af de følgende afsnit.

Hammersley og Atkinson skriver at man ofte er afhængig af det sted man undersøger, og man typisk samler data og udvikler spørgsmål og efterfølgende, undersøger det mere teoretisk (Hammersley og Atkinson, 2007:29) Eftersom stedet havde betydning, blev dele af mit forskningsdesign udviklet i samarbejde med min kontaktperson på krisecentret og krisecentrets leder. Vi aftalte i fællesskab, hvornår og over hvor lang tid jeg skulle observere. Jeg havde på forhånd gjort mig tanker om at observere et par gange om ugen, for dels at

kunne bearbejde de indtryk jeg fik og også for ikke at forringe kvaliteten af den data jeg indsamlede. (Hammersley og Atkinson, 2007: 35-37) Ellers havde jeg gjort mig tanker om, efter at have fået kendskab til målgruppen, at jeg ville interviewe kvinderne, for dels at kunne spørge ind til det observerede, men også for at høre, deres oplevelser, da netop kvindernes erfaringer skulle være det perspektiv, der var i fokus. I og med at mit forskningsdesign, blev skabt i samarbejde med krisecentret, ud fra hvad der kunne lade sig gøre, fungerede den kontaktperson jeg havde på centret, også som en form for gatekeeper i forhold til at få adgang til kvinderne. Hun vidste at mine muligheder for at blive taget bedst imod af kvinderne var, hvis jeg første gang jeg mødte dem, deltog til et beboermøde, hvor jeg kunne introducere mig selv. Selvom jeg på forhånd havde gjort mig nogle konkrete tanker i forhold til mit forskningsdesign, var der detaljer der ændrede sig undervejs, fordi når man vil undersøge mennesker i det miljø de er, er det på deres præmisser. (Hammersley og Atkinson, 2007:39-40) Detaljerne jeg ændrede undervejs, handlede som oftest om at knytte den tillidsfulde relation til kvinderne, eller være der på andre tidspunkter eller i længere tid, for bedre at få kendskab til de nuancer og perspektiver, der er en del af at være på krisecentret.

Jeg har nu forklaret og argumenteret for mine valg i forbindelse med mit forskningsdesign, samt opsummeret i korte træk, hvordan designet set ud. I det følgende vil være et afsnit, hvor selve krisecentret bliver beskrevet.

3.4 Om krisecentret

I dette afsnit vil jeg give en beskrivelse af krisecentret, dels for rent faktuel at beskrive, hvad krisecentret kan tilbyde, men også for at beskrive de rammer som kvinderne lever under.

Nedestående tager udgangspunkt i informationer fra www.odense.dk

Krisecenteret er et midlertidigt botilbud under Servicelovens §109, hvor følgende er beskrevet "*§ 109. Kommunalbestyrelsen skal tilbyde midlertidigt ophold i boformer til kvinder, som har været udsat for vold, trusler om vold eller tilsvarende krise i relation til familie- eller samlivsforhold. Kvinderne kan være ledsaget af børn, og de modtager under opholdet omsorg og støtte.*"

Krisecentret er døgnåbent, og det er derfor muligt at henvende sig på alle tider af døgnet. Kvinderne kommer til centret ud fra selvhenvendelsesprincippet, hvor kvinden selv henvender sig, eller de kan visiteres dertil fra politi, sagsbehandlere, skadestuer m.fl.. Under et ophold på krisecentret er der en egenbetaling på ca. 110 kr. pr. døgn, som dækker kost og vask.

På krisecentret er der 15 værelser, hvor der i alt er plads til ca. 15 kvinder og 20 børn. I henhold til § 109 stk. 2 i Serviceloven, har kvinderne og deres børn ret til at bo på centret anonymt, og de behøver derfor kun at opgive hvilken kommune de kommer fra. Udover at være udsat for vold og trusler, skal man være aktuelt i krise og være udsat, for at være i målgruppen. Yderligere skal man kunne tage vare på sig selv og sine børn.

Udover de 15 værelser på centeret er der en række fælles faciliteter. Der er et stort samlingsrum, spisestue, opholdsrum m. tv, motionsrum, mini-borgerservice, besøgsrum og legerum til børnene. Herudover er der et stort fælles køkken, samt adgang til vask og tørring af tøj. Hvis man har børn, som ikke passes i egne børnetilbud, har krisecenteret også deres eget børne- og skoletilbud.

Under ophold på centret, skal kvinderne udføre nogle forskellige opgaver som bidrager til at centret er pænt og rent. Da centret arbejder ud fra et hjælp til selvhjælp princip, skal kvinderne, udover de praktiske opgaver, også deltage aktivt i forhold til den problemstilling, de står overfor. Bl.a. skal kvinderne kort tid efter de er flyttet ind, tage stilling til følgende områder; netværk, fællesskaber, job/uddannelse, bolig, økonomi, helbred fysisk, og psykisk helbred. De skal tage stilling til hvordan de har det nu, og hvordan de godt kunne tænke sig at de havde det når deres ophold ophøre.

På krisecentret arbejder hovedsageligt pædagoger, socialrådgivere og psykologer, hvis overordnede mål er at motivere de voldsudsatte kvinder til igen at kunne tage ansvar for eget liv. Yderligere er der familierådgivning til de kvinder på centret, som har børn med.

Udover samtaler og familierådgivning tilbyder krisecentret en række af andre aktiviteter og tilbud:

- *Beboermøde*
- *Oplægs- og afspændingsaftener*
- *Kranio Sakral terapi*
- *Hotdogklub (netværk mellem nuværende og tidligere beboere på krisecenteret)*

- *Råd til livet (økonomisk og juridisk rådgivning – indsatsen varetages af frivillige i samarbejde med MaryFonden)*
- *Ture til en genbrugsforretning (indsatsen varetages af frivillige)*
- *Undervisningsværksted (indsatsen varetages af frivillige)*
- *Brug af motionsrum*
- *Banko (indsatsen varetages af frivillige)*
- *Personlig pleje (indsatsen varetages af frivillige)*
- *Andre aktiviteter drevet af ansatte og frivillige.*

<http://www.odense.dk/subsites5/krisecenter/topmenu/om%20kco/~~/media/SAF/Socialcenter/krisecenter%20odense/A.ashx>)

Jeg har nu kort beskrevet krisecentret, og hvilke tilbud de tilbyder. I det kommende afsnit vil jeg beskrive hvordan jeg har gjort brug af observation i forbindelse med opgaven.

3.5 Observation

I dette afsnit vil jeg redegøre for, på hvilken måde jeg har valgt at benytte observation, samt hvilke muligheder og begrænsninger mine valg har haft.

Som nævnt i afsnittet om etnografi, ved vi i dag at langt den største viden vi kan få ligger i det usagte. Det i sig selv er et godt argument for at benytte observation, da man dermed får mulighed for at se på hvad mennesker gør, fremfor hvad de siger. (Hastrup, 1992:29) En af hovedårsagerne bag at observere, er at man ønsker at kunne identificere begivenheder, som er betydningsfulde for den målgruppe man undersøger. Begivenhederne er betydningsfulde, fordi de er et udtryk for den kultur der finder sted i gruppen. (Hastrup, 1992:32-33) For at kunne genkende begivenhederne skal der refleksion og erfaringer til, hvilket kun opnås i en vekselvirkning imellem at observere og være en del af den kultur man undersøger. Etnografen bliver derfor også i nogen grad en del af den målgruppe, personen undersøger. (Hastrup, 1992:33) I Starten forholdt jeg mig, som nævnt meget fænomenologisk, og udvekslede stort set ikke et ord med kvinderne, hvor jeg efter noget tid erfarede at jeg langsomt følte mig mere tilpas på krisecenteret. På daværende tidspunkt blev jeg derfor også mere hermeneutisk i min videnskabsteoretiske tilgang. De erfaringer og refleksioner jeg havde haft, gjorde at jeg med

tiden kunne genkende begivenhederne, hvilket gav mig en mere personlig relation til kvinderne. Det der er afgørende er at kunne forstå den kultur man undersøger og ikke kun kende den. Når man observerer en kultur, får man kendskab til den, og når man arbejder videre med sine observationer, ved f.eks. at interviewe eller analysere det med teori, kommer man til at forstå den. (Hastrup, 1992:39)

I designet af min forskning havde jeg besluttet at jeg ville observere en 5-10 timer om ugen, over nogle måneder. Jeg havde valgt at observere 5-10 timer, da jeg dels ønskede at være nok på krisecenteret til at få en fornemmelse af hvad det ville sige at være det, men samtidig også skulle have tid til at læse og bearbejde de indtryk, som jeg fik. Herudover havde jeg ikke et på forhånd fastlagt undersøgelsesspørgsmål. Min tilgang var fra starten, derfor præget af "Klods Hans-princippet". Her noteres og registreres stort set alt, fordi at det på et senere tidspunkt, kan vise sig at blive relevant. (Eriksen, 2005: 63) Jeg havde dog den begrænsning, at min kontaktperson på krisecenteret ikke mente at det ville være en god idé at sidde og skrive feltnoter foran kvinderne på krisecenteret. Jeg havde derfor ikke mulighed for at notere ned før efter jeg havde observeret. Det gjorde det til dels vanskeligt at huske alt, og yderligere vanskeliggjorde det mine muligheder for at arbejde fænomenologisk, da mine noter ville være præget af, hvordan jeg huskede situationerne og dermed også min tolkning. Jeg bevægede mig i en mere hermeneutisk retning både af metodiske årsager, men også fordi mit øgede kendskab til målgruppen, gjorde det sværere at sætte min viden i parentes. På trods forsøgte jeg at forholde mig fænomenologisk da det, som Eriksen også pointerer, kan være en fordel at være helt åben i sine observationer i starten, da det vil give et indtryk af hvad der rører sig hos kvinderne, og dermed vil jeg allerede få et indblik i deres perspektiv. (Eriksen, 2005:75)

Når man observerer mennesker, og hvordan de opfører sig i hverdagssituationer, får man adgang til data i høj kvalitet, som er vanskelig ellers at kunne få adgang til. Udover at observere, er det som nævnt typisk, at etnografen også kan deltage, og bl.a. gøre brug af uformelle samtaler. (Burgess, 1984:79) De uformelle samtaler, har i høj grad for mig været benyttet til at skabe tillid, kvinderne og jeg imellem. Samtalerne har handlet om alt fra min uddannelse, til samfundet, gamle minder, personlige beretninger, men også historier i forhold til den vold de har været udsat for. Hvis jeg ser tilbage, mener jeg dermed også at samtalerne har haft betydning i forhold til mange af kvindernes senere lyst til at medvirke i interviews.

Min rolle i forhold til kvinderne under observationen har derfor været delvis deltagende. Jeg har fra starten fortalt kvinderne, hvorfor jeg var der, hvad jeg ville undersøge og over hvor lang tid. Den formelle introduktion, gjorde mig i starten meget observerende og jeg fik en fornemmelse af at kvinderne lige skulle se mig an. Senere blev jeg mere deltagende observerende og det så ud til at medvirke til at kvinderne fik opbygget lidt tillid til mig. (Burgess, 1984:81-82)

Burgess opstiller forskellige punkter man skal være bevidst om, når man observerer. Af dem han har opstillet, vil jeg kort gennemgå; rum, aktiviteter, begivenheder, tid. (Burgess, 1984:96) Når jeg observerede befandt jeg mig stort set altid i fællesrummene. Enten i spisestuen, hvis kvinderne spiste eller inde på det store torv, som det bliver kaldt. Det store torv er et stort fællesrum i midten af krisecentret. Jeg har deltaget fast til hvert beboermøde, som blev afholdt torsdag aften, og har været med under nogle af de ovennævnte tilbud. Jeg begyndte at observere fast hver torsdag, da der var konference hos personalet om morgenen, tid midt på dagen til at observere kvinderne i deres hverdags miljø og om aften var der beboermøde. Jeg startede derfor ud med at observere eksplorativt, for senere at have en mere eller mindre ubevidst observationsguide. Dette skete samtidig med at jeg bevægede mig fra rent fænomenologisk til mere hermeneutisk.

Som nævnt havde jeg ikke mulighed for at tage feltnoter imens jeg observerede, hvilket jeg forsøgte at komme omkring, ved at skrive noter når jeg kom hjem. Det er blevet til mange siders noter, men jeg har, måtte gøre mig den erfaring, at mine noter som følge af omstændighederne ikke har været objektive nok, til at jeg direkte har synes at kunne bruge dem i analysen. Etnografiske noter kan aldrig være objektive, fordi at noterne dels er baseret på mine valg, men også ud fra hvordan jeg husker dem (Emerson, m.fl., 1995:12-13) Dog valgte jeg at prioritere kvindernes egne udsagn fra interviewene, fremfor mine noter, da jeg mente at de havde fået en for tolkende karakter. De mange timers observation har dog ikke været spildt, langt fra. Jeg har benyttet observation til dels at få kendskab til målgruppen, til arbejdet med målgruppen og til at få en opfattelse af, hvordan det er at være på et krisecenter. Herudover har jeg haft mulighed for faglig sparing med personalet undervejs og har, kunne bruge mine observationer som en slags forstudie. Dermed har jeg også haft en mulighed for at kunne være endnu mere konkret og kunne spørge ind til nogle af de observerede ting, under mine interviews. Jeg har derfor kunne bruge mine observationer til at højne kvaliteten af mine interviews. Tillid opnås ved gensidige udvekslinger af personlige beretninger, hvilket jeg med mine uformelle samtaler har haft mulighed for. (Henriksen, 2013:46) Det har dermed

givet mig mulighed for at opnå tillid fra kvinderne, hvilket jeg mener, har haft en afgørende betydning for at de havde lyst til at deltage i interviews, og dermed også en afgørende betydning i forhold til at denne problemstilling kunne undersøges.

Jeg har nu beskrevet på hvilken måde jeg har gjort brug af observationer, samt hvilke fordele og ulemper mine valg har haft. I det følgende vil være et afsnit om de semistrukturerede interviews.

3.6 Semistruktureret livsverdensinterview

Som beskrevet under mit forskningsdesign, var det var det et valgt helt fra tidligt i processen at jeg efter noget tid ville interviewe kvinderne. Eriksen, skriver at antropologer ikke stoler på hvad folk siger, men også vil vide hvad de gør. (Eriksen, 2005:68) Derfor fandt jeg også den naturlige metodetriangulering der er indenfor etnografien, imellem observation og interview oplagt at benytte. Som før omtalt, ville jeg ikke udelukkende kunne have benyttet mine observationer i undersøgelsen af min problemstilling, og det er også sandsynligt at kvaliteten af mine interviews, hvis jeg overhovedet havde haft mulighed for at lave dem, havde været forringet, hvis ikke jeg havde gjort mig mine observationer.

Før at interviewene skulle laves, havde jeg gjort mig forskellige overvejelser. Først og fremmest gjorde jeg mig nogle overvejelser omkring, hvad jeg helt konkret ville undersøge. Her gjorde jeg både gavn af den erfaring jeg havde fået i forbindelse med mine, observationer og yderligere tog jeg udgangspunkt i min problemformulering. Udover at have problemformuleringen som udgangspunkt, havde jeg også en bevidsthed omkring hvilken viden jeg rent videnskabsteoretisk søgte. Jeg forsøgte, som nævnt at forholde mig så vidt muligt fænomenologisk, dog med en bevidsthed om at have bevæget mig mere i den hermeneutiske retning. Da man inden for fænomenologien ikke anerkender nogen objektiv virkelighed, men mener at virkeligheden er erfaringsbaseret, er den viden jeg ønskede også erfaringsbaseret. Mine spørgsmål skulle derfor stilles på en måde som gjorde at det netop var kvindernes erfaringer jeg fik adgang til.

Indenfor etnografien, vil man typisk kunne opnå denne erfaringsbaserede viden vha. Det etnografiske interview. Spradley betegner det etnografiske interviews som en række

venskabelige samtaler, hvor etnografen undervejs inddrager de emner der ønskes undersøgt. (Spradley, 1979:58) Det etnografiske interview foregår derfor over tid og kan betegnes som mere strukturerede uformelle samtaler. Eftersom at jeg under min observationsperiode dels ikke vær særlig deltagende da jeg forsøgte at observere så fænomenologisk som muligt, havde jeg ikke så mange uformelle samtaler. Yderligere vil man på krisecenteret gerne tage hensyn til de børn der er, og derfor taler man f.eks. ikke om vold osv. I fællesarealerne. Dette havde jeg fået af vide fra starten. Det ville derfor være vanskeligt for mig at lave det etnografiske interview, undervejs i min observationsperiode. Spradley skriver også at det etnografiske interview kræver øvelse, fordi der er mange elementer man skal kunne have styr på under samtaler der er så uformelle (Spradley, 1979:68) Et etnografiske interview, lod derfor ikke til at være en god mulighed for at undersøge min problemstilling.

Jeg havde med baggrund i de uformelle samtaler jeg har haft under mine observationer, gjort mig nogle overvejelser omkring, at benytte semistrukturerede interviews, da det både kan give mig den struktur, som er nødvendig for at få kunne få svar på de ting jeg har brug for, men samtidig ikke er så lukket at der ikke er plads til at kvinderne egne erfaringer og oplevelser. Jeg endte derfor med at lave semistrukturerede livsverdensinterview. Kvale og Brinkmann beskriver semistrukturerede livsverdensinterview på følgende måde:

"Et semistruktureret livsverdensinterview forsøger at forstå temaer fra den daglige livsverden ud fra interviewpersonernes egne perspektiver. Denne form for interview søger at indhente beskrivelser af interviewpersonernes livsverden med henblik på at fortolke betydningen af de beskrevne fænomener. Det nærmer sig en hverdagssamtale, men har som professionelt interview et formål og indebærer en særlig tilgang og teknik; semistruktureret – det er hverken en åben hverdagssamtale eller et lukket spørgeskema. Det udføres i overensstemmelse med en interviewguide, der fokuserer på bestemte emner, og som kan rumme forslag til spørgsmål. Interviewet bliver i almindelighed transskriberet, og den skrevne tekst og lydoptagelsen udgør tilsammen det materiale, der gøres til genstand for den efterfølgende meningsanalyse." (Kvale og Brinkmann, 2009:45-46)

Jeg har valgt at benytte citatet direkte, da det kort og helt konkret beskriver, hvad et semistruktureret livsverdensinterview er, men også da det beskriver, hvordan det udføres og benyttes. Jeg har fulgt Kvale og Brinkmanns beskrivelse rimelig præcist, og fandt denne type interview meget relevant at benytte fordi jeg netop ville opnå viden, som jeg har brugt til at beskrive betydningen af de fænomener kvinderne har beskrevet.

Efter at have redegjort for hvilken type interview jeg har gjort brug af, vil jeg nu gå lidt mere i dybden i forhold til min interviewguide.

3.7 Interviewguide

Som Kvale og Brinkmann beskrev, gør semistruktureret livsverdensinterview brug af en interviewguide, med bestemte emner og evt. med forslag til spørgsmål.

Jeg havde derfor også udvalgt nogle emner med udgangspunkt i min daværende problemformulering. Som beskrevet i afsnittet om etnografisk metode, ligger det i metodens natur at man undervejs i processen reviderer sin problemformulering, for at få den mere konkret eller fordi det under indsamlingen af data kan have været en vinkel eller lign. Der har ændret sig. Min daværende problemformulering havde fokus på kvindernes selvbillede, og stadig hvordan selvbilledet blev påvirket af de relationer kvinderne indgik i, imens de er på krisecenteret. Med udgangspunkt i den daværende problemformulering, tog jeg i interviewet udgangspunkt i følgende 4 temaer:

- Kvindens selvbillede over tid
- De fysiske rammer
- Relationen til de andre kvinder på krisecenteret
- Relationen til krisecenterets personale

Til hvert af temaerne udformede jeg, som Kvale og Brinkmann beskriver, nogle forslag til spørgsmål. Se evt. Bilag 1. Jeg havde prioriteret, at udforme min interviewguide, inden jeg søgte informanter. Dels så jeg på forhånd kunne informere kvinderne, omkring interviewenes

indhold, men yderligere mente jeg at det kunne være en fordel, både i forhold til at kvinderne rent etisk ved hvad de siger ja til, men også fordi at jeg ud fra mine erfaringer i forbindelse med observationerne, mente at der nok var flere der ville have lyst til at deltage, når de vidste at interviewene ikke omhandlede voldshistorierne, men mere hvordan de havde det med at være på centret. En ulempe ved at fortælle kvinderne mine spørgetemaer på forhånd kunne være, at kvinderne for det første kunne forsøge at fortælle mig, hvad jeg ville høre, og der er også mulighed for at de svar jeg kunne få ikke var så umiddelbare fordi kvinderne ville kunne tage stilling, til temaerne på forhånd. Dette kunne dog også være en fordel, at der på den måde var skabt rum for refleksion.

3.8 Overvejelser omkring informanter og omfang

I det følgende afsnit vil beskrive mine refleksioner omkring, hvordan jeg fik informanter til interviews, samt hvor mange og hvor omfangsrigt det skulle være.

Da jeg første gang var ude på krisecentret blev jeg, som nævnt anbefalet at introducere mig selv på et beboermøde, hvilket havde givet mig en rigtig varm velkomst. Jeg ville derfor gøre brug af erfaringen og forsøge at skaffe informanter til et beboermøde. Inden mødet havde jeg noteret ting ned jeg mente var vigtige og etiske, at gøre opmærksom på inden kvinderne evt. ville sige ja til at deltage i et interview. Det var punkter som at de ville være anonyme, at jeg havde tavshedspligt, hvad interviewene skulle bruges til, hvad det omhandlede i temaer og at jeg gerne ville have mulighed for at optage interviewene. Yderligere havde jeg fra centrets side fået af vide at de gerne ville lægge lokaler til og bestille tolk til mig, hvis det skulle blive nødvendigt. Kvinderne fik derfor ligeledes dette af vide.

Jeg havde inden beboermødet en målsætning om at få en 3-5 informanter der ville være villige til at lave interviews af en varighed på 30-45 min. Det viste sig dog, at opbakningen var væsentlig større end regnet med. 7 ud af 8 kvinder til mødet ville gerne deltage i et interview. Da jeg ikke havde regnet med en så massiv opbakning, havde jeg ikke på forhånd taget stilling, til hvad jeg skulle gøre, hvis der var flere der ville deltage end regnet med. Jeg besluttede derfor hurtigt, at jeg ville gennemføre alle interviews, både for at vise respekt og taknemmelighed overfor de kvinder der ville deltage, men også fordi at jeg på den måde var mere sikker på at få noget empiri jeg kunne bruge, hvis det viste sig at nogle af interviewene

ikke var så brugbare. Et eksempel på hvordan et interview f.eks. ikke er så brugbart, vil jeg komme ind på senere.

I løbet af de følgende uger fik jeg aftalt tider, booket rum og tolk og udført interviews. Interviewene endte med at have en varighed på mellem 30 min og 1 time, og det var kvinder med forskellige etnicitet, voldshistorier, aldre og opholdslængder der blev interviewet. Kvinderne er som lovet blevet anonymiseret, og jeg har derfor i opgaven, såvel som i transskriberingen af interviewene givet kvinderne andre navne.

I dette afsnit har jeg fremført mine refleksioner, omkring hvordan jeg skulle få informanter og om hvor omfangsrigt det skulle være. I det følgende afsnit vil jeg beskrive hvordan interviewene blev udført.

3.9 Udførelsen af interviews

Jeg havde aftalt med kvinderne at vi på det efterfølgende beboermøde, ville aftale tider, hvormed jeg kunne interviewe dem, så det passede ind i de enkelte kvinders hverdag. Efter at have aftalt tider med kvinderne, kontaktede jeg nogle fra personalet der hjalp mig med at booke samtalerum på krisecentret, samt tolk til de interview, hvor der var behov for det.

Jeg kom altid i god tid inden et interview, for at kunne gennemgå spørgsmålene med mig selv igen, for dermed bedre at kunne være til stede under interviewene. Kvinderne blev alle først og fremmest spurgt endnu en gang om, hvor vidt det var i orden at jeg optog interviewene. Herefter fortalte jeg kort at endnu en gang at de var anonyme, og hvad det var interviewet skulle benyttes til. Herefter blev interviewet udført med udgangspunkt i min interviewguide, og med yderligere sidespring, efter hvad der optog kvinderne. Efter interviewene, blev kvinderne takket mange gange, og ligeledes blev tolkene.

Jeg endte med at udføre 6 interviews, hvoraf 5 blev benyttet til specialet. Det 6 interview blev valgt fra dels, fordi den pågældende kvinde var meget fokuseret på at finde bolig, og at det dermed blev det overordnede tema for interviewet. De fleste af mine spørgsmål blev derfor besvaret med at hun udviste negativitet fordi hun ikke havde en bolig. Det gav mig derfor ingen indsigt i kvindens relationer på krisecenteret, men heller ikke i hvordan kvinden havde

det med sig selv. Jeg kunne have valgt at benytte interviewet, med fokus på hvad en manglende bolig, gør ved identiteten, men det mente jeg bevægede sig for langt væk fra min problemformulering. Da jeg ikke har som formål at kunne opnå en generaliserende viden, men i stedet at analysere en bestemt situation, med nogle bestemte kvinder, valgte jeg dermed interviewet fra.

I dette afsnit har jeg godt gennemgået, hvorledes interviewene blev gennemført. I det kommende afsnit vil jeg kort beskrive mine refleksioner omkring transskribering.

3.10 Transskribering

Jeg vidste inden jeg interviewede kvinderne, at jeg ville transskribere interviewene, da det dels ville hjælpe mig når jeg skulle analysere, men også pga. den eventuelle læring der kunne være ved at høre sig selv interviewe. Alle interviewene blev derfor transskriberet og kvinderne blev, som lovet anonymiseret også i transskriberingerne. Jeg har i transskriberingerne omtalt mig selv som interviewer, og kvinderne ved deres anonymiseret navn. Hvis der har været tolk under interviewet, har jeg skrevet "Tolk - (kvindens anonymiserede navn)", ud fra det tolken siger på vegne af kvinden. Visse omtalte byer har jeg valgt at anonymisere. Ligeledes har jeg valgt at anonymisere, hvis kvinderne omtaler andre kvinder fra krisecenteret eller hvis de omtaler personalet. Personalet er i citaterne blevet betegnet med forbogstaver. Nogle af passagerne i interviewene er meget lange, særligt dem hvor der har været tolk på. Jeg har derfor undervejs måtte korte nogle af citaterne ned, så de ikke blev for omfangsrige. I citater hvor jeg har, måtte korte ned har jeg i citatet anført "...", for at vise at der er blevet kortet noget fra. Jeg har dog så vidt muligt forsøgt at undlade at påvirke betydningen af citaterne, med mine beskæringer.

Under transskriberingen af interviewene, blev jeg bevidst omkring 2 forskellige ting. Under interview 1, som jeg havde med Maria, havde jeg ikke tolk med. Jeg havde af personalet ikke fået indtryk af at hun behøvede tolk, og havde derfor ikke bedt om en tolk. Først og fremmest skabte den sproglige barriere en del misforståelser, hvilket var tydeligt under transskriberingen, hvor jeg flere gange må omformulere mig eller beskrive tingene på en

anden måde. Omvendt, lod det til at give en mere intim relation at der ikke var en tolk "imellem" os. Maria, fortalte mindst ligeså mange personlige ting, som de andre kvinder og yderligere var hun den eneste kvinde der under interviewet græd, hvilket for mig var et tegn på at hun ikke var nervøs for at være sårbar overfor mig. Hun lod derfor ikke til at have en mindre tillidsfuld tilgang til mig, selvom der var en sproglig barriere og relationen føltes mere intim, end de interview jeg havde haft med tolk.

Det andet jeg blev opmærksom på, var at jeg selv som interviewer er præget af mine tidligere erfaringer. Under min praktik på socialrådgiveruddannelsen, var jeg på kursus i MI - Motivating Interviewing, som tager udgangspunkt i Miller og Rollnicks bog "Motivationsamtalen". Særligt måden man kan spørge undrende ind, samt teste sine antagelser ved f.eks. at spørge "Så du.. - og så sin antagelse". Det er en måde at sikre sig at man har forstået den interviewet korrekt. Nogle af teknikkerne jeg har lært under kurset, havde jeg derfor benyttet helt uden at være bevidst om det i interviewene.

I det ovenstående har jeg beskrevet mine refleksioner omkring transskribering, samt hvad jeg har fået ud af at transskribere. I det følgende vil min analysestrategi blive præsenteret.

3.11 Analysestrategi

Som nævnt har jeg valgt at transskribere de interviews jeg har lavet. Transskriberingerne har jeg kodet. *"Kodning, indebærer, at der knyttes et eller flere nøgleord til et tekstafsnit med henblik på senere at kunne identificere en udtalelse"* (Kvale og Brinkmann, 2009:223-224). Kvale og Brinkmann, skriver at man ofte koder ud fra materialet eller ud fra litteratur indenfor området. (Kvale og Brinkmann, 2009:224) Jeg har valgt at kode mit materiale, efter de temaer der er i min problemstilling, her mener jeg f.eks. relationer og identitet, samt efter de teorier jeg har valgt at benytte. Jeg har derfor bl.a. kodet efter hvornår kvinderne giver udtryk for bestemte følelser, når de fortæller om relationer de indgår i eller ikke indgår i eller hvordan de har eller har haft det med dem selv.

Som en del af min analysestrategi, har jeg også valgt at introducere kvinderne i selve analysen, da jeg mente at det giver mest mening at danne sig et kort indtryk af kvinden, lige inden man læser analysen af interviewet, fremfor man skulle bladde tilbage til metodeafsnittet for at kunne læse om kvinderne der.

Jeg har valgt at dele teori- og analyseafsnittet op, på den måde at jeg har lavet et særskilt teoriafsnit inden analysen, hvor jeg vil introducere mine valgte teorier. Dette er både for at man lettere kan danne sig et overblik over det teoretiske grundlag for min analyse, men også for at det er kvindernes oplevelser og erfaringer, som bliver det centrale i analysen.

Herudover har jeg prioriteret i teorien undervejs i analysen på den måde at jeg nogle steder har valgt bestemt teori fremfor andet. Dette er ikke et udtryk for at andet teori ikke kan benyttes i analysen af det pågældende citat, men mere et udtryk for at jeg ønsker at undersøge kvindernes udsagn fra flere forskellige vinkler, men også i forhold til at kunne besvare min problemstilling, som rummer flere vinkler, fra bedst mulig vis. Da teorierne har meget til fælles, vil mange af teorierne derfor kunne benyttes til de samme citater, men jeg har også valgt at benytte dem forskelligt for at give en mere nuanceret analyse, hvor der ikke er for mange gentagelser. Teorierne skulle derfor gerne kunne komplementere hinanden, i at belyse forskellige perspektiver og nuancer af erfaring hos kvinderne, der samlet set vil lede til en konklusion på min problemstilling.

3.12 Metodekritisk afsnit

I dette afsnit vil jeg kort gennemgå en kritik af min valgte metode.

Da feltstudier ikke lever op til de samme idealer om validitet, som normalvidenskaben gør, bliver feltstudier ofte kritiseret for at være uvidenskabelige. Bl.a. kritiseres feltstudier for manglende generaliserbarhed og reliabilitet. Dette er grundet i at man kun undersøger et begrænset felt, at man som observatør kan påvirke sit felt, at man er selektiv i sin dataudvælgelse og ikke har mulighed for at kunne indsamle det systematisk. (Kristiansen og Krogstrup, 1999:202-203)

Kristiansen og Krogstrup skriver at fænomenologer ikke vil betragte det som ulemper, men nærmere vilkår. Fænomenologer leder som nævnt ikke efter en sand eller objektiv viden, men efter en viden om hverdagslivet, som er socialt konstrueret. En sådan undersøgelse vil derfor altid være en konstruktion af konstruktionen. (Kristiansen og Krogstrup, 1999:203-204)

Kapitel 4

4.0 Teori

I dette kapitel vil jeg gennemgå de teorier jeg har valgt, for at kunne danne teoretisk grundlag for at undersøge hvilket betydning relationer har for kvindernes identitet.

4.1 Om selvet og identitet

Det problematiske med at beskæftige sig med, samt diskutere identitetsbegrebet, er at der er skabt mange forskellige forestillinger omkring, hvor dyb og sand en identitet kan være samt, om identiteten indeholder en kerne eller ej. (Frello, 2012:17) Frello betegner ovenstående som essentialisme, og diskuterer yderligere vigtigheden af den. Det som taler imod essentialismen, og dét at der skulle være en sand eller dyb identitet, er at identiteter er historisk skabte, og formes og forandres socialt. (Frello, 2012:17) Identitet set ud fra essentialismen, har dermed en i forvejen eksisterende kerne, som kun kan undersøges af personen selv. Det negligerer ifølge Frello de hverdagskategorier vi indgår i fællesskaber i, og dermed mangler denne identitetsforståelse også refleksion over hvad og hvordan identitet kan forstås og er. (Frello, 2012:18-19) Yderligere mener Frello at den essentialistiske forståelse af identitet er problematisk, da den problematisere alt der har med forandring af identiteten at gøre, da netop den indre kerne at karakteriseret ved at være uforanderlig. (Frello, 2012:19) Som eksempel bruger Frello køn, som ifølge essentialismen, skulle være stabile og uforanderlige. Det problematiske ligger i at alle som dermed ikke har en stabil kønslig identitet vil blive opfattet, som forkerte. Det er ikke kun problematisk på et individuelt plan, men også problematisk på et samfunds- og politisk plan, hvis man baserer sin politik på en essentialistiske identitetsforståelse. Det vil få kollektive konsekvenser at have formodninger om, hvilke typer af identitetstræk vi accepterer eller ej, og dermed udelukker de grupper af mennesker, som ikke lever op til formodningerne. (Frello, 2012:20) Frellos pointe med at forholde sig kritisk til den essentialistiske forståelse af identitetsbegrebet, er at den måde at se identitet på, har konsekvenser, men også at denne forståelse af identitet udelukker væsentlige aspekter af identiteten, da der netop ikke reflekteres over dets eget grundlag. (Frello, 2012:21) Den essentialistiske forståelse af identitetsbegrebet vil derfor heller ikke være så egnet at benytte i udviklingen af videnskab, da den udelukker sider af identiteten, og at det yderligere ikke er muligt at undersøge individets kerneselv. Hvis der derimod benyttes en mere konstruktivistisk forståelse af

identitetsbegrebet, vil man have mulighed for at kunne undersøge identiteters grundlag. Her opfattes identitet som noget der hele tiden forandres og som konstant er i en proces. (Frello, 2012:27) Det åbenlyse modsætningsforhold der er imellem den essentialistiske og den konstruktivistiske forståelse af identitet, betyder dog ikke at de to tilgange udelukker hinanden. Det kan i nogle studier være relevant at undersøge både individets kerne, og dermed det i forvejen eksisterende selv, samtidig med at man undersøger de sociale sammenhænge, som individerne indgår i. Dermed kombineres de to tilgange. (Frello, 2012:32) Frello skriver at det der er af betydning, er forskellen hvormed man forholder sig til identitet. Hvor man indenfor essentialismen er interesseret i at undersøge hvilke typer af grundlæggende identiteter der findes og hvordan de adskiller sig fra hinanden, er man indenfor konstruktivismen interesseret i at undersøge selve begrebet. Her er der et kritisk blik på selve forståelsen af begrebet, for at kunne undersøge hvad det rummer og forudsætter. (Frello, 2012:33) Opsummeret kan man sige at man indenfor essentialismen mener at der er et "os selv" uafhængigt af andre, hvor man inden for konstruktivismen mener, at hvis der er et "os" må der også være "andre". I undersøgelsen, af hvorledes kvindernes identitet påvirkes af de relationer de indgår i, ligger der derfor også en konstruktivistisk forståelse af identitetsbegrebet. Hvis kvindernes identitet skulle undersøges ud fra essentialistisk forståelse af identitetsbegrebet, ville relationerne på krisecentret ikke være relevante, og det ville yderligere, som nævnt, også være tæt på en umulighed at undersøge, da man som udefrakommende forsker skulle forsøge at få indblik i et kerneselv, som individet selv er den eneste der har adgang til. Jeg vil derfor i denne opgave benytte mig af teorier, som alle bygger på en konstruktivistisk forståelse af identitetsbegrebet.

Den første teoretiker jeg har valgt at benytte, er Erving Goffman. Goffmans interesse er inden for det menneskeligt selv, hvordan det skabes og hvordan det opretholdes. (Jacobsen og Kristiansen, 2002:188) Goffman mener at selvet er noget som skabes i forskellige sammenhænge og dermed også kan analyseres og defineres på forskellige måder. For at kunne det, kræver det forskellige perspektiver. (Jacobsen og Kristiansen, 2002: 188) Jacobsen og Kristiansen, påpeger Ana Branamans pointe, om at der inden for Goffmans teorier hersker 2 forskellige måder at anskue selvet på. På den ene side er der et selv som udelukkende skulle være skabt ud af sociale sammenhænge, og som dermed ikke har nogen personlig kerne. På den anden side har Goffman teorier som vider om et selv som er i stand til at kunne manipulere sociale situationer til sin egen fordel, og dermed kan selvet ikke udelukkende

være socialt konstrueret. (Jacobsen og Kristiansen, 2002:188) Formålet med at manipulere sociale situationer er at kunne skjule de sider, som Goffman betegner som vores "alt for menneskelige selv". Dermed vidner hans teori også om at han anerkender at der er et selv. (Goffman, 2014:24) Goffmans teorier bygger derfor hovedsageligt på en konstruktivistisk forståelse af identitetsbegrebet, men nogle af hans teorier lader sig inspirere af den essentialistiske forståelse, og dermed er der ikke et ligeså tydeligt modsætningsforhold indenfor disse teorier. At det kan være vanskeligt at vurdere entydigt, hvorledes Goffman forholder sig til selvet, kan være begrundet med at Goffmans interesse ikke ligger indenfor selvet, men mere indenfor hvordan de indtryk selvet udsender, bliver modtaget, vurderet, tolket og besvaret. (Goffman, 2014:25) Goffman mener derfor heller ikke selv at have udviklet teorier om selvet, da han i øvrigt mener at selvet slet ikke kan undersøges ud fra en sociologisk kontekst, da det slet ikke er noget som sociologien kan afdække med de teorier og metoder, som de har til rådighed. (Goffman, 2014: 27) Her deler Goffman altså Frellos holdning, ud fra den forudsætning at selvet er et kerneselv.

For at opsummere, vidner ovenstående om en dobbelthed hos Goffman, som på den ene side ikke er interesseret i selvet, men mere i den rolle selvet spiller for sine omgivelser, men samtidig kan han ikke entydigt afvise kerneselvet og udelukkende beskrive individer som tomme skaller der spiller roller for sine omgivelser. De indtryk der sendes ud, kommer et sted fra, og udsendes med henblik på at beskytte sit selv ved at manipulere med omgivelserne, så selvet kommer til at fremstå som ønsket. Dette betegnes af Goffman, som indtryksstyring, hvilket vil blive uddybet senere. At Goffman ikke selv mener at have udviklet en teori om selvet, betyder ikke at hans teori ikke er relevant at benytte i undersøgelsen af identiteter, her er det afgørende netop hvilken identitetsopfattelse der benyttes. For hvis man ville undersøge identitet ud fra en essentialistisk identitetsforståelse, så er hans teori ikke relevant. Men hvis man er interesseret i at undersøge identitetsbegrebet og hvad det forudsætter, som man er inden for den konstruktivistiske forståelse, er Goffmans teori yderst relevant, da den netop beskæftiger sig med de sociale relationer individer indgår i, samt hvordan individet modererer sine handlinger ud fra sine omgivelser.

Da jeg undersøger hvorledes kvindernes identiteter påvirkes af at indgå i relationer, er mit udgangspunkt, som nævnt, i den konstruktivistiske identitetsforståelse. Indenfor denne identitetsforståelse, har jeg valgt nogle interaktionistiske teorier, som i øvrigt også er inspireret af det fænomenologiske. Formålet er at kunne analysere sociale relationer på mikroniveau. (Frello, 2012:67). Udover at have valgt at benytte teorier af Goffman, har jeg

også valgt at benytte teorier af Mead, Jenkins og Honneth. I ovenstående er beskrevet hvordan Goffman forholder sig til selvet, samt en kort diskussion af hans identitetsforståelse. Et lignende afsnit kunne være skrevet om Mead, Jenkins og Honneth, men da de alle har en konstruktivistisk identitetsforståelse, og i øvrigt er inspireret af hinanden, har det ikke været en prioritering. Dog har jeg i gennemgangen af deres teorier, forholdt mig til deres identitetsforståelse, så det stadig skulle være tydeligt, hvordan teorierne komplimenterer hinanden.

Det der gør teorierne brugbare at benytte i forbindelse med dette speciale er, at de interesserer sig for individets relation til omgivelserne. De forstår identitet, både individuelle men også grupper, som noget der skabes i relation til andre. De mener at individet reflektivt og dermed også i stand til at se sig selv udefra. (Frello, 2012: 68) Dette gør teorierne brugbare at bruge i forhold til den problemstilling jeg ønsker at undersøge. Dels fordi at jeg netop vha. at mine observationer har undersøgt kvindernes relationer til hinanden, men også fordi at jeg vha. mine interviews at kvinderne har mulighed for at få indsigt i kvindernes refleksioner og dermed også få et indtryk af hvordan de ser sig selv.

4.2 Georg Herbert Mead - "Den generaliserende anden"

Meads teori om "Den generaliserende anden", har jeg dels valgt at benytte fordi at den har været til inspiration for mange andre teorier, bl.a. Goffmans teori som jeg vil introducere senere, men også fordi den som nævnt kan bruges til at skabe forståelse for relationen mellem selvet og "den anden". Her tydeliggøres det dermed også at Mead, mener at selvet er et fænomen som er socialt skabt. (Frello, 2012:67)

"Selver kan kun eksistere i konkret forbundethed med andre selver. Det er umuligt én gang for alle at markere skillelinjen mellem vores eget selv og de andre selver, eftersom vores eget selv kun eksisterer og i sin egenart kun kan opleves af os, i den udstrækning vi kan komme til at opleve de andres selver, sådan som disse eksisterer i deres egenart..." (Mead, 2005:191)

Citatet viser en tydelig konstruktivistisk identitetsforståelse, dog ikke med en total fralæggelse af at man kan have et kerneselv, men med den forudsætning, at det ikke vil være muligt at opleve sit kerneselv, hvis ikke vi oplever andre menneskers selv. Det er på denne måde at "den anden" får betydning for selvet, da "den anden" er det konstituerende for selvet.

Det gøres ved at individet forsøger at antage "den andens" position, for dermed at kunne se sig selv udefra. (Frello, 2012:69)

"Det organiserede fællesskab eller den sociale gruppe, som giver enkeltpersonernes selv et enhedspræg, kan man kalde den "generaliserende anden". Den "generaliserende andens" attitude er en attitude, der hører hele samfundsdannelsen til" (Mead 2005:182)

Man kan altså skabe bevidsthed om sig selv ved, at forsøge at se sig selv som den generaliserende anden. Dette er hvad Mead kalder "jeg" og "mig". "Jeg" er den refleksive del af individet, som reflektere over sociale sammenhænge og sig selv. "Mig" er det indre, som der reflekteres i forhold til. Man kan derfor ifølge Mead ikke have et selv uafhængig af sociale sammenhænge, som man kan indgå og spejle sig i. (Frello, 2012:69)

Meads teori er funderet i pragmatismen og den adskiller sig derfor ikke væsentligt, fra dette speciales videnskabsteoretiske ståsted. At teorien er funderet i pragmatismen kan ses ved at selvet kan tilpasse sig de forskellige sociale sammenhænge, samt gøre sig selv til objekt for sine refleksioner. (Frello, 2012:69) Dermed er selvet også foranderligt, og Meads teori tager derfor også afstand fra den essentialistiske identitetsforståelse, hvilket netop gør den relevant at bruge i dette speciale.

4.3 Erving Goffman - Normalitet og afvigelse

Goffman, er som nævnt, optaget af hvorledes individet skabes og opretholdes vha. interaktioner. Goffman interesserer sig for normer og normers opretholdelse, og for hvordan individet agerer for at opretholde et bestemt selvbillede. Med interessen for normer, er også interessen for hvis normerne bliver brudt, og man dermed afviger fra det normale. Det Goffman betegner som "Stigma" (Frello, 2012:70-71). Det omhandler altså forskellen imellem hvad et individ er og hvad det ifølge normerne burde være. Derfor opdeler Goffman selvet i to dele. En faktisk og en virtuel social identitet. Den faktiske sociale identitet, er den identitet som personen reelt har, hvor den virtuelle sociale identitet, omhandler de forventninger andre har til personen baseret, på hvilke kategorier personen indgår i. (Frello, 2012:71)

Goffman opdeler stigma i 3 forskellige kategorier. Den første er fysiske misdannelser. Den anden omhandler karaktertræk, som er afvigende fra de eksisterende normer. Det sidste betegner Goffman som "tribiale stigmata", som er stigma der bunder i historiske eller

politiske diskriminationer, såsom race, religion og lign. Hvis der bliver opmærksomhed på nogle af ovenstående træk, vil de alle kunne være ødelæggende for sociale relationer. (Frello, 2012:71) Om en persons træk bliver betegnet som stigma, afhænger af de situationer, som personen indgår i. Det afgørende er, at brud på eksisterende normer i bestemte sammenhænge, fører til en opdeling imellem "normale" og "stigmatiserede". Hvis en person stigmatiseres, er det fordi at personen potentielt udgør en trussel mod det sociale fællesskab, da personen netop afviger fra dennes normer. Det sociale fællesskab, vil derfor også danne forventninger eller teorier omkring den stigmatiserede. Den stigmatiserede har så her mulighed for at tage afstand til det virtuelle sociale selv, og dermed overraske positivt. Dette er eksempelvis tilfældet med unge udenlandske drenge, som i nogle sammenhænge kan stigmatiseres som kriminelle, men i andre sammenhænge, kan overraske ved f.eks. at være rigtig dygtige i skolen. (Frello, 2012:72)

Som en yderligere dimension til stigmat teorien skelner Goffman imellem grupper og kategorier. Kategorier åbner op for muligheden af at have et fællesskab på baggrund af fælles træk, som f.eks. religion. Det er dog ikke sikkert, at personerne ønsker at indgå i det fællesskab, og på den baggrund undlader at skabe relationer og indgå i grupper. De fælles træk vil dog gøre at andre, kan have visse forventninger til personen, som gør det svært at adskille sig fra sin kategorisering. (Frello, 2012:72-73) Det faktiske sociale selv, kan derfor have svært ved at komme til syne, på baggrund af det virtuelle sociale selv, der skabes ud fra kategorierne.

Da Goffman interesserer sig for interaktioner, er han også interesseret i hvordan de involverede parter håndterer situationer, hvor stigma forstyrrer interaktionen. Som eksempler på måden at håndtere situationerne på nævner han, ignorering, italesættelse, vittigheder, alle med det formål at synliggøre stigmaet, men på en ufarlig måde. (Frello, 2012:73)

4.4 Richard Jenkins - Individ og Gruppe

Inspireret af både Goffman og Mead, interesserer Jenkins sig også for interaktioner imellem individer og mellem individer og grupper. Der hvor Jenkins adskiller sig med et bredere sociologisk fokus, er at han også beskæftiger sig med relationen imellem kollektiver. (Frello, 2012:74) Jenkins tager udgangspunkt i indre-ydre-dialektikken, og pointerer at "*..det, andre*

mennesker tænker om os er ligeså vigtigt som det, vi tænker om os selv." (Jenkins, 2006:44)

Med citatet lægger Jenkins sig, dermed også op at den konstruktivistiske identitetsforståelse, da andres holdninger er ligeså vigtige som vores egne. Yderligere skriver Jenkins direkte; *"Individuel identitet - indlejret i selvet - giver ikke mening isoleret fra den menneskelige verden, der består af andre. Individet er unikke og uensartede, men selvet er gennemgribende socialt konstrueret."* (Jenkins, 2006:43)

Jenkins mener at verden er skabt af 3 forskellige ordner: Den individuelle orden, samhandlingsordenen og den institutionelle orden. (Jenkins, 2006:42) Den individuelle orden, omhandler individerne og deres tanker. Denne orden er bl.a. inspireret af Mead, og omhandler interaktionen imellem individer, hvorved individerne definerer og redefinerer andre og sig selv. Det er også ud fra denne inspiration at Jenkins udgangspunkt i indre-ydre-dialektikken stammer. At individet defineres, af hvad der sker i dets indre, men også af de ydre interaktioner. Jenkins mener i øvrigt at indre-ydre-dialektikken er den proces der skaber identitet, ikke kun individuelt, men kollektivt. (Jenkins, 2006:43) Der hvor Jenkins individuelle orden adskiller sig fra Meads teori er ved spørgsmålet om selvbevidsthed. Mead mener, som nævnt at individet opnår selvbevidsthed ved at indtage den "generaliserende andens" position for dermed at kunne se sig selv udefra. Jenkins, mener at fokuset skal være på selvbevidstheden, som et socialt fænomen, som gensidigt medvirker til identiteten. Selvom Mead også mener at individet ser sig selv udefra ved at indtage den "generaliserende andens" position, fokuserer Jenkins mere på den gensidige påvirkning i relationen, som selvbevidsthedsskabende. Jenkins og Mead er dog begge enige om at se individer som kropsliggjorte. Individer har en kropslig individuel kontinuitet, som kan bruges til at identificere forskelligheder og ligheder. De mener derfor begge ikke at identiteter kan ses isoleret fra det kropsliggjorte. (Jenkins, 2006:44)

Samhandlingsordenen, omhandler relationerne imellem individer. Denne orden er inspireret af Goffmans indtryksstyring. At individer har brug for at få valideret deres identitet og dermed styrer de indtryk som de viser omgivelserne, for at sikre sig at deres identitet tolkes og forstås, som ønsket. På den måde kan individet vha. indtryk indtage bestemte identiteter. Dermed identificerer vi os selv og andre gennem den indre-ydre-dialektik, der er imellem selvbilledet og det offentlige billede. (Jenkins, 2006:44-45) Jenkins beskriver også at stemplingsprocesser som en del af samhandlingsordenen, hvorfor at man med god mening også, ville kunne drage paralleller til Goffmans stigmatologi.

Den institutionelle orden, omhandler de mønstre og den organisering der er for hvordan ting skal gøres. Indenfor den institutionelle orden, benytter Jenkins ligesom Goffmans også kategorier og grupper.

"For at drage nytte af den metodologiske sondring mellem grupper og kategorier kan der sondres mellem et kollektiv, som identificerer og definerer sig selv (en gruppe for sig selv), og et kollektiv, som identificeres og defineres af andre. (en kategori i sig selv)" (Jenkins, 2006:46)

Hans opdeling imellem grupper og kategorier, er tydeligvis inspireret af Goffman, som dog tager udgangspunkt i individerne, fremfor kollektiver. Indenfor denne orden spiller indre-dialektikken også en rolle. Grupperne kan bedre definere sig selv i de gensidige processer der opstår med gruppeidentifikation og kategorisering. Forskellen på denne orden og de andre er ikke kun at denne omhandler kollektiver, men også at der er en politisk dimension til denne orden. Dette er grundet i at det ofte er indenfor politik at forskellige grupper forsvares, pålægges eller hævdes. Politisk er der dermed mulighed for at kunne have indflydelse på hvordan grupper defineres, eller identificerer sig selv. Jenkins henviser til Barth, da han skriver at det er vigtigt at en identitet accepteres af andre, før at man kan sige at identiteten er. På baggrund heraf, forhandles der om identiteter, så de kan blive accepteret. (Jenkins, 2006:46-47) Dermed bidrager Jenkins her, med at tilføje et magtperspektiv til identitetsteorien, som de øvrige teoretikere kritiseres for ikke at have for øje.

Med flere referencer til Goffman, skelner Jenkins også indenfor denne orden, imellem nominal og faktisk identitet. Her nævner han ligeledes som under samhandlingsordenen, konsekvenserne af andres identifikation og stempning. Man kan identificere sig med en bestemt gruppe, og opretholde denne identifikation, selv hvis gruppen skulle ændre betegnelse. Samtidig kan en gruppe også bevare en betegnelse, men følelsen af at identificere sig med gruppen kan have ændret sig. Begge dele kan også ændres på samme tid. Der hvor Jenkins adskiller sig fra Goffman i denne opdeling, er igen med det magtmæssigt og politisk perspektiv, da man politisk kan skabe konsekvenser for både den nominelle og den faktiske identitet. (Jenkins, 2006:47) Som eksempel henviser Jenkins til institutioner, som en af de vigtigste kontekster, hvor identifikation er betydningsbærende. På institutioner, er der en særlig kombination imellem det individuelle og det kollektive. Institutionerne har gyldighed i forhold til at have bestemte måder at gøre ting på, og ligeledes anerkendes individerne for at

gøre det. Et lignende eksempel kunne være organisationer. Jenkins skriver om klassifikation, som en vigtig del af identiteten. Klassifikationerne tage ofte udgangspunkt i kampe eller relationer rent politisk, og derfor er der ligeledes et magtperspektiv i forhold til klassifikation. Her bliver den nominelle og den virtuelle identitet også relevant, da man f.eks. i en organisation, kan blive klassificeret med en bestemt position, men at den ikke nødvendigvis stemmer overens med den nominelle eller faktiske identitet personen har. (Jenkins, 2006:48)

4.5 Erving Goffman - Indtryksstyring

I "Hverdagslivets rollespil" gennemgår Goffman hans teori om dramaturgisk sociologi. Den omhandler individer, som spiller roller i forhold til hinanden på hverdagslivets scener. Det skal ikke forstås som drama og roller i en direkte forstand, men som en metafor, for hvordan individer forsøger at kontrollere, det sammenspil de har med omgivelserne. Som en del af den dramaturgiske sociologi, benytter Goffman begrebet indtryksstyring. Indtryksstyring hjælper individet i at indgå i de roller, som individet ønsker og som er socialt acceptable. Goffman skelner imellem 2 typer af indtryk; "at give" og "at afgive". Når et individ giver indtryk, er det en bevidst handling, som oftest er verbal, og hvormed individet kan give udtryk for hvem personen er. At afgive et indtryk, er en ubevidst handling, som ofte kropsligt, viser sider af vores "alt for menneskelige selv", som tidligere nævnt. (Goffman, 2014:24) Hvis man tager udgangspunkt i den dramaturgiske metafor, vil alle interaktioner i hverdagen derfor være præget af indtryksstyring, hvorfor netop denne del af hans dramaturgiske metafor egner sig særligt godt til at undersøge kvindernes relationer til hinanden. Indtryksstyring er præget af normative forventninger, og individet stræber derfor også efter at kunne udvise en normal acceptabel adfærd, også for at undgå stigmatisering. (Goffman, 2014:25) Her er Goffmans dobbelthed i forhold til identitetsforståelse relevant. For med hensyn til indtryksstyring, ligger Goffmans interesse ikke hos individet og hvorfor individet ønsker at udsende bestemte indtryk. Hans interesse er for interaktionerne, og hvordan indtrykkene modtages. I og med at jeg undersøger relationernes betydning for kvindernes identitet, kan teorien om indtryksstyring, dermed bidrage til at hvad en kvindes indtryk gør ved de kvinder, som modtager indtrykkene og dermed også kunne se mere udefra og ind, fremfor kun indefra og ud.

Der er forskellige måder, hvormed "optrædere", kan blive forstyrret. Det kan være ved at man kommer til at lave en "utilsigtet gestus", som ikke er passende i situationen. Det kan være en udefrakommende, som kommer ind i en "scene", hvor de indtryk der sendes ud ikke er passende for vedkommende, så vil der være tale om "ubelejlig indtræden". Den sidste er den, Goffman betegner som "bommerter". Hvor individet udsender indtryk, som individet ikke selv er klar over svækker det billede individet prøver at vise. (Goffman, 2014: 227-228) Når "optrædere" bliver forstyrret af ovenstående, vil der ofte opstå forlegenhed og for at undgå dette kan der gøres brug af 3 muligheder; forsvarsstrategier, beskyttelsesstrategier og forholdsregler.

Forsvarsstrategier

Dramaturgisk loyalitet: At man udviser det "hold" man "optræder" sammen med, det kunne f.eks. være i en arbejdssituation, loyalitet ved ikke at sætte holdet i dårligt lys, ved ikke at være diskret overfor udefrakommende eller ved rette kritik mod holdet. Det kan bl.a. ske hvis man kommer til at føle sig for knyttet til "publikum". Man kan sige at man skal være loyal overfor den gruppe man er sammen med, og ikke udvise kritik overfor gruppen, til personer der ikke er en del af gruppen. For at forhindre af holdet bliver knyttet til publikum, kan man enten danne en stærk gruppesolidaritet, som fremstiller publikummet dårligt eller man kan udskifte publikummet ofte, for ikke at blive for knyttet. (Goffman, 2014:230-233)

Dramaturgisk disciplin: At en person har nok distance til sin rolle til stadig at kunne være bevidst om ikke at lave de tidligere nævnte forstyrrelser under optræderne. Herudover også kunne udvise overskud, ved at afværge andre spilleres eventuelle forstyrrelser. Det handler altså om at kunne styre, hvordan en spiller rigtig har det, for at kunne fremstå passende udadtil. Først når en spiller har udvist beherskelse og disciplin, kan de andre spillere stole på vedkommende. (Goffman, 2014: 233-235)

Dramaturgisk varsomhed: Dette handler om en spillers evne til at kunne forudse uforudsete hændelser under en optræden, samt udnytte dens muligheder til holdets interesse. Herudover

er det en fordel at kunne vurdere ens holdspillere evner, samt vælge publikum, som svarer til det man ønsker at have ud af optrædenerne. (Goffman, 2014:235)

Beskyttelsesstrategier

Disse handler om publikums rolle i forbindelse med optrædener. *"At udvise passende opmærksomhed og interesse; at holde sin egen optræden i skak, så den ikke medfører for mange modsigelser, afbrydelser eller krav om opmærksomhed; at passe på med handlinger og udtalelser, der kan føre til en bommert og fremfor alt at prøve at undgå en scene"*

(Goffman, 2014:245) Herudover kan publikum, hjælpe spillerne ved at ignorere hvis der laves bommeter, eller ved at hjælpe med at oprette et bestemt indtryk. Motivet bag publikums vilje til at hjælpe, er at de ofte identificerer sig med de optrædende, eller at de gerne vil fremstå positivt overfor de optrædende for at kunne udnytte det. (Goffman, 2014:246) Det kan dog ske at spillerne bliver bevidste om at publikum beskytter dem, og yderligere at publikum bliver bevidste om at spillerne ved det. Hvis dette sker, nedbrydes rollerne kort, for atter efterfølgende at vende tilbage til deres roller. (Goffman, 2014:247)

Forholdsregler

Først og fremmest skal de optrædende, sørge for at kunne tage imod den beskyttelse publikum kan komme med. Herudover kan de optrædende, også undlade dele af deres agt, f.eks. undlade at nævne ting, for at kunne sikre deres optræden. Yderligere opstiller Goffman, 2 generelle strategier: At de optrædende er opmærksom på hentydninger fra publikum, som kan hjælpe dem, men også at hvis en spiller laver en vildledende eller usand optræden i forhold til takt, skal der altid kunne være mulighed for at undskylde den. Det kan f.eks. være ved at give udtryk for noget usandt med et humoristisk tonefald. Dermed kan den optrædende, såfremt han bliver opdaget i sin usandhed, sige at det var for sjov. Grunden til dette er at publikum også har mulighed for at kunne forholde sig taktfuldt til optrædenen, så scenen opretholdes. (Goffman, 2014:248)

Goffmans dramaturgiske teori er omfattende og vanskelig at korte ned, men jeg har nu forsøgt kort at introducere teorien, samt benytte mig af den del af teorien, jeg fandt mest

relevant. Indtryksstyringsteknikkerne er relevante at benytte, i undersøgelsen af relationernes betydning for kvindernes identitet, da de bidrager med et andet perspektiv i forståelsen af relationerne og interaktionerne. Det tidligere teorier fokuserer også på interaktionerne, men mere overordnet, hvor indtryksstyringsteknikkerne og den kommende teori om anerkendelse, kan bruges til at opnå en dybere forståelse for hvad der konkret sker i relationerne.

4.6 Axel Honneth - Behovet for anerkendelse

Honneth beskæftiger sig også med selvet, men på en lidt anden måde end de tidligere teoretikere. Hvor Goffman har en forholden til selvet, der er lidt dobbelt, fremgår det tydeligere, hvorledes Honneth forholder sig til selvet. Hans interesse er indenfor selvrealisering af selvet, hvor fokus er på anerkendelse. Honneth giver udtryk for at mene at selvet har et indre, da han skriver "*.. fordi individet kan ikke udvikle en personlig identitet uden anerkendelse. Det kan ikke blive fuldt ud individuering dvs. bevidst komme overens med sit eget indre.*" (Honneth, 2003:12) Her er det tydeligt at Honneth lægger sig op at den konstruktivistiske identitetsopfattelse, da han mener at den personlige identitet ikke kan udvikles uden anerkendelse, hvor interaktioner dermed er afgørende.

Honneth opdeler hans anerkendelsesbegreb i 3 sfærer; privatsfæren, den retslige sfære og den solidariske sfære. Honneth mener at det er essentielt at få opfyldt alle 3 former for anerkendelse, hvis et individ skal blive fuldt individuering, som han kalder det. De 3 former for anerkendelse repræsenterer alle 3 forskellige måder at forholde sig, til sig selv på. Kærligheden i privatsfæren udvikler en fundamental selvtillid i individet. Den retslige sfære giver individet selvagtelse, som borger. Den solidariske sfære, giver med sine fælles værdier og normer, selvværd til individet. (Honneth, 2003:14)

Privatsfæren omhandler anerkendelse fra dem vi holder af, familie, venner osv. Denne sfære adskiller sig fra de andre, da det er i denne sfære, at individet erfarer gensidig afhængighed af emotionel støtte. F.eks. mellem barn og forældre, lærer barnet første gang fornemmelsen af anerkendelse. I denne gensidige relation, skaber individet fortrolighed med sine værdier, og lærer også at indgå i nære relationer og fællesskaber. Den fundamentale selvtillid skabes altså af "den konkrete anden", som Honneth kalder det. (Honneth, 2003:15) "Den konkrete anden", minder til forveksling om Meads teori om den "generaliserende anden". I begge teorier, er det andre der er afgørende for at individet kan se sig selv, men hvor Mead mere ser den

"generaliserende anden" som generel spejling for individet, ser Honnet "den konkrete anden", som en person der spejler noget konkret, anerkendelse.

Den retslige sfære, som giver individet selvagtelse, handler om at man har adgang til medborgerlige rettigheder, samt velfærdsstatens goder. Med anerkendelse indenfor den retslige sfære, føler individet selvrespekt, og har mulighed for at realisere sin selvbestemmelse. (Honneth, 2003:16) Denne sfære lægger sig lidt op af Jenkins institutionelle orden, hvor politik og magt er med til at definerer individet. For at samle de to teorier, kunne man sige at ved at individet politisk får anerkendt sine rettigheder, særligt i forbindelse med gruppetilhørsforhold, vil individet også få accepteret sin identitet af signifikante andre.

Den solidariske sfære, omhandler den anderkendelse individet får i relationen til grupper og fællesskaber. I denne relation bliver individet spejlet, opnår samhørighed med andre og bliver anerkendt for at være et unikt individ. Ved at blive anerkendt for sine unikke værdier og kvaliteter opnår individet, værdsættelsen af sig selv. (Honneth, 2003:16-17) Den solidariske sfære minder om Mead, Goffman og Jenkins teori. Alle teorierne fokuserer på relationen imellem individet og en gruppe eller et fællesskab. Hvor Mead fokuserer på den generelle spejling fra den "generaliserende anden", Goffman på normerne og brud af samme, samt indtryksstyring og Jenkins på relationen imellem individer, individer og grupper og mellem kollektiver, ser Honneth på anerkendelse af individet. Man kan derfor sige at Mead, Goffman og Jenkins, ser mere udefra på relationerne og selve interaktionernes betydning for individerne, hvor Honneth også ser på interaktionerne, men mere fra individets eget perspektiv af. Om individet føler sig anerkendt.

Honneth påpeger da også vigtigheden af at se hans begreber, som begreber, der benyttes til at strukturere og opdele de forskellige sfærer, for at kunne benytte dem til at forklare os selv med. I praksis vil sfærene, indgå i relation med hinanden, og derfor understreger Honneth vigtigheden af at alle sfære skal gennemleves for at individet kan forholde sig til sig selv. (Honneth, 2003:14-15) "*Anerkendes individet ikke, eller er det ude af stand til at få følelsesmæssig støtte, kognitiv agtelse, eller respekt og social agtelse, risikerer det at miste det positive forhold til sig selv, som er grundlæggende for dets udvikling.*" (Honneth, 2003:17-18) Manglende anerkendelse, øger risikoen for at miste det gode forhold til sig selv, men Honneth opstiller også nogle krænkelserformer, som tilhører de forskellige sfære, og som kan have samme betydning for individet. Anerkendelsesbegreberne bruges til at forklare

en normativ idé om det gode liv, hvor krænkelserformerne, giver en forklaring på, hvorfor individet ønsker at kæmpe for anerkendelse og det gode liv. (Honneth, 2003:18)

De krænkelser der kan finde sted indenfor privatsfæren omhandler krænkelser der skader individet fysisk, såsom misbrug, voldtægt og tortur, men også krænkelser der skader den grundlæggende selvtillid, som netop kan opbygges indenfor denne sfære. Indenfor den retslige sfære, hvor der med anerkendelse opnås selvagtelse, ødelægges selvagtelsen, hvis individets rettigheder bliver frataget eller ignoreres. Det kan bl.a. opstå ved bedrageri eller diskrimination. I den solidariske sfære omhandler det krænkelser af individets eller gruppers selvværdsættelse, hvis der ikke som individ eller gruppe er mulighed for at blive anerkendt som signifikant. Honneth giver eksempel på at det kan være alt fra ikke at blive hilst på, til at være tale om stigmatisering. (Honneth, 2003:18) På den måde supplerer Honneths krænkelserform inden for den solidariske sfære, Goffmans stigmatologi.

Jeg har nu gennemgået de teorier jeg har valgt at benytte, og med afsæt i disse vil jeg nu gå til undersøgelsens analyse.

Kapitel 5

5.0 Analyse

Efter at have gennemgået mine valgte teorier vil jeg nu benytte dem til at analysere, hvert enkelt interview, et efter et. Som nævnt vil jeg ved hver analyse introducere, hver kvinde, samt kort beskrive hvad vi talte om udover spørgeguiden. Formålet med dette er at kunne danne sig et indtryk over hvilke ting der optager kvinderne, og dermed også fylde i deres bevidsthed.

5.1 Interview med Maria

Maria kommer fra Marokko og har derfor en anden etnisk baggrund end dansk. Som tidligere nævnt fik jeg på baggrund af information fra personalet, ikke indtryk af at hun behøvede en tolk i forbindelse med interviewet, så interviewet var på dansk. Maria har ingen børn med på krisecentret, og har været på centret i et par måneder. Udover spørgsmålene fra spørgeguiden,

har vi også haft snakket om hendes forhold til hendes familie og til hendes daværende mand, samt hendes fremtidsdrømme.

Et af de første spørgsmål Maria fik stillet omhandlede, hvor vidt det var blevet nemmere for hende, nu hvor hun var kommet på krisecenter. *"Ja fordi nu er jeg, hvad hedder det? Fri. Ja. Før jeg kunne ikke bestemme, jeg lavede ikke noget jeg, jeg kan ikke gå ud, jeg kan ikke arbejde, jeg kan ikke have venner der kommer og besøger mig. Jeg kan lave ikke noget før. Men nu, det er okay. Jeg skal starte et nyt liv."* (s. 2) Maria, har som betingelse for at kunne være på krisecentret, været udsat for vold. Citatet vidner om at Maria, har været udsat for hvad Honneth vil betegne som krænkelse. I citatet nævnes ikke at hun fysisk har været udsat for vold, men hun fortæller at *"Jeg kunne ikke bestemme"*. At hun i privatsfæren, som hun indgik i med hendes daværende mand, ikke selv havde mulighed for at kunne bestemme vil ifølge Honneth kunne skade hendes selvtillid. Herudover beskriver hun tydeligt, at hendes rettigheder var blevet frataget og ignoreret, hvilket også vil kunne gå udover den selvagtelse hun har som borger, da hun bl.a. ikke måtte komme ud og få adgang til de velfærdsmæssige goder. Yderligere oplevede hun også krænkelse indenfor den solidariske sfære, da hun netop ikke blev anerkendt for at være et unikt individ. Maria bekræfter også at hun ikke følte sig som et unikt individ; *".. med min mand jeg føler mig, som en stol eller mindre."* (s. 4) Senere i interviewet fortæller hun yderligere; *"Ja, for hos min mand jeg skal kun blive hjemme, jeg skal ikke kigge på vinduet. Det er forbudt. Jeg skal ikke tygge, det er forbudt. Jeg skal ikke snakke med andre kvinder, det er forbudt. De skal ikke komme og besøge mig, det er forbudt. Jeg skal ikke gå i bazaren, det er forbudt. Jeg skal ikke tage bussen, jeg skal ikke snakke med danskere, nej."* (s. 13) Maria beskriver derfor sig selv som fri nu, fri for krænkelse. De oplevelser Maria har været udsat for har skabt en udvikling i forhold til hendes måde at forholde sig til hendes virtuelle identitet, hvor hun før var tynget af mandens forventninger, føler hun sig nu fri.

"Ja, og han skal bestemme alt og jeg skal sige ikke noget. Hvis jeg siger en ting han kan ikke lide, han slår mig eller hvad hedder det på dansk.. siger en dårlig ting om mig. Hån og. Hvis jeg skal gå, hvad hedder det.. hvis jeg tænker kommer tilbage til min mand, hvis de siger til mig, din mand eller min familie siger at hvis ikke du kommer tilbage til din mand, vi vil ikke snakke med dig. De siger, du ikke min datter. Jeg siger det er ligemeget, jeg er ligeglad. Før jeg sagde nej, min far og min mor, men nu nej." (s. 13)

I citatet beskriver Maria ikke kun at have oplevet fysiske krænkelser indenfor privatsfæren, men også at hun nu kan tage afstand til hendes virtuelle selv, og de medfølgende forventninger. Hun prioriterer derfor hendes faktiske selv højere nu, selvom det er på bekostning af hendes familie. Som det ovenstående citat også vidner om, har det ikke været en nem beslutning for Maria at komme på krisecenter. "*Det er svært, fordi det er ikke kun mig, det er kultur. Min kultur, det er svært. Kvinder de skal ikke gå ud, skal ikke komme her i krisecenteret, skal ikke blive skilt, men for mig det ikke svært. Men min kultur, min familie, min mand, det er lidt svært for mig. Min kultur siger, kvinder der bliver gift skal ikke sige noget*" (s. 3) Ud fra Marias beskrivelse, er hun derfor i et dilemma imellem at undgå krænkelserne og samtidig leve op til de forventninger der er til hende kulturelt. Man kunne sige at hendes faktiske identitet ikke kan acceptere de krænkelser hun udsættes for, men hendes kultur og familie forventer at hun opretholder hendes virtuelle identitet, som i høj grad er påvirket af kultur.

"Interviewer: Så du snakker også dårligt med dine forældre nu eller hvad?"

Maria: Nu jeg snakker ikke med min far, han snakker ikke med mig.

Interviewer: Han er sur på dig?

Maria: Ja, han er meget sur. Jeg er ligeglad.

Interviewer: Ja, det er dig selv.

Maria: Ja, fordi jeg laver ikke dårlige ting eller jeg vil kun re..

Interviewer: Respekteres?

Maria: Ja, respekteres, ja. Jeg er menneske, jeg vil gerne være menneske." (s. 13-14)

Maria har prioriteret hendes faktiske selv og har valgt at tage afstand til hendes kultur, fordi hun oplever krænkelser og at det medføre at hun ikke føler sig anerkendt som et unikt individ. Med hendes valg, følger en stigmatisering fra hendes familie, da hun bryder de normer der er indenfor hendes kultur. Der er dermed også forskel på hvem hun er og hvem hun ifølge hendes normer burde være.

"Ja, en god beslutning. Men min kultur siger nej, det er ikke en god beslutning. Det er forkert. Det er forbudt at jeg kommer her i krisecentret og siger at jeg gerne vil blive skilt og at min mand bliver politianmeldt. Det hjælper ikke, men de er meget har problemer med, det er ikke min kultur eller min familie eller andre personer. Det er mig der bor i 5 år, som en jeg ved ikke hvad det hedder på dansk. Det er ligesom i gamle dage." (s. 4)

Maria, giver selv udtryk for at have taget en god beslutning, men som hun beskriver, ved hun også at det er afvigende for hendes kultur. Goffman nævner 3 forskellige stigma, hvor Maria, beskrivelse vidner om at hun bliver opfattet som havende afvigende karaktertræk i forhold til de normer der er indenfor hendes kultur. Eftersom at Marias faktiske selv ikke stemmer overens med det hendes virtuelle identitet, altså de identitetsmæssige forventninger der er til hende, har hun derfor heller ikke så mange at snakke med. *"Jeg ved det ikke, fordi jeg har ikke familie her. Jeg kender ikke personer her. Jeg har ikke nogen familie her, jeg har problemer med min familie. Nu jeg snakker kun med min søster. Hun hjælper mig psykisk. Min far, min mor, min tante de ser mig som en dårlig kvinde nu." (s. 5)* Maria beskriver at hun nu, kun snakker med hendes søster, som hjælper hende psykisk. Det har ifølge samtlige at de teoretikere jeg har valgt at benytte, stor betydning, for Marias identitet. Hendes søster vil kunne være den "generaliserende anden" for Maria og dermed give hende mulighed for at kunne se sig selv udefra, så hun dermed også kan få en bedre forståelse af sig selv. Yderligere vil søsteren også særligt have betydning i forhold til Jenkins begreber om indre-ydre-dialektikken. At søsterens tanker sikkert er af stor betydning for Maria, i forhold til hvad hun tænker om sig selv. Særligt vil det også have betydning for den individuelle orden, som Jenkins betegner den. Jenkins skriver at selvbevidsthed indenfor denne orden, skabes i gensidig relationen imellem individer.

Eftersom at Maria kun snakker med hendes søster, har kvinderne på krisecenteret også en betydning for hende. *"Måske, nu det er som venner. f.eks. (nævner nogle bestemte kvinder) er som venner, ikke kollegaer. Fordi jeg mangler det. Jeg mangler at snakke med dem, som veninder, eller som familie eller sådan" (s. 5)* Ifølge Honneth ville man sige at den manglende anerkendelse fra familie og den daværende mand, i det Honneth betegner som privatsfæren, gør at Maria vil forsøge at tilkæmpe sig anerkendelse andre steder. Ifølge Honneth er anerkendelse afgørende for det gode selvbillede, og derfor er det også vigtigt at

Maria, hvis hun skal have et godt selvbillede, får den anerkendelse hun behøver. Som hun selv giver udtryk for "*Fordi jeg mangler det.*". At kvinderne på krisecentret derfor kan være, som venner for hende, giver hende mulighed for at få anerkendelse indenfor privatsfæren. Det vil kunne bidrage til et positivt selvbillede, samt øge hendes selvtillid.

Som nævnt i afsnittet om analysestrategi, kan jeg undervejs blive nødt til at se kvinderne i en tidsmæssig dimension. Deres fortid har bidraget til den de er i dag, og ligeledes vil det have betydning for hvem de er i fremtiden.

"Ja, jeg kan ikke tage bussen selv, jeg kan ikke gå til bank, jeg kan ikke tale dansk fordi jeg har ikke noget interaktion med danskere. Fordi, min mand accepterer ikke at jeg snakker med danskere eller har relation. Ja, det er svært for mig, men jeg mangler nu en person der kender godt til systemet eller bliver i Danmark for at hjælpe mig, bliver for at integreret." (s. 6)

At Maria har været i et forhold hvor hun har været udsat for vold og krænkelser, har betydning for den hun er i dag. Det har vanskeliggjort hendes muligheder for anerkendelse indenfor den retslige sfære, da hun har svært ved at kunne benytte hendes rettigheder, fordi hun ikke er så godt integreret. Det giver hende samtidig også konflikter imellem hendes virtuelle selv og hendes faktiske selv. "*Jeg kan lide at bo her, fordi jeg er lidt bange for at skulle bo alene. Også fordi jeg vil få mit eget liv og min egen bolig. Jeg vil min egen bolig, men jeg er også lidt bange, blive selv.*" (s. 7) Hendes faktiske selv er lidt bange for at bo alene, fordi "*I min kultur, kvinder de bor ikke selv*" (s. 7). Men i Danmark er det helt naturligt at kvinder bor alene, og dermed er det også nogle af de forventninger Maria skal leve op til fra krisecentrets side af. Maria ønsker dog også selv at bo alene, men hun er stadig lidt bange ved tanken.

Under interviewet spurgte jeg ind til Marias forhold til de andre kvinder. "*Vi snakker om problemer. Jeg siger mine problemer, og siger hun hendes problemer. Vi snakker om situationen, om livet.*" (s. 8) Maria giver udtryk for at de snakker med hinanden om problemer og dermed også bruger hinanden som den "generaliserende anden" men også, som den "konkrete anden" der kan give anerkendelse til hinanden i privatsfæren. "*Ja, fordi jeg skal snakke med personer, for at hjælpe mig. Det er vigtigt for mig, hvad mener du om hende, hvad synes du om hende. Jeg skal bruge hjælp.*" (s. 8) Maria, beskriver at hun har brug for de andre for at kunne få hjælp, og hun giver udtryk for at reflektere med de andre kvinder. Her

er Jenkins Indre-ydre-dialektik, derfor også på spil. Et andet sted hvor indre-ydre-dialektikken får indflydelse er indenfor den institutionelle orden.

"Maria: Jeg ved det ikke. Respekt for tiden.

Interviewer: Ja

Maria: Ja, man skal respektere tiden her. Jeg har lavet den der (kigger på ur).

Interviewer: Det gjorde du ikke så meget før?

Maria: ja, for i Marokko kl. otte betyder kl. ni." (s. 9)

Her fortæller Maria, at en af de ting hun har lært imens hun er på krisecenteret er at respektere tiden. Tider og aftaler er en del af organiseringen på krisecenteret, og at man passer tiderne er et udtryk for de gældende normer. Som Maria fortæller, er det ikke en norm hun er vant til at respektere. Da Maria, derfor nu tilhører en kategori, voldsramte kvinder på krisecenter, må hun derfor også acceptere, de regler som kategorien institutionelt er underlagt. På krisecenteret er der også øvrige grupperinger og kategoriseringer.

"Om aften laver en af kvinderne lidt motion, fitness, mig, jeg laver lidt motion, lidt aerobic, danser lidt, snakker lidt, ja. Bagefter vi sidder sammen, fordi de har børn, de kommer vi sidder sammen, vi snakker lidt sammen om aftenen. kl. 22-23, er det slut." (s. 10)

Maria tilhører den gruppe af kvinder, som dyrker motion sammen imens hun er på krisecenteret. Til gengæld er hun ikke en del af del kategori der er med mødre på centeret. Om aften mødes de dog på tværs af kategorier og grupper og snakker.

Maria giver udtryk for at det er vigtigt for hende at indgå i fællesskaber med de andre kvinder på krisecenteret.

"Maria: nej, først, de 3 første uger eller den første måned, sidder jeg alene på værelset, der bliver jeg, det er ikke så godt. Men nu jeg vil gerne hjælpe mig, hjælpe.. øh..

Interviewer: Ja, dig selv.

Maria: Ja selv, ja. Jeg snakker med andre fordi hvis jeg sidder alene på værelset jeg tænker om dårlige ting. Nu jeg siger, jeg skal ikke sidde alene." (s. 10)

Som Maria selv beskriver, har hun det ikke så godt når hun sidder alene, og hun tænker på dårlige ting. Det kan forklares ved at hun, når hun er alene, er hun kun "mig". Inden for Meads teori om "mig" og "jeg", har individer behov for at interagere med andre mennesker, for at kunne være et "jeg", så individet har mulighed for at reflektere over sig selv og de sammenhænge individet har eller indgår i.

"Ikke noget, kun tænker og græder og tænker om dårlige ting, hvorfor jeg ikke bliver det, jeg ikke har en chance, jeg er en dårlig kvinde, jeg laver ikke noget. Nu jeg vil ikke. Hvis jeg sidder på mit værelse i 3 timer, det kommer dårlige tanker. Nu jeg vil gerne hjælpe mig selv." (s. 10)

Når Maria kun er "mig", er det svært for hende at opnå selvbevidsthed omkring hende selv. Ifølge Jenkins er det vanskeligt, da han mener at selvbevidstheden netop skabes i gensidighed imellem individer. Yderligere vidner Marias konkrete tanker, også om at hendes selvværd og selvtillid påvirkes af den manglende anerkendelse, hun netop ikke kan opnå når hun er alene.

I takt med at Maria har fået det bedre, indgår i fællesskaber og er blevet anerkendt, har hun også fået en større selvbevidsthed, selvtillid og selvværd. Hun er også begyndt at lave fremtidsvisioner for sig selv. *"Nu vil jeg gerne lære dansk, dansk, dansk. Måske arbejde som tolk efter, fransk eller fransk tolk eller arabisk tolk. Men jeg skal læse mere dansk." (s. 11)* Hun viser en tro på sig selv, ved at have ambitioner om udvikling, og om fremtiden. *"Det er okay. jeg vil forstå, jeg vil lære. Jeg skal forstå og jeg skal snakke og jeg skal lave fejl i dag og i morgen, og efter det, det kommer. Hvis jeg ikke snakker dansk, hvorfor jeg bor her i Danmark? Det første man skal lære her er at tale sproget." (s. 12)* I citatet her viser Maria ikke kun at hun har fået større værdsættelse af sig selv, men også at hun har en god selvbevidsthed. Hun ved godt at for at lære nyt, er hun nødt til også at lave fejl, og det kan hun rumme fordi hun også værdsætter sig selv højere. Yderligere viser Maria også forståelse indenfor den institutionelle orden, hvor hun viser at hun ønsker at tilhøre danskerne, som gruppe og at hun ved, at sproget er en af de afgørende faktorer for at kunne komme til det. I nedestående citat, kan det sammenlignes hvor Maria var, i forhold til hvor hun er nu.

"Maria: Det er 5 år, jeg kan ikke grine, kun græde. Men nu har jeg fundet min gamle Maria, den glade Maria. Men med min mand jeg kan ikke grine, fordi jeg siger, jeg kigger på spejlet, for jeg kan ikke, hvad hedder det..

Interviewer: Genkende?

Maria: Jeg kan ikke kende eller lide min ansigt, min krop, men nu kan jeg godt.

Interviewer: Nu har du fået det bedre med dig selv?

Maria: Ja, nogle gange det..

Interviewer: Det svinger lidt?

Maria: Ja det svinger lidt. Men hos min mand kun (viser græde memik) i går jeg var lidt dårlig, men i dag det okay." (s. 14)

Citatet viser tydeligt, hvad krænkelserne har gjort ved Marias selvbillede. At hun direkte ikke har, kunne lide det hun så i spejlet, hvor hun nu har fået det bedre med sig selv, og skabt fremtidsvisioner for sig selv. Dog beskriver hun at det svinger, men hun er også i en proces i forhold til udviklingen af hendes identitet. Hun har opnået så meget selvagtelse og selvværdsættelse på nuværende tidspunkt, at hun er stærk nok til at kunne sige fra.

"Ja jeg vil gerne, jeg er fyldt 30 år, jeg er ikke 14 eller 13, så andre mennesker skal bestemme hvor jeg skal gå, hvor skal jeg leve. Nej. Det er slut, jeg er 30 år, jeg er en gammel kvinde. Folk bestemmer, og siger du skal komme her, du skal sidde her, du skal. Ja, min mand bestemmer hvor jeg skal sidde. Han siger nej, du skal ikke sidde på sofaen, det er nyt, hvor skal jeg sidde på gulvet eller? Det var meget, meget svært. Jeg kan ikke forstå, han siger mange ting. Jeg kan ikke forstå, min hjerne kan ikke acceptere hvad han siger." (s. 15)

Marias faktiske identitet kan ikke længere acceptere, de krænkelser hun har været udsat for. Selvom hun stigmatiseres af hendes familie, på baggrund af hendes valg, har hun alligevel opnået nok selvagtelse, til at holde fast på hendes beslutning og hendes rettigheder. Hun er i gang med en identitetsmæssig proces, hvor kvinderne på krisecentret, kan hjælpe hende med

fortsat at øge hendes selvbevidsthed, anerkende hende som individ. Det lader til at give hende styrken til at kunne have fremtidsvisioner, om at ændre hendes virtuelle selv, så det stemmer mere overens med hendes faktiske selv.

5.2 Interview med Fie

Fie har en anden etnisk baggrund end dansk, og giver udtryk for i interviewet at hun opfatter sig selv som en del af den farsitalende gruppe af kvinder på krisecenteret. Hun har en lille dreng med på krisecenteret og der var en tolk på til interviewet. Fie har tidligere været på krisecenter og har denne gang været på krisecenteret i ca. en måned. Udover spørgsmål fra spørgeguiden, snakkede vi også om ikke at kunne komme ud fra krisecenteret af sikkerhedsmæssige årsager, samt de konflikter der er imellem kvinderne.

"Hun siger at det hun sådan tænkte på det tidspunkt var, altså hun var meget nervøs for at skulle komme herind og så siger hun at hun havde jo været her en gang før. Så siger hun så at hun var lidt bekymret for hvad det var for nogle mennesker der var herinde og altså hvad det var for nogle ting hun ville blive mødt med. Hun sagde, at man bliver lidt nervøs, når man sådan skal forlade sig eget hjem for at tage et sted hen, hvor der er de her lidt usikre variabler. Så hun siger det var det som jeg tænkte." (s. 1)

Fie, var usikker for at komme tilbage til krisecenteret, og siger også at hun var usikker på "hvad det var for nogle ting hun ville blive mødt med." Her er Jenkins' indre-ydre-dialektik af betydning. Han beskriver at det andre tænker om os, er ligeså vigtigt som det vi tænker om os selv. Det er også tydeligt at Fie bekymrer sig om, hvad de andre vil tænke om hende, og det er vigtigt for hende.

"Hun siger hun kom jo her til krisecenteret for hendes egen og hendes søns sikkerhed. Hun siger når de er her så er de i sikkerhed, så på det aspekt er hun meget glad for at hun er kommet herud siger hun. Men hun siger, for hende er der mere, altså hvordan beboerne

herinde, hvordan de ville være og hvordan de ville reagere. Det var sådan mere dem hun var bange for, som hun skulle stå overfor igen." (s. 2)

Fie fortæller at hun er kommet til krisecenteret med hendes søn, af hensyn til sikkerhed. Da det er en betingelse at have været udsat for vold, for at kunne være på krisecenteret, må Fie derfor også have været udsat for krænkelser, som hun derfor nu vil have sikkerhed fra, og viser glæde over at have fået. Dog bekymrer hun sig stadig for, hvordan de andre beboere vil reagere. Udover Jenkins', indre-ydre-dialektik, kunne der også være tale om frygt for stigma. Frygt for at bryde med de eksisterende normer, og derfor også blive stigmatiseret og stå udenfor de fællesskaber der er derinde. Hvis Fie ikke indgår i fællesskaber vil det have stor betydning for udviklingen af hendes identitet, hvilket resten af analysen vil kunne uddybe.

"Hun siger heldigvis er personalet her rigtig godt, det er hun rigtig glad for. Så siger hun de er fantastiske og, de er sådan meget venlige og gode at være sammen med. Men hun siger at det er sådan mest at der er problemer med dem som bor her, altså beboerne, kvinderne, altså hun siger at der er mange konflikter en gang imellem, og så siger hun at det ville være rart hvis der var nogle regler for, hvordan man sådan skulle opføre sig overfor hinanden, fordi der er nogle der ikke respektere, andre folk og deres privatliv og bare kommer med lidt spydige bemærkninger og sådan noget." (s. 1)

Fie fortæller at hun har et godt forhold til personalet, og at de er "*meget venlige og gode at være sammen med*". Det kunne derfor godt tyde på at Fie i personalets selskab føler sig anerkendt, men yderligere information er nødvendig for at kunne vurdere, helt konkret hvordan. Hun beskriver dog at hun har oplevet problemer i forhold til de andre beboere. Manglende respekt og spydige bemærkninger, er hvad Honneth definerer som krænkelser indenfor den solidariske sfære. Det er problematisk, hvis kvinderne føler sig krænket når de kommer til krisecentret, da det netop er krænkelser der har fået dem til at komme der. Yderligere kan krænkelserne også skade deres selvværd, som de gerne skulle forsøge at opbygge, så de kan komme videre i deres liv.

"Hun siger at hun har det bedre i forhold til da hun lige var kommet og hun har det sådan bedre med sig selv, hun har lidt mere ro i henhold til de andre beboer. Hun siger for hende er det sådan lidt svært at være herinde fordi at altså hun kan jo ikke tage ud. Altså hendes situation er jo sådan at hun kan ikke tage ud, fordi det er usikkert for hende og hendes søn. Og så siger hun også at for hende føles det lidt som om at det her på en måde er et lille fængsel, fordi at hun i den ene måned, som hun har været der indtil videre at hun kun har været ude en gang. Det tager jo meget på hende psykisk at hun ikke kan gå ud og hun føler sig sådan deprimeret. Hun siger at det er sådan de negative tanker hun sådan slås med når hun er her, fordi hun ikke har så meget frihed til at gå ud." (s. 2)

Fie fortæller at hun har fået mere ro på i forhold til da hun lige var kommet. Det kan teoretisk forklares, ved at hun måske ikke er ligeså nervøs for at bryde normerne mere, samt at hun ikke giver udtryk for at være blevet stigmatiseret af de andre. Dermed vil hun kunne indgå i de fællesskaber der er, og hun vil ikke behøve at skulle være nervøs for at være udenfor fællesskabet. Selvom det ikke tyder på at hun udenfor fællesskaberne, er der alligevel noget som tyder på at hun ikke får den anerkendelse hun kunne have brug for. Hun beskriver det som at være på "*et lille fængsel*", hvilket ikke giver gode associationer og yderligere beskriver hun sig selv som deprimeret. Honneth skriver i redegørelsen af hans teori, at anerkendelsesteorien, egner sig til bl.a. at kunne fokusere på depression, da han mener at de symptomer som vil optræde, hvis man ikke opnår de 3 forholdene sig til sig selv vha. anerkendelse, vil minde om depressionens symptomer. (Honneth, 2003:20) Fie, fortæller selv at hun slås med de negative tanker når hun ikke har frihed til at komme ud. Derfor ville det ikke være usandsynligt, at Fie ikke føler mulighed for at kunne bearbejde de tanker imens hun er på krisecentret.

"Så siger hun at altså lige nu i forhold til da hun først lige var kommet, siger hun, at så har hun det lidt værre psykisk, fordi det er lang tid at være indespærret siger hun, i en måned. Og så siger hun, at hun kan godt forestille sig at hvis hun bliver her i meget længere tid, at det kommer til at blive meget værre og at hun får det psykisk dårligt af at være herinde fordi hun har jo ikke så meget frihed, til egentlig at bevæge sig og det er egentlig det samme igen og igen. Hun siger, med lige nu er hun blevet nødt til at forholde sig til hvordan hendes

omstændigheder er og der bliver hun altså nødt til tage nogle bestemte forholdsregler, siger hun." (s. 2-3)

Fie beskriver yderligere, hvordan hun forventer at tingene vil blive værre, hvis hun var der i længere tid. Hun fortæller at hun bliver nødt til at tage nogle bestemte forholdsregler, men forklarer ikke yderligere hvad det indebærer. Tidligere henviser hun til sikkerhed, som en forholdsregel, som hun bliver nødt til at forholde sig til. Dog giver hun også udtryk for konflikter imellem kvinderne. Hvis man derfor tager Marias fortælling i betragtning, kunne det også have en betydning. Maria, følte anerkendelse og udvikling, men indgik også i positive relationer på krisecentret. Fie har ikke givet udtryk for at indgå i positive relationer, med andre end personalet. Derfor kan Fie have svært ved at opnå den anerkendelse hun behøver.

Som en del af spørgeguiden, har jeg spurgt kvinderne, om de vil beskrive en almindelig dag for mig. Fie fortæller her, hvad der sker om eftermiddagen:

"Efter hun er færdig med den aftale, altså hvis hun har en aftale, jamen så er det jo sådan at så er der frit spil for alt det der drama imellem de forskellige beboere herinde, og så siger hun at så er det jo bedst bare at sætte sig hen på værelset og prøve at ignorere det, så hun ikke bliver trukket med ind i det." (s. 3)

Her bekræfter Fie, at hun oplever kvindernes relationer som dramatiske, og vælger derfor at trække sig for sig selv for ikke at blive en del af det. Hvis Fie føler dramaet imellem beboerne, som krænkende kan det være fornuftigt for hende, ifølge Honneths teori, at trække sig for at bevare, den selvtillid, selvagtelse og det selvværd hun har. Dog fratager hun også sig selv muligheden for at interagere, med de andre kvinder, hvor identiteten netop udvikles.

"Hun siger, altså normalt ville hun sidde og snakke med de andre farsitalende beboere også, altså bare sådan for at spille tiden. De kan sidde og hyggesnakke lidt, men hun siger altså at der er en kvinde som, en arabisk kvinde, som har set sig virkelig sur på alle dem, så derfor har de sagt nej vi vil gerne undgå den konflikt og så har de bare allesammen trukket sig tilbage til deres værelser." (s. 3)

Som nævnt, kunne det være en fornuftig prioritering for Fie, at trække sig hvis hun følte sig krænket. Hun fortæller her om en arabisk kvinde, som har set sig sur på dem alle, og dermed giver hun også udtryk for at føle sig krænket indenfor den solidariske sfære, hvormed hun vælger at trække sig. Fie må derfor lave en prioritering imellem enten at have mulighed for at udvikle hendes personlighed i interaktion med de andre farsitalende beboere, og beskytte sig selv imod krænkelserne, ved at forlade situationerne.

"Hun siger, generelt forholder det sig meget fint, hun siger at hun de gange hun har været her at der ikke har været nogle problemer. Hun siger at forholdet imellem danskere og de andre nationaliteter, generelt har det meget fint med hinanden. Men hun siger at det bare er nogle gange der er nogle arabere, som ser sig sådan lidt sur på os andre, jamen så er det der problemerne opstår og at det normalt altid er arabere, eller at det er med nogle af de arabiske kvinder at problemerne opstår." (s. 4)

Fie tager her indirekte stilling til grupper og kategorier, samt den institutionelle orden. Der er på baggrund af Fies udtalelse en konflikt indenfor den institutionelle orden, da de ikke er enige om hvordan de skal behandle hinanden. Yderligere fremsætter Fie forskellige identifikationer for kategoriseringerne, "arabere", "danskere" og "andre nationaliteter". Hun beskriver araberne, som dem der giver problemer, og danskerne og de andre nationaliteter, som dem der er neutrale. Selve identifikationen i sig selv, kan dog være med til at skabe konflikten, indenfor samhandlingsordenen, hvis det offentlige billede araberne får spejlet, ikke stemmer overens med deres eget selvbillede. Fie forklarer forneden, hvad hun mener denne konflikt bunder i.

"Hun siger at det er sådan lidt forskelligt, men hun mener at det er meget i jalousi. Hun siger generelt, at de forskellige nationaliteter har en fordom og de bunder jo som regel i ud i et eller andet, altså der er jo en eller anden grund til. Men altså hun siger altså generelt at alle kvinderne kommer godt ud af det med hinanden lige meget om de er iranere eller dansker, eller hvad for en nationalitet de har, siger hun. Hun siger at det med nogle af de arabiske kvinder bunder ud i jalousi. De har det ikke særlig godt med det, fordi alle andre folk i centret, de prøver sådan at komme godt ud af det med hinanden og de vil gerne være med i

det her fællesskab. De står ved de opgaver de har fået, og det har de det måske lidt sværere med siger hun. Hun siger at altså f.eks. vi står op og laver alle vores ting og vi er sådan med til at lave morgenmad f.eks. Og vi sidder og hygger sammen og vi er med til de forskellige andre ting, som f.eks. madlavning, oprydning, kagebagning og alle sådan nogle andre ting, siger hun. Det er der hvor de trækker sig sådan lidt tilbage. Det gider de ikke at være med til. Og så siger hun at f.eks. har de det rigtig godt med personalet, altså generelt. De andre nationaliteter har det rigtig godt med personalet og så bliver de rigtig kede af det hvis personalet f.eks. giver Fie (fordi det er tolken der oversætter), lov til noget og så en af dem ikke få lov til det samme. Så føler de lige pludselig at der bliver rigtig stor forskelsbehandling og det kan de ikke rigtig lide. Fie siger, de har det sådan at de siger, nej i er ikke sådan danskere, i er ikke indfødte i er også udlændinge, så hvorfor er det at i har det så godt med dem? Hun siger nogle gange bliver det lidt voldsomt fordi at lige pludselig er der bare 3 af de der arabiske kvinder, der rotter sig sammen mod en og bare lige pludselig verbalt overfalder en og hun siger at det får hun det rigtig dårligt med, når det bliver sådan. For hun kan ikke lide de her konflikter, de gør hende bange, siger hun. Og hun bliver rigtigt ked af det fordi hun kan ikke lide, hun synes at det er lidt sådan ynkeligt, det hele starter fra jalousi og hvorfor. Hvorfor har i det godt, og hvorfor har hun måske ikke fået lov til at tage en kop ekstra sukker eller sådan noget, eller det ene og det andet og at vi ikke har fået lov til det." (s. 4-5)

Fie giver udtryk for at mange af deres konflikter bunder i jalousi fra de arabiske kvinders side af. Ifølge Honneths teori, kan denne jalousi, også være et forsøg på at tilegne sig anerkendelse, hvilket jeg vil uddybe lidt længere nede. Fie opdeler stadig i kategorier imellem nationaliteterne, og sætter også de arabiske kvinder i en gruppe, som dem ”der er jaloux”. De andre kommer fint ud af det med hinanden, som hun beskriver. Samtidig fortæller Fie, at de arabiske kvinder ønsker at være en del af det fællesskab, som de andre kvinder har. Det ville give god mening, at de arabiske kvinder ønsker at blive en del af den gruppe, for bl.a. at kunne opnå anerkendelse, for at være unikke individer. Herudover for også at kunne få anerkendelse indenfor privatsfæren, ved at få et tættere forhold til de andre kvinder. Selve den kategorisering, kvinderne alle fælles tilhører, som voldsramte kvinder, forudsætter altså ikke at kvinderne også indgår i en gruppe med hinanden.

Fie forklarer også hvorfor de arabiske kvinder ikke er en del af deres gruppe. Hun fortæller at de ikke ønsker at deltage i ”*madlavning, oprydning, kagebagning og alle sådan nogle andre ting*”. Dermed skiller de arabiske kvinder sig ud fra de normer der hersker i gruppen. Hvis konflikten skal ses fra de arabiske kvinders side, kan de sagtens føle sig krænkede af ikke at være en del af det fællesskab, fordi de ikke bliver anerkendt, som en unik kategorisering, samt som unikke individer. Fie fortæller at de arabiske kvinder trækker sig, når de indenfor gruppen laver nogle af ovenstående aktiviteter. Dog ved vi ikke om de trækker sig, fordi de ikke vil eller fordi de ikke må være en del af gruppen. Fie fortæller selv at de ikke har lyst, dog har hun tidligere grupperet dem som sure og jaloux. Med Jenkins indre-ydre dialektik, ved vi dog at det andre tænker om os er ligeså vigtigt, som det vi tænker om os selv. Derfor kan det også tænkes at de arabiske kvinder, godt er klar over denne gruppering, og at denne konflikt finder sted indenfor samhandlingsordenen, hvor der i dette tilfælde ikke er sammenhæng mellem de arabiske kvinders eget selvbillede og så det billede de andre kvinder har af dem. Man kunne også sige at der var inkongruens imellem deres virtuelle og faktiske selv. Hvis man ser på konflikten ud fra Goffmans teori, vil man kunne sige at de arabiske kvinder har afvigende karaktertræk, i forhold til gruppen af kvinder, da de bl.a. ikke ønsker at deltage i de samme ting.

Yderligere fortæller Fie også at de arabiske kvinder ikke er så gode til at rydde op efter sig selv. Det kan være et konkret afvigende karaktertræk, som gør at de adskiller sig fra de andre. På krisecentret hersker der en institutionel orden, omkring at kvinderne skal rydde op efter sig selv, og at de har nogle bestemte pligter. Jenkins, beskriver at man indenfor denne orden, opnår anerkendelse ved at følge institutionernes regler. Når de arabiske kvinder, ifølge Fie, ikke opretholder reglerne, og dermed også normerne på stedet, kan det derfor betragtes som et afvigende karaktertræk. Som et stigma.

Generelt opstår konflikterne indenfor den institutionelle orden. Fie, fortæller bl.a. at de arabiske kvinder, bliver jaloux, hvis der er en kvinde der får en kop sukker, og de ikke må få en kop sukker. Hvis dette er tilfældet, kan de arabiske kvinder også føle sig krænket indenfor den retslige sfære, da de ikke får de samme rettigheder som de andre. Det kan have betydning i forhold til deres selvagtelse. En detalje, der er værd at lægge mærke til er Fies beskrivelse af hvordan de arabiske kvinder identificerer sig selv, som i gruppe med de andre kvinder af anden etnisk baggrund. Fie giver udtryk for at de arabiske kvinder særligt er jaloux, da de andre kvinder af anden etnisk baggrund får lov og ikke dem. Dette kan være på grund af den konflikt der opstår imellem det virtuelle og faktiske selv. De arabiske kvinders virtuelle selv

forbinder dem med de andre kvinder af anden etnisk baggrund. Da de indgår i samme kategorisering, forventer de arabiske kvinder måske samme rettigheder som de andre kvinder af anden etnisk baggrund. Dog beskriver Fie, de arabiske kvinder som sure og jaloux, og det vil derfor være sådan deres faktiske identitet er opfattet. Man kan sige at de arabiske kvinder ufrivilligt tager afstand til deres virtuelle identitet, og at det giver dem negative konsekvenser.

Selvom Fie ikke beskriver den store dialog i dette citat, kan der dog alligevel drages nogle referencer til Goffmans dramaturgiske teori og indtryksstyring. Det kan der i den del af citatet, hvor Fie fortæller at der lige pludselig kan være 3 arabiske kvinder der rotter sig sammen, og begynder at verbalt overfalde de andre. Hvis man forestiller sig scenen for sig, vil man dels kunne forestille sig at de arabiske kvinder begår bommerter, idet at de måske viser for meget af deres "alt for menneskelige selv", ved at reagere verbalt overfaldende overfor de andre kvinder, da det vil bidrage til de forventninger kvinderne har til de arabiske kvinders virtuelle selv, som at de er sure. Det vil derfor skade de arabiske kvinders fremtoning og dermed også deres muligheder for at indgå i det fællesskab de andre kvinder har. Yderligere kunne det ud fra hvad Fie beskriver, med at de rotter sig sammen, godt tyde på at kvinderne benytter den forsvarsstrategi, som Goffman kalder dramaturgisk loyalitet. At kvinderne forsøger at holde sammen og bakke hinanden op, for ikke at sætte hinanden i dårligt lys. Dog lader det til at have modsat effekt, og dermed lader de arabiske kvinder ikke til at have særlig stor dramaturgisk varsomhed, da de ikke har, kunne forudse situationen og ikke opnår det de ønskede med deres optræden. Såfremt deres ønske var at være en del af fællesskabet, som Fie mener det er. Yderligere viser de heller ikke dramaturgisk varsomhed, ved deres valg af publikum. Vi ved ikke om de andre kvinder, har forsøgt at få de arabiske kvinder med i deres fællesskab, men hvis de "som publikum" har forsøgt at hjælpe de arabiske kvinder, har de arabiske kvinder heller ikke taget deres forholdsregler, hvilket yderligere vanskeliggør problematikken. Udover at kunne forklares med indtryksstyring, er de arabiske kvinders opførsel ifølge Honneth også krænkende overfor de andre kvinder. De andre kvinder har jo som nævnt, alle rejst fra krænkende oplevelser, for at få mulighed for at kunne opbygge deres identitet på ny, og det vil vanskeliggøres hvis de fortsat udsættes for krænkelse. Dog vil man efter Goffmans stigma teori, kunne forstå de arabiske kvinders opførsel, som et udtryk for at håndtere stigma. Hvis de arabiske kvinder føler sig stigmatiseret, som "sure" og "jaloux", kan de forsøge at italesætte det og dermed tage afstand til det virtuelle selv. Det vil dog være vanskeligt for dem, hvis de andre kvinder som

konsekvens af italesættelsen forlader situationen og trækker sig for dem selv, for så vil det virtuelle selv forblive af betydning.

I den gruppe Fie føler sig en del af, er dynamikken en del anerkendes.

"Hun siger, det er mest bare sådan at de sidder og snakker, dem hun sådan har det godt med. Altså de laver noget. Hun siger, de bruger faktisk rigtig meget tid på at hjælpes ad om de forskellige opgaver, eller hvis der er en som har brug for hjælp, jamen så kommer vi lige allesammen sammen, og så hjælper den person altså, ligegyldigt hvad det er.... Hun siger ellers er det jo ikke så meget andet, altså de tager hen og besøger hinanden på deres værelser, de passer hinandens børn, de hjælpes om opgaverne, siger hun. Altså de laver mad sammen, de tager ud sammen, hvis de kan det eller også er de bare ude i haven. Altså hun siger, bare alle mulige forskellige ting som vi kan lave, dem laver vi sammen eller vi hjælpes rigtig meget ad. Det bare det. Men hun siger at det selvfølgelig ville være ideelt, hvis ikke at der var kvinder i centret, der bagtalte eller ville skændes eller direkte ledte efter de her problemer. Men det ville jo være en lidt for ideel verden. Sådan er det jo desværre ikke. Hun siger generelt, så er det okay." (s. 5-6)

Fie fortæller, en masse konkrete aktiviteter, som kvinderne har et fællesskab omkring.

Yderligere fortæller hun at de hjælpes meget ad, og at kvinderne hjælper hinanden, er en god måde at anerkende hinanden på både indenfor privatssfæren, men også indenfor den solidariske sfære. Yderligere hjælper de også hinanden med at opnå anerkendelse fra ansatte på krisecenteret, da de opretholder den institutionelle orden, ved at hjælpes ad med at udføre deres opgaver. På den måde sættes indre-ydre-dialektikken positivt i gang, og bidrager til at kvinderne kan udvikle et bedre selvbillede. Den sidste del af citatet vidner om at Fies selvbevidsthed har gjort hende rimelig afklaret i forhold til konflikterne, hvilket tyder på at gøre at hun bedre kan rumme konflikterne, når hun beskriver det som "okay". På trods af konflikter kvinderne imellem, har kvinderne hver især også deres problemer.

"Hun siger, folk kommer jo med en del i bagagen hertil og de har sådan problemer de også står overfor imens de er her, så hun siger at eller andet sted det kunne være rigtig rart at kunne fortælle en om alle sine problemer, men igen så vogter man meget om det man har. Så

siger hun, det er i hvert fald sådan som hun har det. Altså for hende er det sådan, at det tager lang tid at bygge de her gode stærke relationer op, hvor man bare sådan kan fortælle folk om alting. Hun siger for hende er det meget sådan tidsmæssigt. At for hende er det sådan at der bliver nødt til gå lang tid, sådan at tiden har testet personen lidt, før at hun tør stole på dem 100%. Hun føler også generelt at det her måske ikke helt er det optimale sted at skabe de her virkelig stærke relationer, fordi folk har så mange problemer når de er her og det er måske sådan et sted de gerne vil tænke tilbage på, som at det er overstået også og så tager man ikke noget med derfra." (s. 6)

For at referere tilbage til tidligere, hvor Fie beskrev at hun have fået det dårligere bekræfter citatet, at Fie ikke føler hun kan indgå i de helt nære relationer, imens hun er på krisecenteret. Det vil derfor, som tidligere nævnt, have betydning for hendes muligheder for at kunne opnå anerkendelse. Dermed balancerer Fie imellem at have brug for anerkendelse, som hun i en vis grad får i de fællesskaber hun indgår i, men samtidig også at "vogte" over det hun har. Udover at det kan vanskeliggøre hendes muligheder for anerkendelse, kan det også være sværere for hende at opnå selvbevidsthed indenfor samhandlingsordenen, da det er en gensidig proces.

Efter at have snakket om sprog som barriere, for at kunne tale med personalet, spørger jeg Fie; *"Så hvis du enten var blevet bedre til dansk eller der var noget personale der snakkede farsi, så kunne det godt være du ville åbne mere op i forhold til at snakke med dem eller er det bare din præference at du ikke umiddelbart tænker at det er noget du vil dele?" (s. 7)*

Hvortil Fie svarer:

"Det havde hun ikke lige sådan helt tænkt over, hun siger, hvorfor ikke? Det er jo rart et eller andet sted at have en at tale med og specielt hvis det er en, som kan give en råd og vejledning om det og måske er inde i den slags ting. Hun siger hvorfor ikke? Ligegyldigt om det er en dansker, en iraner eller en araber, så hvorfor ikke? Hvis det er en eller anden man kan snakke med og få lettet denne her følelse man har om at man kæmper med det hele selv." (s. 7)

Fie giver dermed også udtryk for at det letter, at snakke med andre om de følelser hun har, men det kan være lidt svært pga. den sproglige barriere. Selvom Fie balancerer imellem at passe på sig selv og ønsket om at opnå anerkendelse, er sproget også en faktor for hvilke muligheder hun har. Det har betydning for hvilke grupper hun kan være en del af, og dermed snævrer hendes muligheder ind. På den anden side, giver det også muligheder at indgå i en kategorisering, som taler et bestemt sprog, men det er ikke sikkert at kategoriseringen, kommer til at danne grundlag for en gruppering. Det lader dog til at Fie har grupperet sig med andre i samme kategori, men det giver ikke Fie den tillid, der gør at hun kan udnytte de relationelle muligheder fuldt ud. Derfor kan Fie føle at hun får det værre psykisk af at være på krisecenteret.

5.3 Interview med Anna

Anna er den eneste dansker jeg har interviewet. Hun har ingen børn med på krisecenteret, og hun har været der i knap 5 måneder. Eftersom at Anna har været der så længe har hun oplevet en del forskellige konstellationer af kvinder, imens hun har været der. Interviewet har derfor udover spørgeguiden, særligt handlet om hvilke forskelle hun har set. Yderligere har vi snakket lidt om hendes fortid, samt fremtid.

Til at starte med fortæller Anna om grunden til at hun er havnet på krisecenter, samt hendes forhold til hendes søn, som er voldsudøveren.

"Anna: Altså fordi vi snakker jo ikke, vi kan ikke snakke sammen. Alt kontakt foregår jo via andre kanaler. Der er en her på stedet der har kontakt til ham, når der skal kontakt til og sådan noget der. Jeg har mødtes med ham og sådan noget der, men han vil jo ikke snakke med mig. Jeg gør jo ikke som han siger så. Jeg kan jo bare gøre alt hvad han siger, så er alt i orden. Det kan jeg jo ikke.

Interviewer: Han føler ligesom at du har slået hånden af ham eller?

Anna: Det er det han siger jeg har gjort, også i hans barndom og sådan noget. Så det skal jeg bare gå med resten af mit liv og jeg skal bare gøre som han siger. Selvom det er totalt umuligt, med hvad han forlanger." (s. 2)

Anna er i en situation, hvor der er hendes søn der udøver volden overfor hende. Det sætter hende i et dilemma, som vil blive uddybet længere nede. Hendes søn har nogle forventninger til hende som mor, altså hendes virtuelle selv. Anna tager dog afstand til sit virtuelle selv, og prioriterer hendes faktiske selv, ved ikke at imødekomme hans forventninger, når hun mener at de er umulige at leve op til. Det betyder at sønnen udsætter Anna for krænkelser. Samtidig fortæller Anna at sønnen har givet udtryk for at hun har slået hånden af ham, også i barndommen, hvilket kan tyde på at sønnen ikke har følt sig anerkendt af Anna. Hvis sønnen ikke har følt sig anerkendt kan det have skadet hans selvbillede, og det kan måske forklare hans reaktioner overfor Anna. Yderligere er Jenkins' indre-ydre-dialektik også værd at se på her, da det for sønnen sikkert er vigtigt hvordan Anna tænker om ham, og det vil påvirke hvordan han tænker om sig selv.

"Ja, jeg skal tilgive mig selv og fortæller mig selv tit at det er i orden det jeg gør. Og det har det været hele vejen igennem. Han ser anderledes på det, det gør han. Men han vil jo ikke høre hvad jeg siger. Når jeg siger til ham at jamen jeg kunne ikke handle anderledes end jeg gjorde i den givende situation, jamen så vil han jo ikke forstå det. Det vil han stadig ikke. Og en mor skal altid være der for sit barn, uanset hvor gammelt barnet er og gøre alt for barnet og det mener jeg også." (s. 2)

Her giver Anna udtryk for at sønnen ikke forstår at Anna har handlet, som hun har handlet. Hun har prøvet at forklare ham, at hun ikke kunne gøre det anderledes, og han tror hende ikke. Dermed er de i en gensidig relation, hvor de ikke kan anerkende hinanden og i stedet vil det føles krænkende for dem begge. "En mor skal altid være der for sit barn", fortæller Anna at hun er enig i, men samtidig bliver hun også nødt til at prioritere sig selv.

"Det er det, det er et dilemma hele tiden. Vil jo rigtig gerne passe på ham også og hjælpe ham også i det her og hjælpe ham til at få et liv. Men det kan jeg jo ikke. Jeg har prøvet at kontakte gud og hver mand, men der er ikke noget at gøre. Jeg kan ikke. Jeg må simpelthen give op. Andet kan jeg ikke gøre." (s. 3)

Anne føler sig dels i et dilemma over gerne at ville hjælpe hendes søn, og samtidig også passe på sig selv. Yderligere lader Anna til at skulle have gjort en stor selverkendelse ved at måtte erkende at hun ikke kan gøre mere. For at kunne opnå selvbevidsthed, kræver det ifølge Mead, den "generaliserende anden". Jenkins mener at selvbevidstheden skabes i en gensidig proces imellem individer indenfor den individuelle orden. Anna må altså ifølge teoretikerne, have haft andre at kunne opnå den selvbevidsthed i interaktion med, for at kunne opnå den erkendelse hun har i dag.

"Når jeg flytter ud. Hvad sker der så? Det er jeg bange for. Jeg er stadig bange for at der hænger mordtrusler over hovedet på mig. Det var det der gjorde at jeg kom her. Det var simpelthen, dissideret mordtrusler og de havde været der i et stykke tid. Jeg har været i kontakt med politiet flere gange." (s. 3-4)

Det er vigtigt at Anna, har opnået den erkendelse, da citatet tydeligt viser, hvor krænket Anna har været. Hun har været krænket i en grad, som kommer til at have betydning langt frem for Anna, da hun hele tiden vil være bange for at blive udsat for krænkelserne igen. Det vil derfor ifølge Honneths teori også have betydning for Annas selvværd, selvtillid og selvagtelse. Anna vil skulle have brug for anerkendelse for at kunne opbygge disse kvaliteter igen. Hun beskriver hvordan kvinderne der var på krisecenteret tidligere, kunne bidrage til det.

"Da jeg kom herud, de piger der var her på det tidspunkt. Dem faldt jeg i hak med, med det samme. Det endte med, jo det endte med at vi var en gruppe, der holdt mere sammen, uden at vi var allesammen inden i den gruppe hvor vi var meget, meget tætte. Men vi havde også overskud og plads til at tage de andre med i ind, selvom de ikke blev ligeså tætte. Og det havde vi det rigtig godt med, men nu er der kommet nye i. Om det er fordi jeg har været her så længe som jeg har, det ved jeg ikke. Dem kan vi ikke komme ind på livet af og så er det hellere ikke danskere." (s. 4)

Anna fortæller hvordan hun var rigtig tæt med kvinderne, og hvordan de var en gruppe. Hun fortæller også at de havde overskud til at få andre ind i gruppen, hvilket godt kunne tyde på at de havde det godt og anerkendte hinanden indenfor den solidariske sfære, og måske også

privatssfæren, når de havde overskud til andre kvinder også. Så beskriver hun at der er kommet nye i huset og at de ikke kan komme ind på livet af dem. Hun nævner at de er udenfor kategorien danskere, og dermed kan det være at Anna har nogle forventninger til denne kategori, som kan have betydning for deres virtuelle identitet, og dermed også den relation der er kvinderne imellem. Anna fortæller også selv; "*Vi kan ikke bygge noget op. Vi kan ikke føre, nogle gange kan vi føre en samtale herude, men det er jo noget gebrokkent noget meget af det. Det kniber i hvert faldt for mig, der ikke har sproget eller på nogen måde at snakke for mig, men jeg prøver.*" (s. 4) For Anna er det i høj grad sproget, som er en barriere for at hun kan have en relation med de kvinder som ikke er danske. Det kan derfor have en betydning, hvilken kategori kvinderne er i, også selvom de ikke nødvendigvis ønsker at det skal have en betydning.

"En typisk dag, da jeg havde det godt det var. Jeg sad med min sudoku ude i sofaen, og så kom der en forbi og sagde hej og så snakkede vi lidt. I løbet af dagen når børnene kom hjem og snakkede. Ja, der foregik lidt hele tiden, og en gang imellem var der selvfølgelig ikke nogle, men så var der ro og alligevel en dejlig stemning og sådan. Og når vi nåede aftenen sad vi allesammen og hyggede os over en skål popcorn eller bare sad og sludrede. Alt muligt, det. Vi kunne altid få tiden til at gå. Vi kunne også bare sidde og læse avis sammen, eller hygge os sammen på den måde." (s. 5)

Som Anna beskriver, har hun været vant til at sidde ude i fællesrummet og har på den måde ligesom kunne være samlingspunkt, for sociale fællesskaber. Om det så var med børnene eller mødrene om aften, når der er blevet puttet børn. På den måde har Anna sat sig selv i en position, hvor hun relativt nemt kan have mulighed for at indgå i sociale relationer, hvilket vil give hende mulighed for at opnå anerkendelse, og dermed også kunne få det bedre. Anna bekræfter også at være samlingspunkt; "*Ja, men det har det jo også været med til blandt pigerne, i hvert fald. Sådan har jeg følt det. Jeg blev jo nærmest et eller andet sted et samlingspunkt fra dag et af derude.*" (s.17) Det er sådan Anna beskriver, de gode dage hun havde, og det tyder også på at de gode relationer har givet hende anerkendelse, når hun selv betegner dem som gode. Anna fortæller også at de "*Snakkede om alt imellem himmel og jord.*" (s. 5) Som nogle af de andre kvinder beskriver i deres interviews, er det vigtigt at kunne dele de ting de oplever, med andre for at kunne bearbejde dem. Det er altså vigtigt at

agere den ”generaliserende anden” for hinanden. Når Anna fortæller at de snakkede om alt imellem himmel og jord indikerer det også at de har haft mulighed for at kunne bearbejde nogle af deres oplevelser sammen, og så vil de som tidligere nævnt, også have lettere ved at opnå erkendelse over deres egen situation.

Nye kvinder er kommet til, og dynamikken har ændret sig, hvilket Anna ikke trives så godt med. *"Men altså du kommer ud, og der kan godt sidde nogle, og de siger da også hej til en og vi siger også nogle bemærkninger, men vi kan ikke sidde og snakke. Det kan vi ikke. Altså jeg kan snakke med de 2 gamle der er her. Men altså derudover er det meget lidt jeg snakker med de andre."* (s. 5) Her giver Anna udtryk for, at hun ikke kan snakke med de nye kvinder på samme måde som de andre. Den sproglige barriere, har derfor rigtig meget at sige, og Anna skal i højere grad nu kæmpe for anerkendelsen. Det to gamle, som hun beskriver dem som, kan hun godt snakke med, og sproget er derfor ikke en umulig barriere at overkomme, men det kræver mere tid, end hvis kvinderne var danske. For Anna har det ikke kun betydning for hendes muligheder for anerkendelse. *"Det er det. Det er virkelig ensomt. Det er ensomt og man har også brug for at der er nogle når man har været til et møde måske eller der har været et eller andet hvor man sagde argh."* (s. 6) Det ensomt for Anna ikke at kunne indgå i lignende fællesskaber mere. Anna bliver ufrivilligt sat i en situation, hvor hun kun efter Meads teori, har mulighed for at være ”mig”. Hun er afhængig af andre for også at kunne være ”jeg”. Som hun selv fortæller, har hun brug for at dele tingene, som hun gjorde med den tidligere gruppe af kvinder. Uden andre har hun ikke mulighed for at blive spejlet, og har derfor også svært ved at blive klogere på sig selv. I henhold til Jenkins, har de dog mulighed for, at kunne danne grupper, da de indgår i nogle af de samme kategorier, f.eks. at de alle er kvinder, og også at de alle er voldsramte. Det er ikke sikkert at det er nok fællestræk til at kunne danne relation imellem kvinderne, men Anna har skabt en relation, til de ”to gamle” kvinder af anden etnisk baggrund, så det kan lade sig gøre.

"Ja, vi brugte virkelig hinanden som sparring og var tætte. Og også med at vi også kunne skælde hinanden ud. Sige, jamen hvad har du dog gang i. Prøv lige at tænk dig om og hvad. Det er sådan nogle ting vi kunne komme med. Lad nu lige være med det, tænk lige over det, sov på det i nat eller vi har jo også prøvet at være her. Der var en af dem der var her. Vi sad 3 derude, i den tætte gruppe. Hvor der så var en af de andre der siger, jamen sådan og sådan. Ej hvad har du gang i, og vi kørte hende helt ned under gulybrædderne. Det gjorde vi,

hun var lige ved at være klar til at rejse den aften. Kom så lige her og få det knus. Det er jo fordi vi holder af dig. Det ved jeg godt siger hun. Det er fordi vi holder så meget af dig og vi vil ikke havde det skal gå dig sådan, og sådan, og sådan." (s. 6)

Her fortæller Anna, på hvilken måde hun kunne sparre med de tidligere kvinder. At de kunne drage nytte af deres erfaringer, og på den måde kunne hjælpe hinanden, men også at de tør at gå til hinanden. Med mindre kvinden følte de gik for hårdt til hende, og hun kan opfattede det som krænkende, vil de ellers kunne betragtes som en anerkendelse. Både en anerkendelse indenfor den solidariske sfære, hvor hun bliver mindet om at være et unikt individ, men også i privatsfæren, da de kommer så tæt på kvinden at omsorgen, ville kunne betragtes, som samme omsorg man ville kunne modtage i de nære relationer. På den måde kan den kategorisering de alle er en del af ved at være voldsramte, kunne bidrage positivt, til deres relation. Yderligere tilføjer Anna; *"Ja. Ja, det er for at passe på dig. Du er et dejligt menneske, og du skal have det godt og hvad vi eller sådan. Det endte også med at hun henvendte sig bagefter. Jamen jeg kan jo godt se det, men det gør ondt. Ja, selvfølgelig gør det ondt, og det gør det også på os. Så på den måde har vi også brugt hinanden." (s. 6)* Her udfolder Anna situationen. Hun fortæller konkret, hvordan de anerkendte hende ved bl.a. at fortælle hende at hun er et dejligt menneske. Samtidig fortæller Anna også hvordan kvinden efterfølgende kom tilbage og sagde at hun godt kunne se det, hvilket betyder at kvinderne hjalp hende med at opnå den erkendelse. Ifølge Goffmans teori om indtryksstyring, kan kvinden muligvis have forsøgt "at give" et bestemt indtryk til de andre kvinder for at skjule den mere sårbare del af hendes "alt for menneskelige selv". Fordi kvinderne kender hende godt, og fordi de har nogle af de samme erfaringer, kan de evt. Have lagt mærke til nogle af kvindens "afgivende indtryk", altså de indtryk som ikke kan skjules fordi de er ubevidste. Ud fra de afgivende indtryk kan kvinderne så have forsøgt at fortælle kvinden hvad de mente, og ifølge Jenkins' indre-ydre-dialektik, vil det få ligeså stor betydning som det hun selv tænker. At den omsorg kvinderne viste kvinden, kunne minde om den samme omsorg, som findes i privatsfæren, bekræfter Anna også efterfølgende. *"Der var vi også rørende enige om når jeg er ude herfra, så skal vi være i kontakt med hinanden. Og det har jeg tænkt mig. Og det var hende vi kørte ned under gulvbrædderne. Hende skal jeg have kontakt med." (s. 7)* At kvinderne på trods af at de mødes under de omstændigheder de har, stadig har lyst til at opretholde kontakten, når de kommer ud fra krisecenteret, vidner om at der er blevet skabt en venskabelig relation, hvor de gensidigt anerkender hinanden indenfor privatsfæren.

Anna har også et ret tæt forhold til personalet, som hun også benytter til sparre med om hvad der røre sig.

"Ja, at der hele tiden er nogle du lige kan, når verden lige vælter igen eller måske lige høre det der var positivt altså. Det handler om at gå ind og dele det med dem. Det er altså rart for de er mægtig, mægtig søde de fleste af dem der er derinde på vagtkontoret. Og også nedenunder, der er heller ikke noget at komme efter. For en måned siden gik jeg ned til psykologen og sagde, har du lige 5 minutter? Og hun kiggede på mig, ja det har jeg.

Interviewer: Det var dejligt.

Anna: Ja, det var da min søster døde, der væltede hele verden.

Interviewer: Det er der ikke noget at sige til. Så er det rart at hun lige havde lidt tid.

Anna: Det var det. Det var hun godt klar over at det var det der gjorde ondt. Det har jo så også gjort at mit ophold herude, ja det var godt at jeg var herude for ellers havde jeg siddet alene med det. Så det har da også været med til at støtte mig i den situation." (s. 8)

Anna deler altså også private ting med personalet, og bruger dem i høj grad som den ”generaliserende anden” og kan på den måde opnå selvbevidsthed. Da vi ikke ved om Anna, også giver personalet større selvbevidsthed, kan vi ikke sige at relationen foregår indenfor den individuelle orden, da Jenkins mener at det afgørende der, er at det er en gensidig proces. Dog ved vi at Anna, føler sig anerkendt, og viser det med hendes eksempel, på hvordan psykologen, impulsivt lige havde tid til at snakke med hende. Yderligere fortæller hun også at relationerne på krisecentret, har været en støtte hun ikke ville kunne have haft ellers. Som hun fortæller, havde hun siddet alene med det, hvis ikke hun havde været på krisecentret. På den baggrund kan man sige, at relationerne for Anna, har en rigtigt stor betydning for at hun kan få det bedre.

Anna har tidligere givet udtryk for, hvordan den ændrede konstellation af kvinder influerer hende. Hun har pga. Den sproglige barriere, svært ved at danne relationer med dem, og det får hende til at føle sig ensom. Den nye konstellation af kvinder, påvirker også Anna på en anden måde.

"Det har jeg det sådan set godt med. For det er vores hjem. Det jeg ikke har det godt med er at jeg ikke synes at det er alle der behandler det, som var det deres eget hjem. Ja, det kan vi jo selvfølgelig ikke se, vi ved ikke hvordan de behandler deres eget hjem. Vi har jo forskellige normer, for hvordan vi behandler vores eget hjem. Der synes jeg at der er mange varianter på hvordan de behandler det derude. Så ville det være godt, og det er igen den gruppe der er her nu, hvis de så noget mere efter deres børn. Det er møghamrende irriterende at man ikke kan sidde og læse en avis. Så skal man sidde, ov, nu er ungen der, ov nu er ungen der. Hov nej nu går han sørme over og tømmer avisholderen fordi han mener at han skal have lov at rive i de aviser og sådan noget. Mor sidder bare og kigger. Jeg ved godt at det er hårdt at være mor her, men altså det er virkelig utidigt." (s. 8-9)

Her påpeger Anna problematikken indenfor den institutionelle orden, som de tidligere kvinder jeg havde interviewet, også havde påpeget. Når de er på krisecenteret er der nogle bestemte normer og regler der skal overholdes, og dem bliver man anerkendt for, hvis man overholder. Anna giver ikke udtryk for at det er en bestemt gruppe eller kategori, udover at mødrene godt må være bedre til at holde deres børn i ørene. Dog vidner citatet om at Anna ikke har det godt med den måde de andre behandler deres "hjem" på. Det lader derfor til at der enten er en forskel på, hvordan normerne skal opfattes eller om ikke andet i hvert fald udføres. Det kan give konflikter kvinderne imellem, da det er muligt at nogle af kvinderne kan opfatte det som krænkende. Hvis en kvinde føler hendes muligheder i forhold til de rettigheder hun skal have på centeret bliver hende forhindret, kan hun opfatte det som krænkende, og det vil på sigt kunne have betydning for hendes selvagtelse. Som nævnt, lader det til at det er sproget der er den største barriere, for at kvinderne indgår i dybere relationer med hinanden.

"Ja det giver en utryghed, når man ikke ved hvad der forgår omkring en, for det ved vi jo ikke. Simpelthen ikke. Jeg kan se det, det er jo ikke alene mig der har det sådan. For vi har også et par udenlandske her, som har været der den gang at det var anderledes, de siger det samme som jeg. Så det er jo ikke bare mig." (s. 9)

Ud fra hvad Anna fortæller, er der sket nogle grupperinger, på tværs af etnicitet, hvilket ville vil sige at det ikke kun er sproget der er af betydning for deres relation. Dog kan det stadig have betydning at de danske kvinder har haft lært de 2 udenlandske kvinder at kende på forhånd. Da race kan danne grundlag for stigmatisering, har de to udenlandske kvinder undgået de såkaldte ”tribiale stigmata”. Goffman beskriver, at en person for at blive stigmatiseret, først og fremmest skal have synliggjort et muligt stigma og at det efterfølgende skal accepteres af omgivelserne for at kunne betegnes, som et stigma. Det fremgår ikke tydeligt om de nye udenlandske kvinder, ud fra Annas oplevelse, har risiko for at blive stigmatiseret. Men sproget er fortsat en barriere, og Anna giver udtryk, for at mange af kvinderne ikke har kendskab til reglerne, hvilket kan forklare, hvorfor de udføres forskelligt.

"Ja, og der har været rigtig, rigtig mange ting, derude som jamen det der er sådan og sådan. Vi vil lave mad ude i køkkenet og sådan og sådan, og vi skal bare have de og de ting. Nej det skal i gå ud og snakke med køkken personalet om. Og så kan det være at de kan skaffe det, men i skal snakke med køkkenpersonalet. Nåh, det har vi da ikke hørt noget om. Om de har hørt noget om det, kan jeg ikke sige, men sådan er der satme mange ting." (s. 10)

Hvis der er kvinder, som ikke har fået reglerne at vide eller ikke forstår dem, vil der naturligt ske en kategorisering imellem de kvinder som har kendskab til reglerne og kan opnå anerkendelse indenfor den institutionelle sfære, ved at følge dem og så de kvinder der ikke udføre deres pligter af forskellige årsager. Det skaber en ulige mulighed for at deltage i fællesskaber, og for som sagt at opnå anerkendelse og det kan have betydning for om de får det bedre imens de er der. Da jeg under mine observationer havde set en pjece som kvinderne, skulle modtage når de ankommer til krisecenteret, og som skulle gennemgå reglerne fra stedet, spurgte jeg ind til den, på et tidspunkt, hvor vi snakkede om hvad det skulle til for at få udbytte af at være på krisecenteret.

"Anna: Det kan vi ikke overskue, lige når vi kommer. Det kan vi ikke. Så tror jeg også at det er vigtigt, jeg ved godt at der også er hårdere, men se at komme videre, se at komme videre. Dem der kun giver sig selv en uge her, jamen de er ikke parat.

Interviewer: Nej man er vel dårligt nået at falde til ro på den tid?

Anna: Det er man ikke. Det kan jeg jo også høre på pigerne herude også, jeg har hørt bemærkninger, ej jeg har også været her i lang tid og ej hvor er vi trætte af det. Men på den anden side set, vi er jo nødt til at være der i denne tid, for ellers havde vi jo ikke fået det og det ud." (s. 18)

Anna, har derfor en pointe omkring at kvinderne behøver ro, for dels at kunne sætte sig ind i reglerne, men også for at kunne få udbytte af de muligheder krisecenteret tilbyder. Hvis krisecenteret, som indsats skulle forbedres kunne det være med henblik på at skabe ro, men også plads til individuel ro hos kvinderne. For de fleste af kvinderne giver udtryk for at være glade for at være der, men deres individuelle behov er vanskeligere at opfylde, når man netop må favne kvinderne som en samlet gruppe.

Anna fortalte tidligere, at hun var nervøs for at der stadig hang mordtrusler over hendes hoved, når hun flytter fra krisecenteret. Men nervøsiteten er også en hun bære, hvis hun generelt også skal udenfor krisecenteret.

"Anna: og det er også hårdt at komme ud herfra. For møder du nu nogle, du ikke lige har lyst til at snakke med i den situation du er i. Den er der også.

Interviewer: Ja.

Anna: Nogle du ellers ville have storsmilet til og sagt hej til, men du drejer hovedet lidt. Det er ikke mig der går her. Så det er, jeg har det i hvert fald sådan. At når jeg er ude herfra, så har jeg ikke lyst til at snakke med andre.

Interviewer: Nej, det minder jo også en om en tid, som man er kommet videre fra.

Anna: Ja, og som jeg ikke synes skal og som jeg ikke synes kommer de andre ved. Det gør det ikke. F.eks. en af naboerne derhjemme, det kommer ikke dem ved hvad der er forgået i mit liv lige nu." (s. 14-15)

Anna fortæller, at hun er nervøs for at møde nogle hun kender hvis hun kommer udenfor krisecenteret. Bl.a. siger hun at det minder en om en tid hun er kommet videre fra. Det forstår

jeg som Annas forsøg på at tage afstand til det virtuelle selv, som hun har i hendes gamle miljø. Hendes bekendtskaber har nogle forventninger til hende på baggrund af f.eks. den voldlige relation hun havde til hendes søn. Eftersom at Anna er taget på krisecenter og har forsøgt at stoppe krænkelserne, er det en opfattelse af hendes selv, som hun gerne vil tage afstand fra. Det hænger ikke sammen med hendes faktiske selv mere. Yderligere kan det også være at Anna forsøger at undgå at blive stigmatiseret på baggrund, af hendes kategori som voldsramt kvinde. Uden kendskab til Annas bekendtskaber, men med udgangspunkt i de generelle normer i samfundet, vil det være et afvigende karaktertræk at Anna har været i en voldlig relation. Det kan i sig selv også være en grund til at Anna ikke ønsker det karaktertræk synliggjort. Anna er lidt selv inde på det;

"Anna: Jo. Ej jeg tror det er noget med at beskytte sig selv også, for det kommer ikke en omgivelser ved hvad der foregår lige nu. Det er det samme også, jo jeg ved kvarteret derhjemme ved jeg er her. Og jeg fatter ikke hvordan de har fået det af vide. Jeg har så fået af vide at det er en bestemt person der går og siger noget, jeg ved ikke hvor hun har fået det fra. For hun burde ikke have vidst det. Hun burde simpelthen ikke have vidst det.

Interviewer: Så det er jo endnu en utryghed. Hvem har fortalt noget?

Anna: Ja, hvor har hun fået af vide hvor jeg opholder mig og hvad der foregår? Så hun kan udbrede sig omkring det? Det er min kusine. Og vi snakker sammen, en-to gange om året vi bor ikke ret langt fra hinanden i samme kvarter, men vi snakker kun sammen en-to gange om året. Og hvor hun ved alt der her fra. Det ved jeg ikke, men det er utrygt." (s. 15)

Anna fortæller selv, at hun også tror det handler om at hun ønsker at beskytte sig selv. Yderligere er Jenkins' indre-yder-dialektik i høj grad også på spil her. Anna lader til at være ret bekymret over dels at hendes kvarter derhjemme har fået det af vide, men også at det lader til at være hendes kusine der har fortalt det. Ifølge Honneths teori ville en kusine, og dermed et familiemedlem, på trods af at de ikke snakker så ofte, tilhøre privatsfæren, og dermed er det også krænkende overfor Anna, at hun ikke kan have tillid til hendes kusine indenfor denne sfære. Det skader Annas selvtillid, særligt med hensyn til hendes gamle kvarter. Yderligere kan Anna også gå at være utryk ved ikke at vide, hvem der har fortalt hendes

kusine det. Udenfor krisecenteret, føler Anna sig dermed generelt usikker, hvor hun indenfor krisecenterets mure, har det bedre og opnår væsentlig mere anerkendelse.

"Det har stor betydning, hvordan vi har det. Både personalet og kvinderne sammen. Det har det. Fordi altså har man et godt forhold, til pigerne her og har man et godt forhold til personalet, så er det også med til at udvikle os så vi bedre kan komme videre." (s. 16)

Anna fortæller selv, mine valgte teoretikers pointe om at identiteten udvikles i interaktion med andre mennesker. At hvis kvinderne har et godt forhold til hinanden og personalet, så bidrager det til at komme videre, hvilket må sige at være hovedformålet med opholder på krisecenteret.

Jeg spurgte yderligere Anna om det havde betydning for måden hun så sig selv på.

"Ja, det har det jo, i og for sig, i at jeg på mange måder bliver bekræftet i at det er det rigtige jeg gør og at det ikke bare er mig den er gal med. Så bliver ens selvværd da større. Normalt er jeg jo ikke en der giver op for småting altså, jeg er jo vant til at klare mig selv, jeg er selvstændig. Jeg er den der plejer at sige "Hej, jeg er her. Lad bare lige mig komme ind i det her" og jeg er vant til en masse frivilligt arbejde og alting. Så jeg er jo ikke vant til bare at gå langs fodpanelerne, men det har jeg lært... Men altså, jeg kunne normalt ikke bare være en som havde sat mig hen." (s. 16)

Her fortæller Anna direkte, hvordan indre-ydre-dialektikken influerer i praksis, men også hvordan anerkendelse, bidrager med et højere selvværd. At Anna har fået bekræftet af de andre kvinder, samt personalet, at det ikke er hende den er gal med anerkendt Anna for at være et unikt individ, og dermed har hun også fået et bedre selvværd. Yderligere fortæller hun også hvad krænkelserne har gjort ved hendes identitet, da hun fortæller at hun har lært at gå langs panelerne og nu godt bare kan sætte sig hen. Krænkelserne har derfor haft en afgørende betydning for Annas identitet, som hun nu er ved at udvikle. Det selvværd Anna har fået opbygget, har ligesom for Marias vedkommende, også betydning på hvordan hun ser hendes fremtid.

"Det er jeg ikke bange for at jeg skal komme igennem, jeg skal nok finde et eller andet. Kommer jeg til at bo i en pensionistbolig, et eller andet sted så kunne det da godt være at der var brug for at starte spændende op eller hvad pokker det nu kunne være. Det skulle jeg nok

være mand for at få gjort, det er jeg slet ikke i tvivl om. Når først det hele er overstået så skal jeg nok få stablet et liv, men det er lidt uoverskueligt at se hvornår lige nu. Men jeg er ikke i tvivl om at det nok skal gå." (s. 16-17)

Fra opgavens indledning ved vi at ca. 1/3 af alle kvinder vender tilbage til krisecenteret. Et højere selvværd opbygget på krisecenteret og en større erkendelse, kan man ikke direkte sige kan forhindre kvinderne i at komme tilbage, men det giver dem håb og drømme for fremtiden. Vigtige skridt i at kunne gå ud og skabe sig et nyt liv. Det er Anna også selv lidt inde på da hun fortæller; *"Jamen man skal på en eller anden måde gøre op med sig selv, at man ikke vil leve i de forhold mere. Så det hjælp der bliver tilbudt os, at vi kan tage imod det og sådan. Og høre hvad der bliver sagt og sådan."* (s. 18) Det lyder til at Anna er enig i, at erkendelse af situationen, er en vigtig faktor for at kunne få tingene ændret. For uden erkendelsen, er det som Anna siger, svært at tage imod den hjælp krisecenteret kan tilbyde.

5.4 Interview med Charlotte

Charlotte har anden etnisk baggrund end dansk, da hun kommer fra Syrien. Interviewet blev derfor også afholdt med tolk. Charlotte har et spædbarn med på krisecentret og har kun været i kort tid på krisecentret. Udover spørgeguiden, har der særligt været fokus på Charlottes rolle, som mor.

Charlotte kommer ligesom de andre kvinder fra et liv, hvor hun har været udsat for krænkelser.

"I forhold til selvværd. Da hun boede sammen med manden, og fordi manden betragter hans søn som en rå linje og hvis man skal nærme sig ham f.eks. så begynder han at sige noget hvor man godt kan føle sig mindre værdi. Og det har han gjort med hende. I forhold til selvværd kan hun ikke føle noget i forhold til det, lige her. Fordi hun kan godt mærke, eller hun kan godt f.eks. føle, at der er nogle andre som styrer hende og det er ikke hende selv, som styrer sig selv pga. reglerne." (s. 10)

Charlotte fortæller at det særligt var de ting manden sagde til hende, der har haft betydning for hendes selvværd. Vi ved også fra Honneths teori at krænkelser har betydning for selvværd, selvtillid og selvagtelse. Hun føler dog ikke der er sket en ændring med hendes selvværd, fordi hun nu er et sted hvor andre bestemmer over hende. Det kan ifølge Honneths teori føles krænkende, hvilket jeg vil uddybe senere. "*Hun siger i gamle dage var hun meget stærk, en stærk dame siger hun. Men det er hun stadigvæk siger hun, Hun flygtede fra manden fordi hun havde opnået noget, hvor hun begyndte at mærke at det ikke er hende selv. Nu. Det er derfor hun er flygtet derfra.*" (s. 10) Her fortæller Charlotte ligesom Maria, at hun var nået til et punkt hvor hun ikke var sig selv mere, og derfor flygtede hun fra manden. Hendes virtuelle selv, som manden langt hen af vejen må have skabt med hans forventninger til hende, har fået lov at fylde mere end hendes faktiske selv, og til sidst har Charlotte ikke kunne genkende sig selv. Yderligere kan hun også have haft svært ved at opnå selvbevidsthed, hvis hun ikke har, kunne indgå i gensidige relationer. Selvom Charlotte ikke føler at hendes selvværd er blevet bedre, er der dog sket en positiv udvikling med hende siden hun kom på krisecenteret. "*Vi kan godt sige at der er sket en positiv udvikling, hun er begyndt med at sove mere f.eks. hun er begyndt at sove godt. Hun har ikke angst mere, hun kan godt mærke at hun har det godt.*" (s. 1) At Charlotte ikke oplever krænkelser mere, har tydeligvis betydning for, hvordan hun har det. Det har haft betydning for hendes søvn, men også at hun selv beskriver ikke at føle angst mere, og at føle hun har det godt. Jeg var interesseret i at finde ud af om hun derfor nu havde mulighed for at kunne tænke mere på sig selv, når ikke at hun var udsat for krænkelser mere. "*F.eks. når man har mange problemer, når man har børn. Man tænker ikke på sig selv, man tænker mest på børnene og sådan nogle ting. Men i forhold til hende når hun er her, nej det gør hun ikke.*" (s. 2) For Charlotte betyder rollen, som mor meget, hvilket betyder at hun ikke har så meget overskud til tilkæmpe sig anerkendelse fra de andre på krisecenteret. Dog kan det tænkes at hendes søns ve og vel, giver hende en del anerkendelse, som mor indenfor privatsfæren, hvorfor Charlotte måske ikke har det samme behov for at opsøge det hos de andre. Et sted hvor Charlotte ikke føler sig ligeså godt tilpas er indenfor den institutionelle orden.

"Hun kan godt føle at det ikke er hendes eget hjem. Det er rigtigt at hun har det godt, at hun føler sig tryk, at hun bor her og sådan nogle ting. Men der findes nogle regler når man skal bo her. Der findes love, de har deres egne lov, f.eks. at man skal gøre det eller det. Det er rigtigt at de godt vil have at man bor her, men det er ikke behageligt, som når man bor i sit

eget hjem. Det er mere behageligt hjemme hos hende selv. Når man bor hjemme hos sig selv er det hende eller ham selv der skal bestemme over det hele. Men her på centret er der nogle der bestemmer overfor hende. Som siger at hun skal gøre det, eller hun skal vaske op eller hun skal vaske tøj f.eks. Der er nogle andre der bestemmer overfor hende." (s. 2)

Charlotte har det svært med at der er regler på krisecenteret og at det dikterer, hvornår hun skal gøre bestemte ting. Det gør i hvert fald at hun ikke kan føle sig ligeså godt tilpas, som når hun er derhjemme. At Charlotte i modsætning til de andre interviewede kvinder, giver udtryk for at reglerne ikke får hende til at føle sig godt tilpas, kan tyde på at hun i mild grad kan føle det krænkende, at "andre bestemmer over hende", som hun selv udtrykker det. Det kan gøre at hun ikke føler sig som et unikt individ indenfor den solidariske sfære. Det får dog også betydning for den anerkendelse hun kan føle af at tage sig af sin søn.

"Det er ikke så svært på grund af hende eller for hende, men det er svært for hendes søn. Det er for sønnens skyld, ikke for hendes egen skyld. Fordi hun ved godt at hun ikke skal stå op hele tiden og arbejde med tingene. Det er ikke det. Men det er et problem med sønnen, det er svært for ham. Også i forhold til maden, det føles urart, det føles ubehageligt, at man også skal lave maden f.eks. dagen før, eller at man skal vente til kl. 15. eller man skal være klar inden kl. 17. Der er nogle tidspunkter man skal holde sig til." (s. 2-3)

Reglerne der er indenfor den institutionelle orden, vanskeliggør at Charlotte kan være der for hendes søn i den grad hun ønsker. Hvis hun f.eks. skal vente med at lave mad til hendes søn, selvom han er sulten, kan han blive utilfreds, og det kan påvirke Charlottes selvtillid, som mor, at sønnen ikke viser glæde og dermed anerkender Charlotte. Når hun derfor mister anerkendelse indenfor privatsfæren pga. Af den institutionelle orden, vil Charlotte mangle den, og må søge anerkendelsen andre steder. For at opnå anerkendelsen, kan det være afgørende at Charlotte har adgang til at deltage i nogle fællesskaber, men eftersom at kvinderne alle er samlet på krisecenteret for at beskytte sig selv mod yderligere krænkelser, kan det være svært at have noget at være fælles om. *"Hun siger, hvis de f.eks. får flere aktiviteter. Fordi når de ikke har nogle aktiviteter, så sidder de bare, enten på telefonen eller snakker. De laver ikke noget, de sidder bare. Sommetider kan man godt føle at det er*

kedeligt. Man bliver ked af det også.." (s. 5) Her fortæller Charlotte konsekvenserne ved at kvinderne ikke har noget at lave. Så sidder de bare og laver ingenting og hun fortæller også at hun bliver ked af det, hvilket kunne indikere, at hun ikke opnår anerkendelse, som i hvert fald ville gøre hende glad. Hvis de derfor ikke kan skabe nogen grupper omkring nogle aktiviteter, hvor de kan anerkende hinanden, kan det blive lidt trist at være derinde. At kvinderne bliver dovne af at være derinde, mener Charlotte også har betydning for, hvorvidt kvinderne overholder krisecenterets ordensregler. "*Det er rigtigt at der er nogle regler her, men der er nogle damer f.eks. der er meget, meget dovne. De har ikke lyst til at vaske f.eks. den kop som de drikker fra eller de glas som de bruger. Det ligger de bare ind i køkkenet og det kommer en anden og vasker det.*" (s. 5) Om kvinderne er dovne eller om der ligger andet til grund, er ikke til at vide, men nogle kvinder, ved vi også fra de andre interviewede kvinder, udfører ikke deres pligter på krisecenteret. Det har jo som nævnt også betydning for deres muligheder for anerkendelse indenfor den institutionelle orden, men samtidig stiller de også de andre kvinder i en anden situation. Dels kan de vælge at rydde op efter de kvinder der ikke overholder deres pligter, og kan på den måde opnå mere anerkendelse indenfor den institutionelle orden. Modsat kan de ikke udførte pligter have en krænkende betydning for de andre kvinder. Dels underminerer det at de har udført deres pligter, når ikke det har konsekvenser for dem der ikke udfører deres pligter, og yderligere er det deres fælles hjem. Det kan derfor opfattes som krænkende at andre ikke vedligeholder "éns hjem", hvilket Anna også er lidt inde på.

Det er altså vigtigt at kvinderne aktiveres, for ikke at blive dovne, særligt hvis det kan bidrage til at de udføre deres pligter. Charlotte må dog erkende at hun ikke kan være med til så mange aktiviteter pga. Hendes søn.

"De har fået en her til at hjælpe damerne med håndarbejde og sådan nogle ting. Det med at skulle strikke f.eks. og sådan nogle ting. Hun siger de her ting, hun kunne ikke gå fordi når drengen er sammen med hende, han er meget afhængig af hende. Han hænger på hende hele tiden. Hvis hun sidder f.eks. og skal gå, så kunne hun ikke klare det fordi græde eller skubbe hende eller sådan nogle ting. Sådan nogle aktiviteter kunne hun ikke klare." (s. 6)

Ud fra hvad Charlotte fortæller, kunne det godt lyde som om at hun gerne ville deltage i aktiviteter med de andre kvinder, men det vanskeliggøres pga. Hendes søn. Fra tidligere ved

vi at rollen, som mor er vigtig for Charlotte, og hun er derfor ude i en prioritering, imellem hvilken sfære, hun skal kæmpe efter anerkendelse i. Vi ved fra Honneth at det er afgørende at opnå anerkendelse indenfor alle 3 sfære, og det kan blive svært for Charlotte at opnå anerkendelse indenfor den solidariske- og den retslige sfære, hvis hendes søn er så afhængig af hende at hun ikke kan være en del af de andre sfærer. Det lader dog til at være muligt for Charlotte at knytte sig til de andre kvinder.

"I starten kunne hun ikke føle sig tryk med dem her som bor her, til at passe på hendes barn. Men efter at hun har lært det at kende, og været her i et stykke tid og sådan ting. Hun kunne godt føle tryghed hvis hun sagde til en, pas på mit barn. Hun har lige gjort det også. Hun sagde til én at hun skulle bare passe på ham, fordi hun har en aftale. I forhold til den anden gruppe, dem som ikke gider at rydde op efter sig eller sådan nogle ting. Hun har snakket med dem, hun har råbt af dem og sagde til dem at man må ikke gøre sådan nogle ting. Det går ikke at man skal bare ligge tingene ind i køkkenet. Hun siger at hun har holdt om de udenlandske damer, at de gør ikke deres egne forpligtelser når de bor her f.eks. Hun har set det med hendes øjne, hun har oplevet det selv. Hun siger, de danske damer f.eks. de gør deres egne pligter. Hvis de har brugt den der, så de vasker det. De laver ikke, eller de gør ikke noget ekstra og heller ikke noget mindre. De danske damer. I forhold til de andre f.eks. at hun har set dem. Der er nogle af dem, der gør næsten ikke noget. Hun kan ikke lide sådan nogle ting fordi, man begynder bare med at tænke forkert f.eks. eller nogle dårlige tanker, om de mennesker, eller de får dårlige rygter om udlændinge." (s. 6)

Først og fremmest har Charlotte efterhånden fået tillid nok til de andre kvinder, til at de kan passe hendes barn, hvilket dels er en anerkendelse af de kvinder der skal passe sønnen, men yderligere giver det også Charlotte mulighed for at kunne snakke med de andre kvinder samt personalet. Resten af citatet har jeg valgt at tage med fordi, der er flere vigtige ting på spil. Hun nævner igen dét at der er nogle kvinder, som ikke udfører deres pligter. Herudover fortæller hun at have været blevet vred og fortalt dem at man ikke gør sådan noget. Det tyder på at Charlotte netop opfatter det krænkende at de ikke er med til at vedligeholde ”deres hjem”. Tidligere har Charlotte også fortalt, hvor ubehageligt hun selv føler at det er at skulle overholde reglerne, særligt i forhold til hendes søn. Reglerne, som er en del af den institutionelle orden, påvirker i forvejen Charlotte negativt, men at hun føler at hun skal

overholde reglerne, imens nogle af de andre kvinder kan slippe for deres pligter, kan gøre at Charlotte føler sig yderligere krænket indenfor den retslige sfære, som netop omhandler de rettigheder man har som individ. Efter at have fortalt om hvordan hun har italesat problematikken, fortæller Charlotte at det er de udenlandske damer, som ikke udføre deres pligter. Der er derfor ifølge Charlotte opstået en gruppering, af udenlandske damer, som ikke udføre deres pligter, og så hende selv og de danske kvinder, som rydder op efter sig selv. I interviewet med Anna, gav hun også udtryk for at det var udenlandske kvinder der ikke udførte deres pligter. Her var der tvivl om, hvor vidt det var fordi de ikke havde hørt om eller forstået reglerne, hvor Charlotte lader til at være rimelig sikker på at de er dovne. Afslutningsvis fortæller Charlotte at hun ikke bryder sig om at de opfører sig sådan, fordi det sætter dårlige tanker i gang og at det kan skabe dårlige rygter om udlændinge. Teoretisk kan Charlotte derfor frygte at der kommer forventninger om at hun er på samme måde, fordi at hun er i samme kategori, som de udenlandske kvinder. Da hun ikke mener at det er hendes faktiske identitet, ønsker hun derfor ikke at hendes virtuelle identitet skal påvirkes på den måde. I værste tilfælde kan hun risikere at blive stigmatiseret, på baggrund af den adfærd andre i samme kategorisering udviser. Teoretisk giver det derfor mening, at Charlotte ikke ønsker at kvinderne opfører sig sådan. Som en ekstra dimension, gør Jenkins' indre-ydre-dialektik sig også relevant, da Charlotte netop giver udtryk for at hun ikke ønsker at andre skal tænke sådan om udenlandske kvinder, heriblandt hende selv. Udover de grupper der er blevet skabt på baggrund af pligter, fortæller Charlotte kvinderne også yderligere er delt i grupper.

"Vi kan godt sige at hun siger hej til alle, men her i krisecentret det har delt sig til nogle grupper. F.eks. to, tre, de er sammen. Hun har sin egen også, hun sidder med dem der. Når hun har ikke noget, f.eks. om aftenen eller sådan så sidder hun sammen med dem. Men hun siger hej til alle og hun snakker med alle." (s. 7)

Charlotte giver udtryk for at der er blevet skabt nogle sociale grupper, som de hver især sidder og snakker i. Det kan have positiv virkning for kvinderne at kunne indgå i nogle små, og måske mere intime grupper, hvor det kan være nemmere at anerkende hinanden. Yderligere fortæller Charlotte, at hun siger hej til alle, hvilket man ifølge Goffmans dramaturgiske teori, godt kunne betragte som en del af den rolle Charlotte spiller. Dét at

Charlotte siger hej til alle, en del af det indtryk Charlotte bevidst ønsker at give, og samtidig er det også en god måde ikke at virke krænkende overfor dem som hun ikke anerkender, fordi de ikke indgår i en sfære sammen.

Charlotte fortæller også at der er forskel på den kontakt hun har med de udenlandske kvinder og de danske kvinder.

"Det er ikke ligesom kontakten mellem danskerne. F.eks. hvis jeg har kontakt til hende og vi har en god kontakt til hinanden, så kan det godt være muligt at jeg invitere hende hjem til mig for at spise, for at overnatte f.eks. hos mig og det samme gør hun. Eller vi går udenfor på udflugter f.eks. eller tur med hinanden, det er det samme. Det kan godt være muligt at de overnatter hos hinanden, at hun sover hos hende og hende sover hos hende." (s. 7)

Her tydeliggør Charlotte, nogle af de normer der er indenfor den kategorisering hun indgår i med de andre udenlandske kvinder, og nævner, at hun opfatter dem som anderledes end de normer der er i kategoriseringen "de danske kvinder". Charlotte giver eksempler på forskellige aktiviteter hun laver med mennesker hun har "god kontakt" med, som hun selv forklarer det. Efterfølgende spurgte jeg Charlotte, hvad hun talte med dem om.

"De snakker om alle deres problemer, hvordan de er havnet hertil. De snakker altid med hinanden om, hvorfor de har det sådan f.eks. Hvad er grunden til at de har fået det sådan. Fordi der sker hele tiden noget nyt, enten manden har ringet til hende, eller sagt det til hende eller manden har gjort det eller det. Hver dag noget nyt. Når de siger at vi skal ikke snakke om vores problemer, vi skal stoppe, vi skal snakke om noget andet. Så begynder de bare at snakke om Italien, om en anden by. I starten begyndte de bare at sidde og snakke om alle de problemer de havde haft med mændene og sådan noget. Men man kunne ikke snakke i detaljer f.eks. om det, fordi de har ikke kendt hinanden godt endnu. Efterhånden, når de begynder at lære hinanden og kende godt og sådan nogle ting, så begynder de bare at snakke om alt. Men hun siger også, at nogle gange er det ikke kun om problemer, at de sidder og snakker sammen. Nogle gange de sidder og snakker sammen eller diskutere om religion f.eks. eller om noget andet. Det er ikke altid de snakker om de problemer." (s. 7-8)

Det er ifølge Charlottes citat ret tydeligt at kvinderne bruger hinanden som ”generaliserende anden”, men også ”konkret anden”, altså anerkender hinanden. De deler deres problemer og kan dermed indenfor den individuelle orden, hjælpe hinanden til at opnå større selvbevidsthed, hvilket vil bidrage til at få bearbejdet de krænkelser de har været udsat for. Charlotte fortæller at de nogle gange får at vide at de ikke må snakke om deres problemer, og ud fra de observationer jeg har gjort mig, vil jeg antage at de har fået at vide at de ikke må snakke om problemerne af personalet. Da jeg observerede, spurgte jeg personalet om dette, og fik forklaret, at det var af hensyn til børnene på krisecenteret, at kvinderne f.eks. ikke skulle sidde og snakke om vold eller lign. Det er naturligvis vigtigt at beskytte børnene fra problemerne i en hvis grad, på den anden side, er det vigtigt for både børn og kvinder at bearbejde de krænkelser de har været udsat for. Der kan kvinderne, som Anna er inde på, drage særligt nytte af hinanden da de alle er i samme kategorisering, som voldsramte kvinder. Det giver dem en fælles referenceramme, som kvinderne ikke kan have med f.eks. personalet.

Udover at snakke om deres problemer, fortæller Charlotte at de med tiden, efter at have opnået tillid til hinanden snakker om alt. Hendes egen pointering omkring tillid, tyder på at kvinderne, nu hvor de har tillid til hinanden, indgår i hinandens privatsfære. Dermed vil de også kunne opnå selvtillid af at anerkende hinanden. At kvinderne danner tætte relationer på krisecenteret er vigtigt, fordi det er tætte relationer de har forladt. Hvis de derfor skal kunne føle sig anerkendt indenfor alle tre sfære, er privatsfæren højst sandsynlig den sværeste at opnå anerkendelse indenfor. Charlotte fortæller også at det er vigtigt for hende at have nogle at dele tingene med. *"Man kan godt sige at det er en fordel at være kommet hertil, bare for at kende nogle mennesker, for at lære nogle mennesker at kende f.eks. fordi man kan godt komme af med alle de ting man har indeni. Ulempen er at man er meget væk fra sit eget hjem."* (s. 8) Som Charlotte beskriver det, er det en fordel at kunne have mulighed for anerkendelse indenfor privatsfæren, men samtidig er hun væk fra hendes eget hjem, hvor hun i højere grad følte sig som en unikt individ, og hvor hun ikke skulle følge andre regler. Der er altså sket en omfordeling i forhold til den anerkendelse, Charlotte kan opnå.

Mht. Personalet forholder Charlottes relation sig ikke, til dem, som den er til kvinderne på krisecenteret.

"Nogle gange hun snakker med dem f.eks. eller kommunikere med dem. Men problemet er at hun ikke kan kommunikere med dem på dansk. På en god dansk sprog kan vi godt sige. Fordi

hun kan ikke ret meget dansk, hvis hun gerne vil sige noget, siger hun noget overfladisk, men hun kan ikke komme dybt. I forhold til det danske sprog. Det er en forhindring for hende, at hun udtrykker sig på dansk f.eks. at sige alt hvad hun vil på dansk. Der er nogle ting hun godt kan klare på dansk, men ikke det hele." (s. 8)

Charlotte oplever, ligesom Fie og Maria, at sproget er en barriere for at de kan danne relationer. Mead skriver, som nævnt om, ”mig” og ”jeg”, og kvinderne kan have svært ved at opleve deres ”jeg” i relationen til personalet, fordi de kan have svært ved at kunne dele ting, som de derefter kan blive spejlet på. Hvis personalet derfor ikke har mulighed for at kunne agere ”generaliserende anden”, pga. De sproglige barriere, vil de udenlandske kvinder i relationen til personalet, overvejende kun kunne være ”mig”. Charlotte fortæller dog at hun har haft en del glæde af krisecenterets psykolog; *"Hun holder også nogle samtaler med psykologen, og hun har fortalt mange ting til psykologen." (s. 11)*. Heldigvis har de udenlandske kvinder også hinanden, hvor de dermed kan være ”generaliserende anden” i forhold til hinanden, men det kunne tænkes at der i perioder, kan være få kvinder med udenlandsk baggrund på krisecenteret, og hvad stiller disse kvinder så op i forhold til at kunne udvikle deres identitet og bearbejde de krænkelser de har været udsat for?

For Charlotte har det stor betydning at kunne indgå i sociale relationer.

"Hun siger sådan nogle ting, er meget, meget normalt for hende. Fordi da hun var i Syrien, hun er en social person, ikke kun en social person men en meget social person, hun har haft mange venner da hun var i Syrien. Hun siger også, at det er ikke hende der opsøger vennerne, der er mange af dem, der opsøger hende f.eks. Hun siger ikke nej til dem, hun kunne godt acceptere dem, som venner for hende. Så hun er meget social, det er ikke noget nyt for hende" (s. 9)

Ligesom Anna, er det vigtigt for Charlotte at indgå de sociale relationer. Hun fortæller at hun er meget social, men også at vennerne opsøger hende. Det er en fordel for Charlotte mht. Til anerkendelse, da hun ikke behøver på samme måde at kæmpe for anerkendelse, fordi hun er så socialt anlagt. Hvis man sammenligner med Fie, som trak sig fra de sociale sammenhænge

for at undgå konflikter, har Charlotte og Anna, begge meget nemmere ved at kunne tilkæmpe sig anerkendelse, når de er så sociale at andre mennesker kommer til dem.

"Hun bliver rigtig glad for det, hun kan godt lide det. Alle de andre f.eks. kan godt lide hende. F.eks. hun siger, at hvis hun sidder sammen med nogen. De andre har ikke opsøgt hende, eller prøvet at få kontakt med hende. Så hun gør det selv med dem. Bare for at få kontakt til de andre. Da hun kom her til krisecentret, så hun at der var næsten 3 grupper. Dem der flygtninge, der er nogle andre grupper, dem der arabere f.eks. og den der danskere. Den der danske gruppe har ikke sagt hej til dem f.eks. i starten af. Men hun har prøvet at få kontakt til dem. Hun har opsøgt kontakten hos dem og sådan nogle ting. Nu de sidder sammen ved et bord, og de spiser sammen og de smager andres mad. Når de laver mad." (s. 9)

Charlotte beskriver i ovenstående at hun bliver rigtig glad, hvilket også indikerer at hun føler sig anerkendt. Herudover fortæller hun ligesom i de tidligere interviews, om den opdeling der er imellem kvinderne, og hvordan hun har forsøgt at tilkæmpe sig anerkendelse indenfor de andre grupper. Helt konkret fortæller hun at de danske kvinder ikke havde sagt hej til hende, men at efter hun har opsøgt kontakten, kan de nu side sammen og spise hinandens mad. Charlotte tilkæmper sig derved anerkendelse ved at skabe kontakt, så relationerne kan opstå.

5.5 Interview med Mille

Mille har anden etnisk baggrund end dansk, hun kommer fra Iran og dette interview var afholdt med tolk. Mille har 2 børn med på krisecentret, en datter i startskole alderen og en teenage-datter. De har alle tre været på krisecenteret i flere måneder. Udover spørgsmålene fra spørgeguiden, har fokus særligt været på hvordan Mille håndterer konflikter på krisecenteret og om hvordan hun generelt synes det er, at være der.

Til at starte med spurgte jeg Mille om hun havde følt en ændring fra da hun kom til krisecenteret og frem til nu.

"Hun siger, ja det har jo ændret sig. Hun siger at altså hun er faldet mere til og hun har sådan vænnet sig til at være herude. Hun siger selvfølgelig var det svært i starten, fordi at hun var et andet sted og hun havde sine egne problemer at slås med... Hun siger også at i

starten var det rigtig svært for hende at hendes ældste datter ikke lide at være her og havde det meget svært ved at være her. Så siger hun at det påvirkede jo selvfølgelig hende, siger hun... Men hun siger at hun er rigtig glad for at der var et sted hun kunne komme til når hun havde de her problemer, sådan så der kunne blive taget hånd om dem" (s. 1)

Som Mille fortæller, har det ændret sig, hvordan hun har det, og hun er faldet til på krisecenteret. Ligesom for Charlotte, er det svært for Mille at hendes datter ikke kan lide at være på krisecenteret. For Milles identitet, kan det være af stor betydning at være mor, og derfor vil det også være vigtigt for hende at hjælpe hendes datter med at opnå anerkendelse. Det kan være svært for datteren, hvis ikke hun bryder sig om at være på krisecenteret. Herudover fortæller Mille at hun er rigtig glad for at der er et sted, hvor man kan komme hen og få taget hånd om sine problemer. Det kunne tyde på at Mille på krisecenteret ikke kun får mulighed for, efter Meads teori at være "mig", men også for mulighed for at kunne være "jeg" og dermed kunne reflektere over hende selv og hendes problemer. Mille giver under alle omstændigheder udtryk for at føle at hendes problemer bliver afhjulpet.

"Hun siger at de jo selvfølgelig har hjulpet med hendes problemer, så siger hun at det i sig selv er sådan nok. Og så siger hun at altså det har jo også været et sted hvor de sådan har hjulpet med andre ting. Altså hun siger generelt, bare det at hun har haft en psykolog at tale med, altså AM siger hun, Det har jo hjulpet hende rigtig meget. Så siger hun også at hun har haft T, som sin sagsbehandler og at de har hjulpet hende rigtig meget igennem det som hun skulle igennem. Så siger hun også at A, at bare det at hun er sød og venlig og er sådan er der for en, det hjælper rigtig meget siger hun. Så siger hun også alt det her med at de henter tolke til os og at de alligevel tager hensyn til vores ønsker også, altså det siger hun hjælper jo stadigvæk og det er hun meget glad for." (s. 2)

Mille giver meget konkrete eksempler på, hvordan hun føler sig hjulpet imens hun er på krisecenteret. Hun nævner at hun har haft meget glæde af at tale med en psykolog. Psykologen, har både mulighed for at anerkende Mille indenfor den solidariske sfære, men også indenfor den retslige sfære, i og med at adgangen til en psykolog på krisecenteret kan betragtes, som en rettighed. Det samme gælder i forbindelse med hendes sagsbehandler. Hun

nævner også at hun føler at de tager hensyn til deres ønsker ved at hente tolke til dem. Det er særligt en anerkendelse af dem som individer. At man forsøger, fra krisecentret side at give dem så lige muligheder, som muligt. Jenkins beskriver den institutionelle orden, hvor de mere overordnede rammer og regler indgår, men også hvor der særlig politisk finder forhandlinger om identitets sted. For kvinderne er det ikke nødvendigt at skulle forhandle om tolk på baggrund af deres identitet, fordi man fra krisecentrets side allerede har taget beslutningen indenfor denne orden, om at kvinderne skal have adgang til tolk.

"Hun siger altså at der er jo mange ting som er vigtige for en når man er her. Så siger hun at da hun kom her, havde hun jo rigtig mange problemer og det blev der hjulpet rigtig meget til, sådan at der blev taget hånd om hendes problemer. Så siger hun at alle ting er jo vigtige for en når man kommer herud, for der er jo brug for det når man kommer herud. Så siger hun også at da hun kom herud havde hun jo ikke rigtig noget håb for hvad hun skulle gøre i fremtiden eller hvordan hun skulle leve, de har været med til at støtte og hjælpe og give hende håb og få øjnene op for det, altså at hun også skal blive ved med at fortsætte for hendes børns skyld. Det vigtigste er at de har hjulpet hende til at genfinde håbet for livet fordi at hun var et meget slemt sted i starten." (s. 2)

Mille har som de andre kvinder været udsat for vold, og dermed også krænkelser. Honneth nævner at manglende anerkendelse kan give symptomer, som minder om depressions symptomer. At Mille beskriver sig selv, som at have været et meget slemt sted, og at hun har, måtte skulle genfinde håbet for livet, vidner dels om at de krænkelser hun har været udsat for har påvirket hendes selvværd, selvtillid og selvagtelse, så meget at hun havde mistet håbet for livet, og dermed også kan have haft depressionslignende symptomer, men yderligere også, hvor stor en betydning den anerkendelse hun har fået, har haft. At Mille har genfundet håbet for livet ved at få afhjulpet hendes problemer, og blive anerkend indenfor forskellige sfære, er en stor forandring. Hun fortæller at de har hjulpet hende med at få øjnene op, hvilket ifølge mine valgte teoretikere er den betydning andre har for os. At vi med hjælp fra "generaliserende andre" og "konkrete andre", kan indtage andres positioner og forstå og se os selv. Det har tydeligvis haft en stor betydning for Mille. Mille føler på mange måder hendes behov mødt på krisecenteret, men det betyder ikke at der ikke er plads til forbedring.

"Hun siger at deres behov bliver mødt herinde og at de har ting som f.eks. legepladsen derude og sådan til børnene. Det er jo sådan meget godt at de har tænkt på det også, men hun siger i henhold til hendes ældste pige, jamen så er hun kommet rimelig sent til Danmark, så hun har kun været her i et par måneder, så hun har det f.eks. ikke så godt med dansk mad, hun er ikke rigtig vant til det. De har selv været her i sådan en 4-5 år, så de er vant til det. Så det er bare sådan nogle småting, som det altså. F.eks. i stedet for at vi selv skal købe ind, vores egne varer, så kunne de stille ingredienser til rådighed, så vi kunne lave det vi selv ville. Det ville hjælpe, fordi så ville hendes ældste datter, f.eks. spise mere mad. Hun siger det er jo ikke for at sige at personalet eller systemet her er dårligt, hun siger dem som arbejder ude i køkkenet er meget venlige og de hjælper rigtig meget hvis der er noget i vejen og altså de er sådan meget gode til at være der for en. Men hun siger f.eks. det krisecenter hun var på først, og så blev hun overflyttet hertil, altså der havde de sat ingredienser og råvarer til rådighed, så de bare selv kunne lave det de gerne ville lave. Det siger hun jo så er en lille forskel der er imellem det her sted og det sted. Hun siger at hende og hendes yngste datter, de spiser bare det mad der er, men hun siger at hendes ældste datter under ingen omstændigheder vil spise det, fordi hun overhovedet ikke er vant til det." (s. 3)

Mille lader til generelt at være glad for at være på krisecenteret, men hun bekymrer sig for hendes datter, da hun ikke er blevet vant til den danske mad endnu. Mad er et af de områder, hvor kvinderne skal kæmpe identitetsmæssigt indenfor den institutionelle orden. Hun fortæller at det ikke er problematisk, mht. Til hendes selv og hendes yngste datter, men at den ældste datter ikke er vant til maden, og at hun ikke har så nemt ved at give hende mad, som hun spiser, er noget som påvirker Mille. Det ville forbedre oplevelsen for hende og hendes datter, hvis de havde ingredienser til rådighed på centret. At Mille fortæller at de tidligere på et andet krisecenter har oplevet, ingredienser sat til rådighed, er også et udtryk for hvor forskellige regler der organisatorisk finder sted og det har betydning indenfor den institutionelle orden, hvilken jeg vil uddybe længere nede. Mille giver selv udtryk for at det kun er af lille betydning, men for andre kunne det have følt krænkende indenfor den solidariske sfære, da manglende adgang til den mad man kan lide, kan gøre at man ikke føler sig anerkendt, som et unikt individ. Mht. til Milles datters identitet kan det måske også være sværere for hende at italesætte hendes behov, da man fra krisecenteret side kan have forventninger til hende, om at hun godt kan spise maden, når hendes mor og søster kan. Dermed kan hendes virtuelle selv, blive problematisk i forhold til hendes faktiske selv.

"Hun siger det er mere med de fysiske rammer her, og ikke med personalet. Hun siger personalet herude er rigtig godt. Hun siger at det bare er sådan nogle små forskelle, fra f.eks. imellem de forskellige krisecentre fordi i Haderslev, betalte de kun 80 kr. for at være der om dagen, og så fik de endda også alle de her ingredienser og råvarer og det ene og det andet til rådighed, så de bare sådan selv kunne lave mad. Hvor her skal de betale omkring 120 kr. Og så spiser de jo heller ikke det mad som sådan er herude. Så hun siger at det bare er sådan nogle små ting med hvordan det er bygget op og ikke så meget det andet." (s. 3)

Mille giver tydeligt udtryk for at det ikke er de mennesker, som hun omgås med på krisecenteret, der har negativ betydning for hendes oplevelse af at være på krisecenteret, men det er de institutionelle rammer det drejer sig om. Det ved vi fra de andre interviews, er vigtigt så Mille kan indgå i gode relationer med de andre kvinder. Udover at skulle forhandle om identitet indenfor den institutionelle orden med hensyn til kost, finder forskellene også sted indenfor den retslige sfære. Mille har oplevet tydelig forskel over hvilke rettigheder hun har haft på de to forskellige krisecentre. Mille kan derfor godt side med en følelse af ikke at have de samme rettigheder, som borger, efter at hun har flyttet på et andet krisecenter. Det kan have betydning for hendes selvagtelse. Det har derfor også betydning for kvinderne og deres identitet, hvor mange muligheder kvinderne har for at være sig selv imens de er på krisecenteret. Hvis kvinderne havde mulighed for at få eller lave det mad de holder af, kan det have positiv betydning for, hvordan kvinderne har det imens de er på krisecenteret.

Efter Mille selv nævnte hendes døtre, spurgte jeg hende, hvordan det er at være mor, samtidig med at hun er på krisecenteret.

"Hun siger, det er ikke rigtig noget man kan sætte ord på. Hun siger, at det er noget som giver en utrolig meget styrke når man står i sådan en situation. Hun siger man har alle de her problemer, og man føler virkelig at det er så uoverskueligt og man har intet håb for hvad der sådan skal ske i fremtiden. Så siger hun, men så er ens børn der i ens liv for at give en håb, og hun siger at man drager styrke af deres tilstedeværelse. Og så siger hun at når man har børn så er det dem der er de vigtigste, og det er dem man skal blive ved med at kæmpe for når man står overfor sådan nogle problemer. Så siger hun at man bliver nødt til hele

tiden at tænke, for mine børns skyld bliver jeg nødt til ligesom at være stærk og hvis jeg ligesom er faldet på knæ, behøver jeg ikke at falde komplet ned, jeg kan bare være på knæene og så rejse mig op igen, siger hun. Og så siger hun at hun bliver hele tiden nødt til at tænke, at hvis jeg ikke er der for mine børn, jamen, hvem skal så passe på dem? Så siger hun at den tanke hele tiden, skubber en fremad til at udvikle sig og blive bedre og det giver hende også rigtig meget styrke." (s. 3-4)

Mille fortæller et rigtig fint eksempel på, hvilken betydning anerkendelse fra sine børn, har indenfor privatsfæren. Hun oplever en utrolig styrke ved at være der for dem, og de giver hende håb for fremtiden. I interviewet med Charlotte, var Charlottes søn også meget vigtig for Charlottes egen identitet, men samtidig krævede han omsorg i en grad, der gjorde det vanskeligt for Charlotte at indgå i sociale relationer. Milles døtre er større, så de har ikke på samme måde indflydelse på Milles relationer med de andre kvinder. Så selvom Mille bekymrer sig for hendes børn, giver de hende også rigtig meget styrke. Milles børn er derfor også vigtigt for hendes identitet og for hvordan hun ser sig selv. Hendes børn agerer dermed også "generaliserende anden" da hun, som hun også fortæller, får styrke af at skulle se sig selv med deres øjne. "Hvem skal passe på dem?". I de relationer og fællesskaber der er på krisecenteret, spiller personale og de andre kvinder ikke, den eneste rolle, men børnene kan også have stor betydning. De kvinder der har børn med på krisecenteret, vil derfor også umiddelbart have lettere ved at kunne opnå anerkendelse indenfor privatsfæren, hvilket som tidligere nævnt nok er det sværeste sfære at opnå anerkendelse indenfor imens de er på krisecenteret. Selvom Mille umiddelbart har større mulighed for anerkendelse indenfor privatsfæren, betyder det ikke at hun ikke også har dårlige dage.

"Så siger hun også, at hvis det er en rigtig, rigtig dårlig dag og hun sådan føler sig meget ked af det, så prøver hun på ikke at vise andre folk, specielt hendes børn, at hun er ked af det. Altså hvis hun f.eks. har behov for at græde, så går hun et eller andet sted hen, hvor andre folk ikke kan se det." (s. 5)

Mille fortæller at hun prøver at undgå at vise folk hvis hun er ked af det. Ud fra Goffmans teori om indtryksstyring, vil det være et forsøg på at skjule hendes "alt for menneskelige

selv". Mille behøver derfor ikke at skulle vælge at give bestemte indtryk, men vælger i stedet at fjerne sig fra situationen, for at undgå at komme til at afgive indtryk der vil vise hendes "alt for menneskelige selv". Hvis vi fortsat benytter Goffmans dramaturgiske teori, kan det også være for at hendes børn skulle lave en "ubelejlig indtræden", da hun ikke ønsker at de skal se hende ked af det. Det kan både vidne om at Mille kan besidde "dramaturgisk loyalitet", da hun på den måde kan tilbageholde den del af optræden, fra at hendes børn skal se det. Yderligere kan det også betragtes som en forholdsregel, at Mille måske har oplevet at det påvirker hendes børn negativt, og at hun derfor har, kunne læse situationen, og på den måde vil forsøge at sørge for at de ikke bliver kede af det. Et andet sted hvor Milles dramaturgiske evner også kommer til syne er i relationen til de andre kvinder.

"Der er nogle kvinder som har gjort hende ked af det igennem tiden og hun siger, hun vil ikke nævne navne på hvem det er, men selvom de måske har gjort hende kede af det eller måske har såret hendes følelser, jamen så lader hun bare som om det ikke er sket, fordi hun vil gerne sådan, trække folk hen til sig med venlighed. Hun vil ikke have man skal være sur og arrig overfor folk. Hun siger man kan godt vende dem hen mod en, altså i stedet for imod en, hvis man bare er sådan sød og venlig overfor dem og prøver at trække dem ind med venlighed og bruge humor og sådan noget." (s. 5)

Her fortæller Mille at hun også overfor de andre kvinder, er bevidst om at give bestemte udtryk. At hun ikke ønsker at give et indtryk af at hun er sur og arrig, men at hun hellere vil give indtryk af venlighed. Hun beskriver at man godt kende vende folk hen mod en, i stedet for imod en. Det kunne også handle om hendes virtuelle og faktiske selv. Kvinderne der har gjort hende ked af det, kan have nogle forventninger til hendes virtuelle selv, om at hun ville blive sur og arrig, men at Mille vælger at agere anderledes, kan også være et udtryk for at ville tage afstand til sit virtuelle selv. Mille kommer med et konkret eksempel, hvor det tydeligt fremgår at der bliver benyttet indtryksstyring.

"Så siger hun at f.eks. var der en episode, hvor hun var igang med at spise svinekød og så var der en af de andre kvinder, der lige pludselig begyndte at råbe og skribe af hende. Hvad er det du laver, det er haram, det er svinekød, ved du hvad du spiser? Så siger hun at sådan

nogle situationer hvor folk lige pludselig bliver meget sure på hende, eller lige pludselig råber af hende, jamen så bliver hun bare sådan akavet og smiler, for hun ved ikke sådan rigtig hvad hun skal gøre siger hun. Så siger hun at så sidder hun bare og smiler med det her svinekød. Så siger hun det er haram, det er svinekød, det må du ikke. Er du ikke muslim? Så siger hun, nej jeg er ikke muslim, jeg er kristen. Så siger den anden kvinde er du ikke født som muslim? Så havde hun sagt jo, men jeg er kristen. Så siger hun har du så bare konverteret til kristendommen, og så har hun vel sagt ja. Så siger hun, det betyder at du er vantro og at vi må dræbe dig, halshugge dig, så siger hun jamen sidder hun bare der og smiler, for hun ved ikke hvad hun ellers skal gøre, fordi det er virkelig akavet. Så siger hun okay, i sådan nogle situationer er folk meget overrasket over, hvorfor lader du hende tale sådan til dig? Hvorfor blev du ikke sådan sur på hende, og skældte hende ud, når hun står og råber sådan af dig? Hun siger hun skreg, virkelig sådan forfærdeligt, det er ikke bare sådan at hun råber, hun skreg faktisk. Så siger hun at hun vil gerne give folk en chance, siger hun og hun vil gerne være sådan en person der lader være med at dømme folk lige med det samme når hun møder dem med det samme. Hun vil gerne give dem tid, til at man kan lære at kende dem. Sådan lære dem at kende, i stedet for bare at dømme dem baseret på alle mulige andre ting.” (s.5)

Der er to forskellige optrædere på spil her, og de bliver håndteret meget forskelligt. Den muslimske kvinde konfronterer Mille, hvilket dels kan handle om at hun vil italesætte, hvad hun mener, er et afvigende karaktertræk ved Mille. Hvis omgivelserne acceptere den muslimske kvindes italesættelse, vil Mille kunne blive stigmatiseret af de andre udenlandske kvinder, fordi hun afviger. Goffman, interesserer sig for, hvordan situationer, hvor mulige stigma italesættes, håndteres. Mille håndterer situationen med humor, hvilket Goffman også giver som et muligt eksempel på, hvorledes en sådan situation kan tackles, for at gøre situationen mindre ”farlig”. Udover at det kan være et forsøg på at italesætte et muligt stigma, kan det også være en del af de indtryk den muslimske kvinde ønsker at give. Hun vil gerne give et indtryk af at være en god muslim. På Mille fremstår hun som sur og arrig, og alt efter hvad den muslimske kvindes formål var, kunne der godt være tale om at den muslimske kvinde kommer til at lave en bommert. For hun forsøger højst sandsynlig at fremstå, på en hjælpende måde overfor Mille, men kommer til at afgive et indtryk der modsætter sig den rolle hun spiller. Når bommeter opstår, er der forskellige måder at håndtere det på, hvor den mest fremtrædende her at Milles rolle som publikum, fordi hun indtager en beskyttende rolle overfor den muslimske kvinde. Goffman skriver at publikum kan ønske at fremstå positivt

overfor den optrædende for at kunne udnytte det. Det kan være til Milles fordel at hun beskytter den muslimske kvinde, og ser igennem fingre med hendes bommert, i forhold til det indtryk Mille ønsker at give. Mille ønsker sandsynligvis ikke at hendes afvigende karaktertræk accepteres som et stigma, og yderligere forsøger hun at tage afstand til hendes virtuelle selv. De to kvinder har derfor hvert deres formål med deres optræden, og hvor Mille besidder en stor dramaturgisk disciplin, hvilket gør at hun givet det indtryk hun ønsker, kommer den muslimske kvinde til at afgive indtryk der taler imod de indtryk hun forsøgte at give. Da den muslimske kvinde ikke selv, ifølge Mille, har vist sig at besidde nogle forsvarsstrategier i denne situation, agere Mille som beskyttende publikum. En forholdsregel, fra den muslimske kvindes side af, handler dermed også om at tage beskyttelsen til sig. Mille fortæller fortsat, at hendes måde at tackle situationen på ændrede deres relation, hvilket også tyder på at kvinden tog beskyttelsen til sig.

"Så siger hun, at kvinden siger det stadig til hende en gang imellem, men nu er det ikke sådan en kritik, så er det mere sådan nåh din hedning agtigt. Så siger hun, jeg taler stadig med kvinden og jeg leger med hendes børn og det er fint nok. Hun siger det er jo sådan man skal være med folk der måske er lidt anderledes, end en selv." (s. 6)

Som Mille fortæller, lyder det til at deres relation har ændret sig positivt, og at hun leger med kvindens børn, kan endda betragtes, som en form for anerkendelse. Yderligere fortæller Mille at hun synes det er sådan man skal behandle folk, som er anderledes end en selv. Det er det indtryk Mille ønsker at give når hun optræder overfor mennesker der er anderledes end hende selv. Set med Jenkins' øjne, foregår ovenstående situation indenfor samhandlingsordenen, hvor det er relationen imellem individerne der er central. Indenfor denne orden, er det indre-dialektikken og det offentlige billede der er det centrale. Mille lader til at være bevidst om hvilket offentligt billede, hun sender ud og det kan derfor være et udtryk for, at det netop er vigtigt for hende hvad andre tænker om hende.

"Hun siger ja, det bliver man jo nødt til. Hun siger, det er jo ikke hendes skyld at hun er som hun er, det er jo bare sådan hun er opdraget og hun ved jo egentlig ikke bedre siger hun. På sådan nogle tidspunkter siger hun, der kan man ikke sætte den opdragelse som hun har, hendes opførsel op mod en sådan lignende opførsel fordi så kommer de bare til at være i krig med hinanden. Hun siger at det ville ikke fungere, det ville ikke få andre til at se lyset. Hun

siger det er en anden tilgang man skal bruge overfor sådan en person for at få dem til at se, nej, det har altså ikke noget at gøre med religion, det kommer an på hvad det er for en person man er og hvordan man opføre sig. Det er ikke noget religion skal være inde over, altså hvordan man er som menneske. Så siger hun, at hun havde jo endt med at få et godt syn på mig som kristen, selvom hun var muslim og havde sagt sådan i starten. Denne her kvinde har været rigtig god til at blive uvenner med andre folk, og så siger hun at der var også en anden kvinde, som var blevet rigtig, rigtig sur på hende, og altså overhovedet ikke ville have noget med den der kvinde at gøre. Så siger hun, at hun var jo også muslim den der kvinde som hun var kommet op at toppes med.." (s. 6-7)

Mille giver her udtryk for at hun mener at det har noget med opdragelse at gøre, og som Mille selv nævner tidligere ønsker hun at se andre menneskers faktiske identitet, fremfor at dømme dem på deres virtuelle identitet. Yderligere tager hun afstand til den del af af det virtuelle selv, som kategoriseringer, såsom religion, skaber. Det lader derfor til at Mille forsøger at danne grupper efter hvem hun gerne vil være i gruppe med, fremfor at være i gruppe med nogle på baggrund af kategoriseringer. Yderligere bekræfter Mille at den muslimske kvinde, med hendes optrædener, får rykket sig længere væk fra fællesskaber. Hun fortæller at kvinden er god til at blive uvenner med folk og at hun også er blevet uvenner med en anden muslimsk kvinde. Hun er derfor, ifølge Milles udsagn, med til at skabe konflikter indenfor hendes egen kategorisering.

"Hun siger religion er ikke noget man skal bruge til at tyrannisere andre mennesker. Det er ikke noget man skal bruge til at bestemme over andre mennesker på. Hun siger, det er jo egentlig ikke det, det kommer an på. Så siger hun også, at et eller andet sted tænker hun også at når man er et bedrevidende menneske, når man er i en situation hvor man er det bedrevidende menneske, så skal man også, så er det ens ansvar at håndtere den situation med venlighed og respekt, i stedet for bare at begynde et skænderi på den måde." (s. 8)

Mille giver udtryk for at se sig selv, som det bedrevidende menneske, hvilket dels tyder på at hun har et godt selvværd, men det er også en forklaring på hvorfor hun agerer, som

beskyttende publikum overfor kvinden. Endnu et eksempel på, hvilket indtryk Mille ønsker at give.

”Så er der jo nogle kulturer der er bedre til at opfostre børn i venlighed og i et sundt mentalt miljø, så er der jo andre kulturer der er lidt værre til det. Hun siger, man kan jo heller ikke gøre for at nogle mennesker bliver opdraget sådan, og de vokser op i nogle miljøer hvor de ikke er blevet behandlet med venlighed og hvor de ikke er blevet behandlet som gode mennesker. Hun siger, der er jo mange af kvinderne her der har oplevet svigt fra deres familiemedlemmer, om det så har været fra deres forældre eller deres søskende eller sådan deres ægtefæller eller sådan, altså de har jo oplevet svigt, og det er med til at påvirke hvordan de er. Den opførsel og det syn de har på tingene.” (s. 8)

Mille analyserer selv her, hvordan hun mener at opvækst og kulturer, har betydning for hvordan kvinderne er blevet. Hun mener at nogle kulturer ikke opdrager deres børn i så venlige miljøer. Med Honneths teori, kunne man sige med mindre anerkendelse. Hun nævner også direkte at mange af kvinderne har oplevet svigt, hvilket sandsynligvis også vil betyde at de i en eller anden grad har oplevet krænkelse. Det har betydning for kvindernes selvbillede, og kan derfor også forklare, som Mille fortæller, hvorfor alle ikke behandler hinanden lige godt. Hun fortæller også at nogle af dem ikke er blevet behandlet som gode mennesker. Dels vil det have betydning for samhandlingens ordenen, for hvis familien ikke behandler dem som gode mennesker, så er det sandsynligt at de heller ikke vil opfatte sig selv som sådan. Yderligere er der en teori, Rosenthal effekten, hvis effekt er en selvopfyldende profeti. Overordnet set handler teorien om, at hvis man får noget bestemt at vide, eller tror noget bestemt om sig selv, vil man også begynde at opføre sig sådan. Forventninger påvirker altså oplevelserne, som vil påvirke adfærden, som igen vil påvirke oplevelserne. (Koester og Frandsen, 2005:657) Som Mille fortæller, mener hun at hvis kvinderne ikke er blevet opdraget som gode mennesker, vil de heller ikke opføre sig som gode mennesker, og dermed kan man sige at der er en negativ Rosenthal effekt.

”Et eller andet sted har hun meget respekt for dansk kultur, hvor man prøver på at sætte sig ind i en anden persons sted og tale med dem som om det er ens ligeværdige i stedet for. Hun

har set rigtig mange gange når folk skal tale med hinanden, jamen så vælger de sådan den diplomatiske løsning i stedet for, andre kulturer, hvor man måske ville råbe og bare sådan, hvis man har en magt i forhold til en anden person, så tryner man simpelthen, den person med den magt. Hun siger, det har hun lært meget af danskere. Når nogle af de her kvinder kommer op og skændes, altså en dansk med en anden kvinde, en med en anden etnisk baggrund. I stedet for når den person råber eller skriger af danskerne og sådan skændes, jamen så smiler de bare og prøver at gøre situationen, mere stille og rolig, og tage det lige af, altså spændingerne, i stedet for bare at tilføje mere til det der råben og skrigen og bare kører hinanden mere op." (s.8)

Udover at kvinderne indgår i relationer med hinanden og det betyder noget for, deres identitet, giver Mille også udtryk for at de kan lære noget af hinanden. Hun giver udtryk for en beundring af hvordan danskerne snakker sammen, samt håndtere konflikter. Hun giver dermed udtryk for at kunne se et fællestræk på baggrund af kategori, men som hun ønsker at være i gruppe med. Mille kan ved at give indtryk for at have fællestræk med de danske kvinder, have mulighed for at indgå i gruppe med dem. Det er tydeligt på Milles eksempel at der er forskel på, hvilke indtryk kvinderne ønsker at give. Ifølge Goffmans teori, giver det mening at de danske kvinder og Mille forsøger at fremstå positivt ved at vise respekt og ligeværdighed. Spørgsmålet er om der er kulturelle forskelle på prioriteringen af indtryk man afgiver. I udgangspunktet må man gå ud fra at alle mennesker ifølge indtryksstyringsteorien, ønsker at fremstille sig selv på bedst mulig vis. Dermed må der også være en grund til at de udenlandske kvinder, ifølge Mille, håndtere konflikterne med råben og skrigen. Enten kan det være et udtryk for, at det er sådan Mille opfatter de indtryk kvinderne sender ud, ellers kan der ligge andre værdier bag, hvorfor kvinderne fremstår som de gør.

Jeg har nu benyttet mine valgte teorier til at analysere, hvert enkelt interview. For at undgå at gentage mig selv i det efterfølgende afsnit, har jeg valgt at benytte afsnittet med delkonklusioner til at sammenfatte analysen, ved samtidig at besvare mine underspørgsmål.

Kapitel 6

6.0 Undersøgelsens delkonklusion

Mine underspørgsmål og svarene dertil er som følgende:

Hvordan forstås identitet?

Identitetsforståelse kan ud fra Frellos beskrivelse både forstås ud fra et konstruktivistisk og et essentialistisk perspektiv. Hvor man indenfor det essentialistiske perspektiv, tror på et kerneselv, tror man indenfor det konstruktivistiske perspektiv på at identitet er socialt skabt. For at kunne undersøge hvordan kvindernes identitet påvirkes af relationerne de indgår i, er man dermed nødt til at benytte en konstruktivistisk identitetsforståelse.

Hvilke relationer indgår kvinderne i, når de er på krisecenteret?

Det er varierende, hvilke relationer kvinderne indgår i og hvor tætte de er i de pågældende relationer. Fælles for alle kvinderne er, at de alle har gode relationer til andre kvinder på krisecenteret. Nogle af dem har også brugbare relationer til personalet og andre har en tæt relation til deres børn. Nogle af kvinderne er meget socialt anlagt og søger selv relationerne, hvor andre at kvinderne er mindre socialt anlagt og holder sig nogle gange for sig selv. Herudover indgår kvinderne i relationer ud fra forskellige grupper og kategorier. Nogle af kvinderne indgår i grupper med hinanden på baggrund af fælles interesser, såsom motion. Andre kvinder indgår i kategorier med hinanden, fordi de f.eks. er af anden etnisk baggrund end dansk. I interviewene har kultur været af stor betydning for hvordan kvinderne opfatter sig selv grupperet, men også kategoriseret.

Hvilken betydning har relationer for identiteten?

Ifølge mine valgte teoretikere har relationer en afgørende betydning for identiteten, da det er i relationen til andre at identiteten skabes og udvikles. Relationer kan både bidrage til at øge selvbevidstheden, hvormed at individet kan bearbejde de ting det har været udsat for. Samtidig kan anerkendende relationer øge individets selvværd, selvtillid og selvagtelse.

Hvilken betydning har det for kvindernes relation at de alle har været udsat for vold?

Det har den betydning at kvinderne, særligt ifølge interviewet med Anna, har en erfaring med som de kan benytte når de snakker med hinanden. Det kan bruge erfaringen til at hjælpe hinanden, men også til at kunne sige tingene mere direkte. Det lader til at kunne give dem en tæthed, når Anna bl.a. også nævnte at den kvinde de havde været lidt hårde ved også var en kvinde hun havde tænkt sig at se når hun kommer ud fra krisecenteret. Det giver altså kvinderne en fælles ramme, en kategorisering, som nogle af dem vælger at hjælpe hinanden i grupper indenfor.

Hvilken betydning har der for kvindernes identitet at de alle har været udsat for vold?

Flere af kvinderne har i deres interview givet eksempler på, hvordan de på forskellige måder er blevet krænket. Når man bliver krænket og mangler anerkendelse, kan man ifølge Honneth have symptomer der mindre om depression. Det går ud over selvtilliden, selvagtelsen og selvværdet. Det bekræfter flere af kvinderne også ved at beskrive på forskellig vis, at de nåede til et punkt hvor de ikke kunne genkende sig selv mere. De overvejende krænkende relationer og mangel på anerkendelse, er altså med til at ændre deres opfattelse af dem selv, og der er gode relationer et vigtigt værktøj til at kunne opnå selvbevidsthed om deres situation, så de kan ændre den. I indledningen, var det beskrevet af den tredjedel af kvinder, som havde haft gentagende ophold på krisecenter, i ringe grad havde benyttet sig af psykolog og efterværn. Ifølge identitetsteoriene, vil det kunne betyde at kvinderne kan have det svært ved at få det bedre og dermed kunne det være grunden til at de kom tilbage på krisecentrene.

6.1 Undersøgelsens konklusion

Det er lidt forskelligt hvordan kvinderne oplever de relationer de indgår i på krisecenteret. De har forskellige behov for at indgå i relationer, og nogle er mere eller mindre socialt anlagt. De oplever alle konflikter eller negative situationer med andre kvinder på krisecenteret. Det er også forskelligt, hvordan de tackler det og hvilke indtryk, de forsøger at sende ud. Nogle forsøger at trække andre til sig med humor, nogle forsøger at diskutere sig ud af problemerne og nogle helt andre vælger at trække sig. Fælles er at det har en negativ betydning for kvinderne, og at det ifølge nogle af kvinderne kan virke nærmest krænkende.

Modsat har alle kvinderne også nogle kvinder som de har en mere eller mindre tæt relation med. Det har ifølge identitetsteoriene, en positiv betydning for kvindernes identitet at have nære relationer til andre. De har, som nævnt mulighed for at udvikle deres identitet, og kan med anerkendelse fra andre mennesker opnå bedre selvtillid, selvagtelse og selvværd. Kvinderne giver selv udtryk for, at have brug for nogle at snakke med, at vende tingene med, fordi de negative ting ellers kan fylde for meget. Det har derfor også betydning for kvinderne at de alle har været udsat for vold. De kan drage nytte af hinandens erfaringer, men de tør også at være direkte overfor hinanden, som ud fra interviewene har en gavnlig effekt.

Hvis man sammenholder kvindernes negative oplevelser og positive oplevelser, kan de alle forklares ud fra anerkendelsesteorien. I anerkendende og positive relationer, oplever kvinderne positive effekter, såsom øget glæde for dem selv, øget selvbevidsthed, generel glæde og en af kvinderne sagde ligefrem at få håbet tilbage for fremtiden. De kvinder der overvejende indgår i de positive relationer giver udtryk for at have et positivt syn på fremtiden. Når kvinderne er i relationer, som er negative eller krænkende, oplever de det på forskelligvis belastende, og en af kvinderne nævnte at hun ud fra hendes situation, kun mente at hun ville få det psykisk værre imens hun var der. Ud fra de 5 kvinders oplevelser og erfaringer, lader det til at relationerne, alt efter om de er positive eller negative, også får det samme udfald for, hvordan kvinderne har det med dem selv og dermed også med deres identitet. Fagligt ville man kunne bruge denne viden til at kunne arbejde udviklende med relationerne på krisecentrene for at bidrage til at kvinderne får det bedre med dem selv. Det kunne være med samtalegrupper, flere sociale aktiviteter osv. For som nævnt fra den tidligere undersøgelse benyttede de kvinder der kommer tilbage på krisecentrene sig ikke af hjælp fra krisecenterets side såsom f.eks. psykologhjælp. Dermed kan det tænkes at andre måder at arbejde med sig selv kunne have en positiv virkning, og som interviewene med de 5 kvinder vidner om, er det under alle omstændigheder svært at undgå relationer når man er på et krisecenter.

Kapitel 7

7.0 Perspektivering - Erik Allardts behovsteori

En interessant perspektivering til min teorier, samt problemstilling, kunne være Erik Allardts behovsteori. Det følgende afsnit vil derfor tage udgangspunkt i et uddrag fra Erik Allardts bog "Att Ha Att Älska Att Vara", hvor jeg kort vil gennemgå hans teori.

De nordiske lande betragtes som velfærdssamfund, men velfærd er et bredt begreb, som ikke konkret er defineret. Man kan tage udgangspunkt i hvor stor en del af de offentlige udgifter der bliver benyttet til at skabe social tryghed, men man kan også tage udgangspunkt i den almene befolknings eget synspunkt på deres levestandard og livskvalitet. (Allardt, 1975:10) Ønsker man at lave en enkelt model for velfærdssamfundet, skal man derfor tage udgangspunkt i befolkningens synspunkt, sat i en realistisk kontekst. Ud fra det vil samfundets værdier blive delt op i nogle dimensioner, som vil kunne betegnes som gode eller dårlige. Det er vanskeligt at betegne nogle værdier, som gode og andre som dårlige, men her benyttes relationen mellem fakta, teori og vurderinger. Man benytter fakta og teorier til at forbedre den viden man har fra vurderingerne. Ud fra samfundets værdier, udvikles idealet for hvad "Det gode samfund" er. (Allardt, 1975:10-11)

"Det gode samfund" betragtes ofte som velfærd, men det behøver ikke at være det. Før i tiden betragtes dét, at have et godt forhold til gud, som velfærd. I dag ser man mere velfærd ud fra et bestemt økonomisk og politisk system. Her er man mere fokuseret på den individuelle velfærd og behovstilfredsstillelse. (Allardt, 1975:12) Behovsbegrebet er dobbeltsidigt, da mennesker på den ene side forsøger at tilfredsstille sine behov ved at stræbe mod nogle mål, men andre gange danner undersøgelse af menneskers behov mål, som derved bliver behovstilfredsstillende. (Allardt, 1975:17) Om man stræber efter bestemte mål for at få sine behov indfriet eller om man undersøger menneskers behov, og derved kommer frem til nogle bestemte mål, er behovsbegrebet af en finalistisk karakter. Det betyder at der bag behovene er en bestemt hensigt, hvilket giver begrebet et kausalt element. (Allardt, 1975:17) At fastsætte mål og værdier, kan ikke udelukkende gøres ved at observere eller undersøge menneskelige aktiviteter, da det udelukkende vil give generelle udtryk. Man kan også undersøge behov ud fra gode og dårlige forhold, f.eks. ud fra sygdom. Endelig kan behov også undersøges ud fra befolkningens vurderinger af, hvad der er godt for dem. Man kan komme tæt på at undersøge

behov rent empirisk, men behovsbegrebet vil hele tiden være under udvikling og ændre sig efter samfundet udvikling. (Allardt, 1975:19)

Allardt opdeler behov i 3 forskellige dimensioner:

At have; handler om at få de fysiologiske grundbehov opfyldt, såsom mad, væske, søvn, varme, tryghed osv. (Allardt, 1975:28)

At elske; handler menneskers behov for at være sociale. Mennesker har behov for at blive elsket og for at kunne elske andre. Altså en symmetrisk kærlig relation, som giver en følelse af fællesskab (Allardt, 1975:30)

At være; handler om personlig udvikling og selvrealisering. Herunder indgår også, at mennesket har behov for at have indflydelse på eget liv, samt at have en følelse af at være uerstatteligt. (Allardt, 1975:33)

Dimensionerne er alle individorienterede og indebærer at individerne får flere ressourcer, jo flere af deres behov de får opfyldt. (Allardt, 1975:27) Allardts behovsteori, er en oplagt perspektivering, særligt til Honneths anerkendelsesteori, hvor Allardts dimensioner i høj grad kan komplementere Honneths anerkendelsessfærer. Her vil man kunne undersøge yderligere på individniveau. På gruppeniveau vil Goffmans normative stigmatteori og Allardts behovsteori, kunne undersøges ud fra idéen om det gode liv. Afslutningsvis vil Allardts behovsteori, som hovedsageligt er individorienteret, kunne bidrage med perspektiver til Jenkins' teori, da Allardts teori samtidig er en velfærdsteori. Allardts teori vil derfor kunne supplere Jenkins' teori i forhold til kollektiver og den institutionelle orden, hvori behov enten opfyldes eller ikke opfyldes. Overordnet set vil Allardts behovsteori, derfor kunne bringe viden omkring, i hvilken grad og om kvinderne føler deres behov opfyldt imens de er på krisecenteret, hvilket efter min antagelse kan have betydning for hvor godt de får bearbejdet de ting de har været udsat for, hvilket kan have betydning for om de på sigt vil blive udsat for vold igen og eventuelt vil komme tilbage på krisecenteret igen.

Litteraturliste

- Allardt, E. 1975:** "Att Ha, Att Älska, Att Vara - Om velfärd i Norden", Argos.
- Bo, I. G., 2013:** "Det sker ikke for mig - Unges fortællinger om kærestevold", Dansk psykologisk forlag
- Burgess, R. B., 1984:** "In the field: An introduction to field research", London: Routledge
- Clemmensen, P. R., 2005:** "Den rette hjælp - til voldsramte kvinder", Frydenlund
- Danermark, B., Ekström, M., Jakobsen, L. og Karlsson, J.C., 2002:** "Explaining Society: An Introduction Critical Realism in the Social Sciences", Routledge.
- Danneskiold-Samsøe, S., Mørck, Y. og Sørensen, B. W., 2011:** "Familien betyder alt – Vold mod kvinder i etniske minoritetsfamilier", Frydenlund.
- Duneier M, Kasinitz P & Murphy A K. 2014.** "The urban ethnography reader." Oxford: Oxford University Press.
- Emerson, R. M., Fretz, R. I. og Shaw, L. L., 1995:** "Writing ethnographic fieldnotes" 1. edition, University of Chicago Press
- Eriksen T H. 2005.** "Hvad er socialantropologi." København: Akademisk Forlag.
- Frello, B., 2012:** "Kollektiv Identitet - kritiske perspektiver", Samfundslitteratur.
- Goffman, E., 2014:** "Hverdagslivets rollespil", Samfundslitteratur.
- Hammersley M., & Atkinson P. 2007.** "Ethnography: Principles in Practice.", Routledge.
- Hansen, E., 1991:**"På afstand af vold? - En undersøgelse af kvinders livssituation efter bruddet med en voldelig mand" SIKON
- Hastrup K. 1992.** Det antropologiske projekt. København: Gyldendalske Boghandel.
- Henriksen, A., 2013:** "Dramatiske liv – en antropologisk undersøgelse af pigeperspektiver på vold og konflikter", Roskilde: Roskilde Universitet
- Honneth, A., 2003:** "Behovet for anerkendelse - en tekstsamling", København: Hans Reitzels Forlag

- Jacobsen, H. M. og Kristiansen, S., 2002:** "Erving Goffman - Sociologien om det elementære sociale livs former", København: Hans Reitzels Forlag
- Jenkins, R., 2006:** "Social identitet", Academica
- Juul, Søren i Juul, Søren og Pedersen, K. B., 2012:** "Samfundsvidenskabernes Videnskabsteori – en indføring", Hans Reitzels Forlag
- Koester, T. og Frandsen, K., 2005:** "Introduktion til psykologi", København: Frydenlund
- Kristiansen, S. og Krogstrup, H. K., 1999:** "Deltagende observation", København: Hans Reitzels Forlag
- Kvale, S. og Brinkmann, S., 2009:** "InterView – Introduktion til et håndværk", København: Hans Reitzels Forlag
- Lindqvist, B. M., Partapuoli, K. H. og Spenceley, L. H., 2004:** "Kvinderummet - Dannerhuset som kvindepolitisk forum og krisecenter", Information
- Mead, G. H., 2005:** "Sindet, selvet og samfundet - fra et socialbehavioristisk standpunkt", Akademisk forlag
- Michaelsen, K., 2000:** "Frivillige på kvindekrisecentrene - Portræt af en kultur", Center for Frivilligt Socialt Arbejde.
- Miller, R. W. og Rollnick, S., 2004:** "Motivationssamtalen", København: Hans Reitzels Forlag
- Pedersen, S. D., 2013:** "Kærligheden og den destruktive dans - om vold i parforholdet", Indblik
- Peterstrand-Nilsson, M., 1999:** "Vold i parforhold - Den indre verden hos mishandlede kvinder", Gyldendahl
- Spradley, J. P., 1979:** "The ethnographic Interview", Balmont: Wadsworth
- Videnscenter for Ligestilling, 2001:** "Køn og vold - Om voldsforskning i Danmark", Videnscenter for Ligestilling

Internet sider:

25 års jubilæumsskrift:

http://www.lokk.dk/files/Dokumenter/pdf/6837_jubilumsskrift_250x210_k5.pdf (set d.29.2.16)

Odense Kommune:

<http://www.odense.dk/subsites5/krisecenter/topmenu/om%20kco/~media/SAF/Socialcenter/krisecenter%20odense/A.ashx> (set d. 29.2.16)

Om partnervold: <http://www.lokk.dk/Viden-om-vold/Partnervold/> (set d. 29.2.16)

Årsrapport fra 2014:

<http://www.lokk.dk/files/Dokumenter/rapporterogpublikationer/statistikker/150921rsstatistik2014kvinderogbrnpkrisecenter.pdf> (set d. 29.2.16)